

Bit svijeta i jastvo

SD 169

Rudolf Steiner

Sedam predavanja održanih u Berlinu od 6. lipnja do 18. srpnja 1916.

SADRŽAJ

I	Prvo predavanje, Berlin, 6. lipnja 1916.	5
	Blagdan Duhova, simbol besmrtnosti našeg jastva Božić, Uskrs i Duhovi, u njihovom odnosu prema Zemlji, kozmosu, i sveprožimajućem duhu i kao posebni simboli za etersko i astralno tijelo i za neprolazno jastvo čovjeka. Potreba za revitalizacijom mišljenja u tijeku ljudskog razvoja. Karakteristike suvremenog duhovnog života. Poteškoće Hermann Bahr-a u pristupu znanosti duha, Hermann Grimm, Richard Wahle.	
II	Drugo predavanje, Berlin, 13. lipnja 1916.	20
	Krv i živci Čovjek u svojoj materijalnosti kao objava nečeg duhovnog. Živci kao rezultat dugog kozmičkog razvoja koji su umrli na Zemlji; krv kao proizvod zemaljskih procesa, ali je oživjela pod kozmičkim utjecajem. Ahriman u mrtvom živčanom sustavu, Lucifer u oživljenom krvnom sustavu. Uravnoteženje kontrasta između živaca i krvi kroz Krist-misterij. Nužnost stvarnog i imaginativnog mišljenja za razumijevanje takvih veza. Primjeri današnjeg bezumnog mišljenja.	
III	Treće predavanje, Berlin, 20. lipnja 1916.	32
	Dvanaest osjetila čovjeka Riječi sjećanja na nedavno preminulog general pukovnika Helmut von Moltkea. Dvanaest ljudskih osjetilnih organa kao mikrokozmički izraz za prolaz Sunca kroz dvanaest zviježđa Zodijaka u makrokozmosu. Potrebno je razlikovati osjetila za noć, sumrak i dan: od pukog unutarnjeg osjećaja fizičkog stanja do izravne percepcije duše u drugoj osobi. Dva stupa Jakim i Boaz u svom značaju za zemaljski i kozmički život. Tolstoj i Keely. 'Uzašašće' Hermann Bahr-a; njegov prikaz pravog duhovnog značenja ubijenog princa.	
IV	Četvrto predavanje, Berlin, 27. lipnja 1916.	48
	Međudjelovanje članova čovjekovog organizma Četverostruka priroda čovjeka kao cjeline, kao rezultat čovjekovog razvoja kroz četiri planetarna stanja. Formativni razvoj fizičkog i eterskog tijela na Zemlji. Razgrađujući učinak 'Ja' i astralnog tijela na etersko i fizičko tijelo. Kratkotrajna razgradnja i izgradnja u međusobnom odnosu između fizičkog tijela i 'Ja'; postupno trošenje eterskih sila od strane astralnih sila tijekom života. Nužnost duhovno znanstvenih spoznaja za razumijevanje životnih činjenica.	
V	Peto predavanje, Berlin, 4. srpnja 1916.	60

	Ravnoteža u životu Značenje luciferskog i ahrimanskog u čovjekovu životu i pronalaženje ravnoteže između te dvije jednostranosti. Nužnost simptomatskog promatranja kako bi se prepoznao pravi duhovni tijek događaja i pronašla ravnoteža između života u ljudskoj duši i procesa u vanjskom svijetu. Misterij Golgote kao središnji događaj u evoluciji Zemlje za simptomatičan pogled na povijest.	
VI	Šesto predavanje, Berlin, 11. srpnja 1916.	71
	Osjećaj za istinu Znanost duha kao izvor nadahnuća za oblikovanje života u vanjskoj stvarnosti. Težnja za istinitošću kao temeljni uvjet za sav budući rad u znanosti i umjetnosti. Primjeri neistinitosti. Nužnost i mogućnost novog razumijevanja Krista kroz znanost duha.	
VII	Sedmo predavanje, Berlin, 18. srpnja 1916.	83
	Put prema imaginaciji Karakter slika snova temeljen na osjetilnim percepcijama i svakodnevnom mišljenju, izgradnja stvarnosti svijeta stečena osjećajem i voljom. Mogućnosti buđenja za iskustvo realnosti višeg duhovnog svijeta. Dopuštanje običnom mišljenju na fizičkom planu da prijeđe u slikovito mišljenje, koje nastaje pod poticajem duhovnog svijeta. Veza između kozmopolitskog suosjećanja i glazbenih sposobnosti kroz inkarnacije. Odnos europskih i azijskih naroda u odnosu na razumijevanje Krista. Grupna duševnost, individualizam i egoizam. Antropozofsko društvo kao nositelj znanosti duha i uvjet za njen javni rad.	

Tijekom ratnih godina, Rudolf Steiner je prije svakog predavanja koje je održao unutar Antropozofskog društva u ratom pogođenim zemljama izgovorio sljedeće riječi:

Sjetimo se, dragi moji prijatelji, zaštitničkih duhova onih koje stoje vani na velikim poljima današnjih događaja:

Duhovi vaših duša, aktivni čuvari,
Vaša krila mogu donijeti
Preklinjuću ljubav naših duša
Zemaljskim ljudima u vašim njedrima,
Da, vašom ujedinjenom snagom,
Neka naša molba za pomoć obasja
Duše koje s ljubavlju traži!

I okrećemo se zaštitničkim duhovima onih koji su, kao rezultat ovih patnju, već proli kroz vrata smrti:

Duhovi vaših duša, aktivni čuvari,
Vaša krila mogu donijeti
Preklinjuću ljubav naših duša
Ljudima u sferama vama povjerenim,
Da, vašom ujedinjenom snagom,
Neka naša molba za pomoć obasja
Duše koje s ljubavlju traži!

I duh kojem se godinama pokušavamo približiti kroz našu znanost duha, duh koji je donio spasenje Zemlji i slobodu i napredak čovječanstvu kroz otajstvo Golgote, neka bude s vama i vašim teškim dužnostima!

PRVO PREDAVANJE

Berlin, 6. lipnja 1916.

Blagdan Duhova, simbol besmrtnosti našeg jastva

Razmatranje blagdana Duhova, i u ovim tragičnim sudbonosnim vremenima, onako kao u ranije vrijeme, čini mi se da nije sasvim prikladno; jer živimo u vremenu teških kušnji za čovječanstvo, i nije uvijek moguće tražiti samo osjećaje koji uzdižu i griju naše duše, budući da, ako imamo istinske, iskrene osjećaje, ne možemo ni u jednom trenutku zaboraviti veliku bol i patnju našeg vremena, i u određenom smislu je čak sebično željeti zaboraviti tu bol i patnju i posvetiti se samo uzdižućim, promišljanjima koja griju dušu. Stoga će danas biti prikladnije govoriti o nekim stvarima koje mogu biti od koristi našem vremenu, utoliko što smo, iz mnogih razmatranja poduzetih ovdje nedavno, vidjeli, koliko, duhovno zahvaćajući, vidjeli koliko razloga za život leži u tako teškom vremenu patnje, i koliko je potrebno imati na umu da se razvoj ljudske duše mora njegovati u skladu s vremenom, kako bi čovječanstvo moralo krenuti prema boljim vremenima. Ali želio bih bar započeti, s nekim mislima koje našu pozornost mogu usmjeriti na ono što se podrazumijeva pod blagdanom poput Duhova.

Tri su značajna blagdana tijekom godine: Božić, Uskrs i Duhovi. I ako netko nije, kao većina ljudi danas, otupio svoje osjećaje o tome što ti blagdani znače, u smislu razvoja čovječanstva i svijeta, onda sigurno mora biti u stanju uočiti ogromnu razliku između ta tri blagdana. Te se razlike u konačnici izražavaju u vanjskoj simbolici tih slavlja, tim različitim osjećajima prema trima blagdanima. Božić vidimo prvenstveno kao blagdan radosti za djecu, blagdan u kojem, u naše vrijeme, mada ne uvijek, ulogu igra božićno drveće, uneseno iz prirode prekrivene snijegom i ledom u prostor doma. I prisjećamo se božićnih predstava, koje smo u našem krugu njegovali u brojnim prilikama, predstava koje su stoljećima uzdizale najjednostavniji ljudski duh, usmjeravajući ga prema veličini onoga kada se, jednom tijekom zemaljskog razvoja, Isus iz Nazareta rodio u Betlehemu. Rođenje Isusa iz Nazareta je blagdan kojem je, na određeni način kao prirodnom nužnošću, pridružen svijet osjećaja, svijet rođen iz Lukinog evanđelja, iz onih dijelova Lukinog evanđelja koji su, takoreći, najpopularniji, najlakše razumljivi, dakle, blagdan općeljudskog, razumljivog, barem do određene mjere, za dijete, razumljivog za osobu koja je zadržala svoj dječji duh, a ipak, unoseći u taj dječji duh nešto veliko, nešto neizmjereno, što time upijamo u svijest.

Zatim vidimo kako se slavi Uskrs, koji, unatoč tome što se slavi u odnosu na buđenje prirode, vodi nas do praga smrti, onaj Uskrs koji se, za razliku od Božića, može prije svega okarakterizirati rekavši: ako Božić ima mnogo toga

lijepog, mnogo toga što ljudskom srcu govori na univerzalan način, onda Uskrs ima nešto beskrajno uzvišeno. Nešto neizmjerne veličine mora proći kroz ljudsku dušu da bi se Uskrs mogao slaviti na pravi način. Dovedeni smo do neizmjerne duboke ideje da se božansko biće spustilo, utjelovilo u ljudskom tijelu i prošlo kroz smrt. Cijela enigma smrti i očuvanje vječnog života duše u smrti, sva ta uzvišenost približava se našim dušama kroz Uskrs. Ova blagdanska razdoblja mogu se istinski doživjeti samo prisjećanjem na određene stvari na koje nam znanost duha može skrenuti pozornost. Razmislite koliko je blisko božićni festival, u idejama koje evocira, povezan sa svim festivalima koji se slave u vezi sa Spasiteljevim rođenjem. Povezan je s festivalom Mitre, gdje se Mitra rađa u kamenoj spilji. Sve to svjedoči o bliskoj povezanosti s prirodom. U određenom smislu, to je festival koji se, iako približava prirodi, simboliziranoj božićnim drvцем - a rođenje nas, uostalom, vodi do neposredno prirodnog - ali koji, budući da je to rođenje Isusa iz Nazareta, s kojim je za nas toliko toga povezano, posebno iz perspektive znanosti duha, također sadrži i mnogo toga što je duhovno u sebi. I ako se prisjetimo, kao što smo često govorili, da se duh Zemlje zapravo budi zimi, da je najaktivniji u to vrijeme kada vanjska priroda izgleda uspavana i ledena, onda možemo reći, da smo upravo kroz božićni festival uvedeni u elementarnu prirodu, i da bi nam se, dok se pale božićne svijeće, trebale činiti simbolom upravo toga kako se u tami zimske noći budi duh, duh u prirodi. A ako želimo pristupiti čovječanstvu, i božićni festival povezati s ljudima, onda moramo reći: to možemo učiniti prije svega sjećajući se onoga čime čovječanstvo ostaje povezano s prirodom, čak i kada se duhovno odvojilo od prirode, kao kod spavanja, kada smo se duhovno uzdigli u svom 'Ja' i svom astralnom tijelu u duhovni svijet. Naše etersko tijelo, kao duhovno ostaje vezano za vanjsko fizičko tijelo, a naše etersko tijelo predstavlja u nama upravo ono što je od elementarne prirode, onog elementarnog koje se budi unutar Zemlje kada je Zemlja obavijena zimskim ledom. Izraženo je više od puke usporedbe, izražava se duboka istina kada se kaže: osim svega ostalog, božićni festival služi i kao spomen na činjenicu da čovječanstvo posjeduje etersku, elementarnu prirodu, etersko tijelo koje je povezano s onim elementarnim prirode.

A ako uzmete u obzir sve što je tijekom mnogih godina rečeno o postupnom slabljenju i potiskivanju ljudskih snaga, moći ćete shvatiti koliko su sve sile koje žive u našem astralnom tijelu, u osnovi povezane s onim što slabljenje, događaj koji donosi smrt, predstavlja za čovjeka. Time što moramo razvijati svoje astralno tijelo tijekom života, time što u njemu moramo apsorbirati duhovno, u sebi nosimo sjeme smrti. Sasvim je pogrešno vjerovati, da je smrt povezana sa životom samo izvana: s njim je povezana na najdublji način, kao što smo često spominjali u našem krugu. I naš je život takav kakav jest, samo zato što možemo umrijeti onako kako umiremo. Ali to je za ljude povezano s cjelokupnim razvojem njihovog astralnog tijela. I to je više

od puke usporedbe kada kažemo sebi: Uskrs je poput simbola za sve što je povezano s astralnom prirodom ljudi, s onom prirodom kroz koju se, pri svakom spavanju, odvajamo od svog fizičkog tijela i ulazimo u duhovni svijet, svijet iz kojeg je sišlo to duhovno božansko biće koje je iskusilo smrt kroz samog Isusa iz Nazareta. I ako bi ovo čovjek govorio u vremenu kada je osjećaj duhovnog življi nego u našem vremenu, onda bi se ono što sam upravo rekao više shvaćalo kao stvarnost, dok se u našem vremenu možda više shvaća kao puka simbolika. I shvatilo bi se da je samo postavljanje Božića i Uskrsa također namijenjeno podsjećanju ljudi na to kako su povezani s elementarnom, duhovnom i fizičkom prirodom, ili, u određenom smislu, da nas podsjeti da ljudi nose duhovno u svojim eterskim i astralnim tijelima. Te se stvari u naše vrijeme jednostavno zaboravljaju. Ponovno će se pojaviti kada čovječanstvo odluči steći razumijevanje takvih duhovnih pitanja.

Osim eterskog i astralnog tijela, u sebi nosimo, prije svega, svoje 'Ja' u nama. Znamo složenu prirodu svog 'Ja'. Također znamo kako ovo 'Ja' prelazi iz inkarnacije u inkarnaciju, kako su unutarne sile samog ovog 'Ja', konstruktivne i formativne u onome što mi, u određenom smislu, privlačimo sa svakom novom inkarnacijom. U ovom 'Ja' se iznova dižemo iz svake smrti pripremajući se za novu inkarnaciju. Ovo 'Ja' je također ono što nas čini individualnim bićem. Ako možemo reći, da naše etersko tijelo, u određenom smislu, predstavlja aspekt sličan rođenju, povezan s elementarnim silama prirode, a da naše astralno tijelo predstavlja aspekt koji donosi smrt, povezano s višim duhovnim područjem, onda možemo reći da 'Ja' predstavlja naše stalno uskrsnuće u duhovnom, naše ponovno rođenje u duhovnom, u cijelom duhovnom svijetu, koji nije ni priroda ni zvjezdani svijet, već ono što prožima sve. I baš kao što se Božić može povezati s eterskim tijelom, a Uskrs s astralnim tijelom, tako se i Duhovi mogu povezati s 'Ja', kao blagdanom koji predstavlja nepropadljivost našeg 'Ja', koji je znak raspoznavanja za ovaj nepropadljivi svijet našeg 'Ja', koji je također znak raspoznavanja da, kao ljudska bića, ne samo da sudjelujemo u općem životu prirode, ne samo da prolazimo kroz smrt, već da smo, kao ljudi, besmrtno, uvijek obnavljajuće individualno biće. I koliko je to u osnovi već izraženo u daljnjem razvoju božićnih, uskrsnih i koncepata za blagdan Duhova! Promislite: Božić je izravno povezan sa zemaljskim događajima, baš kakav je među nama ovaj blagdan; odmah slijedi zimski solsticij, odnosno vrijeme kada je Zemlja obavijena najdubljom tamom. U određenom smislu, Božić slijedi prirodni poredak zemaljske egzistencije: kada su noći najduže, dani najkraći, kada je Zemlja smrznuta, povlačimo se u sebe i tražimo duhovno, utoliko što ono živi unutar Zemlje. Dakle, to je festival koji je, da tako kažem, vezan za duh Zemlje. S Božićem se stalno iznova podsjećamo kako mi, kao ljudska bića, pripadamo Zemlji, kako je duh morao sići s visina svijeta i poprimiti zemaljski oblik, kako bi i sam bio dijete Zemlje, uz djecu Zemlje.

Uskrs je drugačiji! Uskrs je, kao što znate, povezan s odnosom između Sunca i Mjeseca. Pada nakon prve nedjelje nakon proljetnog punog Mjeseca, punog Mjeseca koji slijedi 21. ožujka. Dakle, vidimo da je datum Uskrsa određen odnosom između Sunca i Mjeseca. Vidimo, dakle, divan način na koji je Božić povezan sa zemaljskim, a Uskrs s kozmičkim. U određenom smislu, za Božić smo podsjećani na najsvetiju stvar na Zemlji, a za Uskrs na najsvetiju stvar na nebu. Na prekrasan način, kršćanski blagdan Duhova, utjelovljuje misao nečega što se, moglo bi se reći, nalazi kao i iznad zvijezda. Univerzalna duhovna vatra svijeta, koja se individualizira i spušta na apostole u jezičcima vatre; vatra koja nije ni samo nebeska ni samo zemaljska, ni kozmička ni telurska; vatra, koja prožima sve i vatra koja se istovremeno individualizira i doseže svakog pojedinca! Blagdan Duhova povezan je s cijelim svijetom. Kao što je Božić povezan sa Zemljom, kao što je Uskrs povezan sa zvjezdanim svijetom, tako su i Duhovi izravno povezani s ljudima, utoliko što primamo iskru duhovnog života iz svih svjetova. Vidimo, u određenom smislu, ono što je univerzalno dano čovječanstvu kada Bogočovjek siđe na Zemlju, pripremljeno za svakog pojedinca u vatrenom jeziku Duhova. U vatrenom jeziku predstavljeno, tamo vidimo, ono što je u ljudima, u svijetu i u zvijezdama. I tako, za one koji traže duhovno, ovaj blagdan Duhova dobiva posebno duboko značenje, ono koje nas neprestano poziva da iznova tražimo duhovno. Rekao bih da je, u našem vremenu, potrebno shvatiti ove misli, čak i ove blagdanske misli, malo dublje nego u dugim vremenima. Jer mnogo će toga ovisiti o tome koliko duboko možemo shvatiti takve misli, kako ćemo izaći iz bolno depresivnih događaja našeg vremena. Duše će se morati izvući iz ovoga, to se već danas osjeća u određenim krugovima. I želio bih reći da oni koji su se približili znanosti duha posebno trebaju osjetiti ovu potrebu našeg vremena, koja se može izraziti kao potreba za oživljavanjem duhovnog života općenito, za nadilaženjem materijalizma. Materijalizam će se nadići, samo ako je prisutna dobra volja da se u sebi osvjetli duhovni svijet, da se istinski iznutra proslave Duhovi, da tako kažem, i da se to shvati ozbiljno.

U razmišljanjima koja smo ovdje poduzimali zadnjih sati, upravo smo vidjeli koliko je čovječanstvu danas, zbog okolnosti našeg vremena, teško pronaći pravi put u ovoj oblasti. S jedne strane, svjedočimo razvoju sila, kojima se ne možemo dovoljno diviti, sila za koje ne može pronaći dovoljno osjećaja da bi na njih odgovorili. Ali kada osjećaji postanu toliko bitni za ono duhovno, tada će postati jasno koliko je potrebno da ljudska duša slavi ove unutarnje Duhove, da ljudska duša ne zaboravi ove unutarnje Duhove. Ne vi, koji ste godinama sudjelovali u ovim razmišljanjima, već bi drugi lako mogli pomisliti da postoji nešto hipohondrično, nešto kritično, u onome što je ovdje predstavljeno u nedavnim razmišljanjima. Ne čini mi se da je to slučaj, naprotiv, čini se apsolutno nužnim pogledati stvari kakve su upravo predstavljene na nedavnim razmišljanjima, kako bismo znali gdje duhovno

trebamo usmjeriti svoje napore u tijeku ljudskog razvoja. I želio bih dodati: neki drugi također vide, što je važno u našem sadašnjem vremenu.

Schillerov praunuk, Alexander von Gleichen-Rußwurm, objavio je lijepu knjižicu: 'Kulturno praznovjerje', u izdanju Forum-Verlag u Münchenu. Čitajući ovu knjižicu, sjetio sam se nekih stvari koje sam se osjećao obveznim reći vam ovdje. Osjećao sam se obveznim govoriti o tome kako znanost duha ne bi trebala ostati samo beživotna, ne samo teorija, već bi trebala prožimati dušu, tako da oživi naše mišljenje, tako da to mišljenje postane istinski razborito, okretno i sposobno suočiti se sa zadacima sadašnjosti. Dopustite mi, nakon ove izjave o nužnosti revitalizacije mišljenja, citirati nekoliko rečenica iz pamfleta Alexander von Gleichen-Rußwurma 'Kulturno praznovjerje'. On kaže:

"Jer ako svi snosimo dio tragične krivnje u ovoj strašnoj tragediji, to je zato što smo diljem Europe, unatoč kulturi, školama i obrazovnim mogućnostima, sve više gubili sposobnost samostalnog mišljenja.

Slobodo mišljenja, uzalud su te najveći pjesnici tražili u ime čovječanstva. Venula si, umrla si, potonula si i bila gotovo mrtva! Neslobodni, ponavljali smo kao papagaji, naše su moći mišljenja bile sputane, hrome i umorne.

Imali smo vremena, želje i ambicije za sve osim za istinsko mišljenje. Čak i ovdje" - imajte na umu, ne kažem ja ovo: Schillerov unuk Gleichen-Rußwurm to govori! - "u bivšoj zemlji mislilaca, misao je bila uzvišeni stranac, rijedak gost, promatran samo s nelagodom.

Čitanje i pisanje nam ne koriste, zapravo, samo nam štete ako ne znamo misliti.

U posljednje vrijeme sve je osmišljeno tako da nas obeshrabri od mišljenja. Naše obrazovanje, umjetnost, razbibriga, rad, druženje, putovanja i boravak kod kuće.

Međutim, prava kultura trebala bi nas prije svega naučiti misliti, jer puki osjećaji i instinkti nisu dovoljni da omoguće podnošljiv suživot među ljudima, među narodima.

Za to je potreban zdrav, pažljivo njegovan politički intelekt."

I, vraćajući se daleko u prošlost, u biti, Gleichen-Rußwurm, Schillerov praunuk, slijedi ovu ideju da smo zaboravili kako misliti. On kaže:

"Od Bečkog kongresa 1815. godine, narodi su uložili određeni napor kako bi uspostavili ugodan suživot na ovom planetu. Bezbrojni ugovori i pokušaji svih vrsta svjedoče o tome. Vjerovali su da usvajanjem ustava i biračkih prava mogu dobiti stvarni udio u vlasti i određivati vlastitu sudbinu", i tako dalje.

Ali onda kaže: "Bez mišljenja nema ništa." - To govori oslikavajući neobičnu sliku sadašnjosti, te sadašnjosti o kojoj uvijek moramo razmišljati, koju nikada ne možemo istinski zaboraviti.

"Ne! Nismo čak stigli ni toliko daleko da je sve ovo moglo postati stvarnost, o čemu su samo pjesnici bez mozga maštali, takav bezimeni, fantastični nered, više nevjerojatan od svega što je ikada viđeno tijekom razdoblja migracije naroda. Senegalski crnci ubijali su naše pjesnike, učeni umjetnici njegovali su konje, profesori čuvali ovce." - To zaista nije smiješno! - "Kazališni redatelji prenosili su smrtne naredbe telefonom, pobožni Indijanci pokušavali su dostojno umrijeti na našim bojnim poljima prema svojim drevnim običajima. Spomenici su se rušili u ruševine, a nicala su skloništa dostojna pećinskih ljudi. Milijunaš je gladovao i borio se protiv štetočina, dok je prosjak sjedio za pustim, raskošnim stolovima u starom dvorcu. Sumnjivi likovi su rehabilitirani, a najbezopasniji ljudi čamili su kao civilni zatvorenici u zatvoru i tamo umirali."

To je, u određenom smisli, ono što je nadahnulo Schillerovog unuka da njeguje ideju o nužnosti revitalizacije mišljenja. Međutim, u njegovoj brošuri ili u drugim njegovim spisima, ne mogu pronaći da on pokušava pronaći ispravne izvore za revitalizaciju mišljenja.

Da, ali nije tako lako ovih dana slaviti Duhove u duši. Ovdje imam knjigu čovjeka koji se u posljednje vrijeme iskreno potrudio razumjeti čak i Goethea, koliko je to mogao, u okviru svojih mogućnosti, koji se čak istinski potrudio da se donekle približi našoj znanosti duha. I taj isti čovjek, koji je, kao što sam rekao, posljednjih godina uložio istinski napor da razumije Goethea, koji je sada neizmjereno sretan što počinje razumijevati Goethea, taj isti čovjek - to je vrlo, vrlo karakteristično za teškoće koje ljudi danas imaju pri ulasku u duhovni život - prije nego što je učinio ono što sam upravo rekao, napisao je 1, 2, 3, 4, 5 - 9 romana, 1, 2, 3 - 14 drama, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 knjiga eseja. A sada, u svojoj najnovijoj knjizi, koja je njegova deseta knjiga eseja, kaže da je sada sretan što se konačno približio Goetheu i što ga može pokušati razumjeti. I iz ove desete zbirke eseja možete vidjeti da ulaže sve iskrene napore da razumije Goethea. Ali razmislite što sve to znači da čovjek koji je napisao toliko romana i toliko drama, koji je vrlo poznata osoba, sada, u pedesetima ili pedeset prvoj godini, priznaje da konačno počinje donekle shvaćati Goethea. To je značajna činjenica. Sada, ova najnovija knjiga nosi naslov 'Ekspresionizam'. Čovjek koji ju je napisao je Hermann Bahr. I Hermann Bahr je također čovjek za kojeg vam kažem da ulaže sve iskrene napore da malo dublje pronikne u Goetheova djela. Ovdje čak nisu ni navedene sve njegove drame, jer ih je napisao mnogo više; on se jednostavno odriče ranijih. Nije mi teško govoriti o ovome čovjeku, iz jednostavnog razloga što ga poznajem još od studentskih dana, a i zato što sam ga prije toga prilično dobro poznao. Vidite, ovo je čovjek koji je pisao o

praktički svemu, i napisao je mnogo dobrih stvari, i koji za sebe kaže: u biti je bio impresionist cijeli svoj život, jer je rođen u vrijeme impresionizma. Razjasnimo sada ukratko što je impresionizam zapravo. Ne želimo sada raspravljati o umjetničkim stvarima, ali shvatimo što ljudi poput Hermann Bahra misle o impresionizmu. Ako se prisjetimo Goetheove umjetnosti, Goethe - a također i Schiller, Shakespeare, Corneille, Racine, Dante, tko god hoćete - vidjeli su veličinu svoje umjetnosti u činjenici da su vanjski svijet percipirali, a zatim ga duhovno obrađivali. U umjetnosti se ono izvana percipirano sjedinjuje s onim što živi u duhovnom. Goethe umjetnička djela koja nisu težila tom sjedinjenju duha i prirode, uopće nije smatrao umjetničkim djelima. Ali u novije vrijeme pojavilo se nešto što se naziva impresionizmom, a Hermann Bahr je odrastao s impresionizmom i sam je, kako je bio svjestan, bio impresionist u svakom pogledu. Kada je prosuđivao slike - uostalom, napisao je mnogo eseja o slikarstvu - to je činio s gledišta impresionizma. Kada je i sam pisao o njima, želio je biti impresionist, i bio je, na svoj način. Što takva osoba podrazumijeva pod impresionizmom u umjetnosti? Pa, pod impresionizam podrazumijeva se da čovjek u osnovi ima strah od dodavanja bilo čega iz vlastite duše, onome što vanjski dojam prirode pruža. Da, ne dodavati ništa iz vlastite duše! Glazba tada ne bi mogla nastati; ali on isključuje glazbu. Ne može nastati ni arhitektura. Arhitektura i glazba stoga nikada ne mogu biti čisto impresionističke. Ali u slikarstvu, u poeziji, to je moguće. Dakle, koliko je to moguće, isključite ono što sama duša daje! Stoga je impresionističko slikarstvo pokušalo, u određenom smislu, prikazati sliku nečega, u trenutku kada to još nije pravilno opaženo, kada dojam još nije interno obrađen. Kao što sam rekao: promatrajte - ali sada, idealno, prije nego što išta od sebe dodate slici koja izaziva dojam, odmah to uhvatite: impresionizam! Taj impresionizam je, naravno, interpretiran na razne načine; ali to je njegova suština.

Hermann Bahr je čovjek koji, kako sam jednom rekao na javnom predavanju u Berlinu, uvijek s najvećim entuzijazmom zagovara ono što trenutno smatra ispravnim. Kad je Hermann Bahr prvi put stigao na sveučilište u Beču, bio je vrlo, vrlo predan socijalizmu, o njemu je govorio s oduševljenjem, jedan od najvatrenijih socijaldemokrata koje možemo zamisliti. Jedna od njegovih drama koje se sada odriče, 'Novi ljudi', napisana je iz socijalističke perspektive. Ne vjerujem da je danas dostupna, sadrži govore, socijaldemokratske govore, koje drže muškarci i žene, koji se protežu na mnogo, mnogo stranica; to se jednostavno ne može izvesti. Tada se u Beču više razvio njemački nacionalistički pokret. Hermann Bahr postao je vatreni nacionalist i napisao svoj 'Veliki grijeh'. Naravno, toga nema; danas se toga odriče. Onda je Hermann Bahr, nakon što je bio socijalist i nacionalist, dosegao dob kada se ljudi u Austriji regrutiraju. Napustio je socijalizam i nacionalizam, postao vojnik, i to vatreni, potpuno usvajajući vojnički svjetonazor. Služio je godinu dana kao dobrovoljac. Zatim je na kratko otišao

u Berlin. U Berlinu nije postao vatreni Berlinac! To bi bilo posljednje što bi mogao podnijeti! Dakle, nikada nije postao vatreni Berlinac. Ali onda je otišao u Pariz. I tamo je postao vatreni sljedbenik Mauricea Barresa i sličnih ličnosti, a također - Boulanger je tada igrao glavnu ulogu - vatreni boulangist. Ne želim kopati po starim stvarima, pa vam neću pričati o vatrenim boulangističkim pismima koja je entuzijastični Hermann Bahr tada pisao iz Pariza. Zatim je otišao u Španjolsku, toliko se zaljubio u španjolsku kulturu da je pisao članke protiv marokanskog sultana i prezrenog tretmana koji je pružao španjolskoj politici. Zatim se vratio u Berlin i kratko uređivao 'Freien Bühne' (Slobodna pozornica), ali nije postao vatreni Berlinac. Zatim se vratio i, u raznim fazama, otkrio - Austriju! Zapravo je iz Linza. Oh, oprostite, otišao je i u Sankt Petersburg i napisao svoju knjigu o Rusiji, postavši vatreni Rus. To je nešto između. Zatim se vratio i otkrio Austriju u svim njezinim različitim oblicima, u svoj njezinoj kulturnoj povijesti i tako dalje. Uvijek vrlo duhovit, ponekad čak i briljantan. Bahr se doista uvijek trudio predstaviti ono što je vidio na način da to intelektualno ne razrađuje, već samo prenosi prvi dojam. Sada, mogli biste pomisliti da to jako dobro funkcionira ako ostavite samo prvi dojam. Socijalist: ništa više od prvog dojma; njemački nacionalist: ništa više od prvog dojma; Boulangist: ništa više od prvog dojma; Rus, Španjolac i tako dalje. I sada je istražio različite sfere austrijskog identiteta. Izvanredno zanimljiv fenomen u našem intelektualnom životu, nema sumnje! - Zamislite, napunio je pedeset godina i odjednom se pojavljuje ekspresionizam, suprotnost impresionizmu.

Hermann Bahr već nekoliko godina predaje u Gdanjsku - ili bolje rečeno, predavao je tamo nekoliko godina. Uvijek na svom putu prolazi kroz Berlin! Jako voli ljude iz Gdanjska. Tvrdi da kada im govori, uvijek u njemu nadahnjuju posebne misli, nešto što se navodno ne događa ni u jednom drugom njemačkom gradu, osim u Gdanjsku. Stoga su ga zamolili - sada i ljudi iz Gdanjska - da govori o ekspresionizmu. Ali on je cijeli život bio impresionist! Pa, zar ne, treba samo promisliti što je to značilo za Hermann Bahra. Bio je impresionist cijeli život. Sada se ekspresionizam tek pojavljivao. Kad je bio vrlo mlad i počeo postajati impresionist, ljudi nikako nisu bili oduševljeni impresionističkim slikama, naprotiv, cijeli filistarski establišment - i drugi, naravno - smatrao ih je pukim tapiserijama. To bi u nekim aspektima moglo biti istina, i kao što rekoh, o tome sada nećemo raspravljati. Ali Hermann Bahr je bio strastven, i ako ste uopće rekli išta protiv impresionističke slike, bili ste, naravno, filistar, uistinu strašni glupan, koji ne nije držao ničega osim onoga što se prenosilo od davnina, koji nije mogao držati korak s napretkom čovječanstva. Da, od Hermann Bahra mogli ste čuti mnogo takvih izjava. Neki su bili glupani!

U Beču je postojala kavana, takozvani Cafe Griensteidl, gdje se o takvim pitanjima uvijek odlučivalo. Više ne postoji, bila je nasuprot starog Malog gradskog teatra, na Michaeler Platzu. Karl Kraus, poznat u Beču i kao 'drski

Kraus', koji je objavljivao male pamflete, napisao je knjižicu o Cafeu Griensteidl, koji je već 1848. među svoje goste ubrajaio Lenaua i Anastasius Grūna. Kad je srušena, napisao je još jednu knjižicu: 'Srušena književnost'. U to se vrijeme već mnogo moglo čuti o usponu impresionizma. Hermann Bahr je godinama mnogo govorio o impresionizmu, temi koja se poput crvene niti provlačila kroz njegove ostale transformacije. Ali sada je i sam stario. Pojavili su se ekspresionisti, kubisti i futuristi, koji su opet govorili da su impresionisti Hermann Bahra potpune ovce, koji samo prežvakavaju staro. I sada je Hermann Bahr otkrio da to, u osnovi, nije toliko strašno utjecalo na ostali svijet: ista pojava! Ali ga je to iritiralo, jer je rekao sebi: i ja sam radio istu stvar u mladosti, sve sam druge nazivao ovcima, a sada bih i ja trebao biti ovca. I zašto bi oni koji me sada nazivaju ovcom, imali manje prava nazivati me ovcom nego ja, koji sam tada sve ostale nazivao ovcima? - Nije li to strašna situacija. Naravno, nije bilo drugog načina, budući da su Hermann Bahr i oni iz Gdanjska, koje je toliko volio, poticali da govori o ekspresionizmu, da se ekspresionizmom pobliže bavi. A sada je zadatak pronaći pravu formulu za ekspresionizam. Zapravo, ne rugam se Hermann Bahru, drag mi je i želim ga braniti na svaki način - mislim, drag mi je kao intelektualna figura.

Ali sada se morao pomiriti s ekspresionizmom. Uostalom, doživjeti pedesetu samo da bi te sljedeća generacija smatrala ovcom, nije dovoljno za umno aktivnu osobu, pogotovo kada morate govoriti o ekspresionizmu pred onima iz Gdanjska, koji te nadahnjuju na tako dobre ideje. Pa, možda ste već vidjeli ekspresionističke, kubističke, futurističke slike. Većina ljudi kaže kada ih vide: da, puno smo toga trpjeli, ali s ovim više ne možemo! - Zar nije tako: platno, linije, bijelo, ide od vrha do dna, crvene linije između njih, a onda još nešto unutra što vas ne podsjeća na list ili kuću ili drvo ili pticu, već na sve zajedno, a opet ništa od toga. - Ali naravno, Hermann Bahr to nije mogao tako reći. Što je to? Pa, onda je shvatio što je to zapravo, jer je pravi zaljubljenik u razmišljanje i postajao je sve više zaljubljenik kroz svoje razne metamorfoze. Sada je rekao sebi - pod nadahnućem iz Gdanjska, naravno - impresionisti su uzeli prirodu, brzo je uhvatili, nisu ništa u nutрини obradili; ekspresionisti rade suprotno. - I to rade! Bahr ih je već razumio: oni uopće ne gledaju prirodu! To mislim sasvim ozbiljno: oni uopće ne gledaju ništa u prirodi, već samo nutrinu. To znači da što god je vani u prirodi - kuće, rijeke, slonovi, lavovi - ekspresionista ne zanima, jer on gleda iznutra. Sada je Hermann Bahr rekao sebi: ako netko želi vidjeti iznutra, onda unutarnje gledanje mora biti moguće. - I što on radi? Sada se okreće Goetheu, čita svakakve stvari od Goethea, kao naprimjer sljedeće. Goethe priča:

"Imao sam dar da kada zatvorim oči, i, pognute glave, zamislim cvijet u središtu svog pogleda, on ni na trenutak ne ostane u svom početnom obliku. Umjesto toga, razvija se, a iz njega se pojavljuju novi cvjetovi, sastavljeni od

obojenih, a možda čak i zelenih latica. Nisu to bili prirodni cvjetovi, već fantazija, a opet pravilni poput rozeta kipara."

Goethe je to mogao učiniti: zatvorio je oči, zamislio cvijet - i tu je bio, već u duhovnom obliku; a onda se preobrazio!

"Bilo je nemoguće uhvatiti rastući kreaciju; međutim, trajala je koliko god sam htio, ni jenjavajući ni pojačavajući se. Isti učinak mogao sam postići zamišljajući ornamentiku jarko oslikanog diska, koji se također mijenjao od središta prema van, baš poput kaleidoskopa izmišljenih u naše vrijeme....

Ovdje se pojava naknadne slike, sjećanja, produktivne mašte, koncepta i ideje istovremeno pojavljuju i manifestiraju u vlastitoj vitalnosti organa s potpunom slobodom, bez namjere ili usmjerenja."

Pa, nije li istina, da ako niste upoznati s Goetheom i svjetonazorom modernog idealizma i spiritualizma, ne možete tek tako donositi zaključke i povezivati ih, naravno, to nije moguće. Stoga je Hermann Bahr usmjerio svoju pozornost na književnost i naišao na Engleza Galtona, koji je, takav je običaj imao, prikupljao sve vrste statističkih podataka o ljudima koji imaju unutarnji vid, baš kao što je i sam Goethe imao unutarnji vid, što je bilo vidljivo iz njegovog opisa. Galtona je posebno zanimao jedan velečasni. Taj je velečasni mogao u svojoj imaginaciji prizvati sliku, zatim bi se slika sama transformirala, a on bi je tada, svojom voljom, mogao vratiti u izvorni oblik. Ovaj velečasni to vrlo lijepo opisuje. Hermann Bahr istraživao je te stvari i postupno došao do spoznaje da postoji nešto poput unutarnjeg viđenja. Znae, ono što Goethe tamo opisuje - Goethe je znao i druge stvari - samo je prvi početak unutarnjeg pokreta eterskog tijela. Hermann Bahr počeo se baviti takvim elementarnim stvarima kako bi razumio ekspresionizam, jer je došao do zaključka da se ekspresionizam temelji na takvoj elementarnoj vrsti unutarnjeg viđenja. I sada je otišao dalje. Sada je čitao starog fiziologa Johannes Müllera, koji je tako lijepo opisao taj unutarnji vid u vrijeme kada prirodna znanost još nije ismijavala sve te stvari. I tako je Hermann Bahr postupno probijao put do Goethea, i smatrao izvanredno poticajnim čitati Goethea, i tako shvatiti da postoji nešto poput unutarnjeg vida. Tako je shvatio ekspresionizam: tamo čovjeku nije potrebna priroda, već se na platno bilježi ono što se opaža u elementarnom promatranju. To će se kasnije razviti - o tome sam već ovdje govorio - u nešto drugo. Ako se u tome odmah ne vidi potez genija, već početak onoga što će doći, onda bi se prema sebi u vezi tih ljudi pravednije odnosili nego precjenjujući ih. Ali Hermann Bahr to shvaća na ovaj način i posebno je vođen da s golemim entuzijazmom kaže sebi: da, ne postoji samo vanjsko gledanje, kao kada se gleda okom, postoji i unutarnje gledanje! - Ovo poglavlje o unutarnjem viđenju je vrlo lijepo, i on je prilično oduševljen kada kod Goethea otkriva riječ 'duhovno oko'. Zamislite samo koliko godina koristimo tu riječ! Kao što sam rekao, pokušao se upoznati i s onim što je naša znanost duha. Iz knjige je jasno da

je do sada pročitao knjigu Eugene Levyja, u kojoj ovaj opisuje moj svjetonazor. Čini se da još nije stigao pročitati moje knjige; ali ono što nije, može biti. U svakom slučaju, može se vidjeti da se probija kroz teškoće sadašnjosti, i da dolazi do zauzimanja stava o osnovnim, najelementarnijim stvarima. Moram ovo spomenuti jer pokazuje koliko je istinito ono što sam često govorio: nevjerojatno je teško modernom čovjeku izaći iz uvjetovanosti vremena i doći do duhovnog. Zamislite sada, osoba koja je napisala deset romana, četrnaest drama, i toliko zbirki eseja, konačno dođe do čitanja Goethea i probijanja kroz njega, te tako, pomalo kasno - ova knjiga, napisana s ogromnom svježinom, otkriva radost koju doživljava - konačno razumije Goethea. Doista, često sam sjedio s Hermann Bahrom, ali bilo je nemoguće razgovarati s njim o Goetheu, jer je u to vrijeme Goethe, naravno, u njegovim očima bio glupan, budući da je bio od one stare, još ne impresionističke vrste ljudi.

Vjerujem da se mora razmotriti to koliko je ljudima koji dolaze s današnjom obrazovnom pozadinom, teško se uopće probiti do najosnovnijih elemenata koji vode u znanost duha. Pa ipak, to su ljudi koji, u određenom smislu, drže javno mnijenje. Jer Hermann Bahr, nakon što je došao u Beč, uređivao je vrlo utjecajne tjedne novine 'Die Zeit'. Kad bi netko danas tvrdio da brojni ljudi u zapadnom društvu, ne razumiju ništa o Goetheu, i stoga im nedostaju sredstva da pristupe znanosti duha iz svog trenutnog obrazovanja - naravno, znanosti duha može se pristupiti i bez obrazovanja - bilo bi teško povjerovati. Ali u Hermann Bahru imamo živi dokaz, jer on sam, u dobi od pedeset godina, priznaje koliko je sretan što je konačno razumio Goethea. Naravno, neizmjereno je tužno vidjeti kako je čovjek koji se probio do Goethea sada sretan, što je pronašao ono što je intimno tražio kad je bio mladić; ali istovremeno je to nešto iznimno poučno, nešto iznimno značajno za razumijevanje vremena. Uči nas kako dominantni, takozvani intelektualni svijet danas živi u predodžbama koje su potpuno odvojene od svega duhovnog; kako je nekome poput Hermann Bahra bio potreban ekspresionizam da bi vidio kako netko može imati predodžbu, pa čak to i naslikati, a pritom ignorirati prirodu. Kroz to dolazi do spoznaje da postoji unutarnja vizija, unutarnje duhovno oko. To je iznimno značajno. Ali to je usko povezano s načinom na koji se takvi pisci, takvi umjetnici, takvi likovni kritičari razvijaju upravo sada. Karakterističan za to je najnoviji roman kojeg je napisao Hermann Bahr.

Roman se zove 'Uzašašće'. Od samog kraja vidimo da već počinje razvijati neku vrstu žarkog entuzijazma - drugi se provlače kao crvena nit - za katoličanstvo. To prije nije imao. Ali svatko tko poznaje Hermann Bahra neće sumnjati da postoji nešto od njega u Franzu kojeg opisuje u svom novom romanu. Nije autobiografija, biografski roman, ali ima puno Hermann Bahra u ovom Franzu. Ali kako se pisac poput njega razvija danas - ne netko tko postaje novinar, o tom nećemo raspravljati, riječ 'razvija' treba zadržati svoje

izvorno značenje - već netko tko to shvaća ozbiljno i iskren je tragatelj, poput Hermann Bahra: takve stvari se prenose na ovog Frantza. I on ga prikazuje, kako se postupno razvijao, kako je tražio. Kako sada prikazuje ovog Franza, na kojeg se i sam prenio? Ovaj Franz u biti pokušava sve što vrijeme može ponuditi, upoznati sve, tražiti istinu svugdje. Istraživao je znanosti, prvo studirajući botaniku kod Wiesnera - Wiesner je bio vrlo poznati botaničar u Beču - zatim je postao kemičar kod Ostwalda, zatim ekonomist i tako dalje. Prošao je kroz sve što je vrijeme imalo ponuditi. Mogao je postati klasicist kod Wilamowitza ili studirati filozofiju kod Euckena ili Kohlera. Zatim je učio o ekonomiji na Schmollerovom seminaru; jednako lako je mogao biti kod Brentana ili na bilo kojem drugom seminaru. Zatim je naučio kako pokušati otkriti tajne duše kod Richeta; jednako lako je mogao biti kod nekog drugog. Također je nastojao učiti o psihoanalizi na drugačiji način, kod Freuda. A kada ga to ne zadovolji, odlazi teozofima u London. Uvijek traži istinu. A onda čak dopušta nekome koji se suzdržano držao podalje da mu daje neke ezoterične vježbe. Ali ne provodi ih dugo; ne donose mu puno radosti. Ali osjeća da mora nastaviti svoju potragu.

Na kraju, Franz je bio potpuno prevaren, kada je nakon što je tražio posvuda, naišao na medija. Godinama je ovaj medij izvodio razne manifestacije, svakakve stvari. Ali nakon što se Franz, junak ovog romana, odavno zaljubi u nju, ona je razotkrivena. Ali je on otišao, morao je brzo otići, kao što je uvijek morao brzo otići. Pa je i sada brzo otišao, prepuštajući medij svojoj sudbini. Žena je, naravno - to ispada kao danak vremenu - razotkrivena kao špijunka. Prirodno, roman je napisan nedavno.

Ali ima mnogo takvih ljudi, posebno među onima koji danas prosuđuju duhovni život. I u osnovi: tako se danas moraju zamišljati oni koji danas donose sud prije nego što su uopće prodrli u prve elemente - za razliku od Hermann Bahra, koji je u ekspresionizmu otkrio nešto poput unutarnjeg vida, nešto što drugi koji prosuđuju ne shvaćaju. Hermann Bahr će, naravno, danas neke stvari prosuđivati drugačije nego prije. Prije, da je, recimo, došao do moje 'Teozofije', prirodno bi je prosudio - pa, što ja znam, nije potrebno to precizno reći riječima Hermann Bahra. - Danas bi rekao: da, postoji unutarnje oko, postoji unutarnji pogled, to je također vrsta ekspresionizma. Ali to nije važno, to su ideje; Hermann Bahr je do njih došao nadahnućem Gdanjske škole i od njih stvorio ovu knjigu.

Htio sam ovo ponuditi samo kao jedan primjer, koliko je teško danas se probiti i kako oni koji imaju jasnu viziju, jasno razumijevanje onoga što znanost duha želi postići, snose odgovornost učiniti sve što je moguće i potrebno kako bi se razbile predrasude. Kada znamo temelje tih predrasuda, i kako čak i najbolji ljudi danas, oni koji su napisali bezbroj eseja i drama, ako su iskreni tragači, najosnovnije stvari mogu shvatiti tek nakon pedesete godine života, tada se mora reći: čovjek razumije koliko je teško prodrijeti u

znanost duha danas; jer bi i najjednostavniji um prirodno prihvatio znanost duha, ali ga sputavaju oni koji sude iz takvih temelja kao što sam predstavio.

Ali uostalom, u našem vremenu doživljavamo svakakve stvari, i često sam isticao kako je, rekao bih, materijalističko razmišljanje postalo druga priroda našeg doba, tako da ljudi zapravo ni ne shvaćaju da zapravo izmišljaju fantastične stvari konstruirajući uzvišene teorije. Često sam vas zabavljao onim što se danas uči kao Kant-Laplace teorija, onim što se djeci pokazuje u školi. Tako ih se lijepo uči kako je Zemlja bila poput solarne maglice, kako se rotirala i kako su se planeti zatim razdvojili. A što bi moglo biti uvjerljivije od ove analogije s kapi ulja: trebate samo uzeti malu kap ulja, kartu, podijeliti je - ekvator - umetnuti iglu, zatim je rotirati, i mali planeti će se tako uredno razdvojiti, i sada kažete: sada vidite, tako je bilo vani u velikom mjerilu, baš kao što se ovdje događa u malom mjerilu. - Kako bi itko mogao pobijati ovu liniju razmišljanja? Naravno, vani u kozmosu bi morao postojati veliki učitelj koji bi to rotirao, zar ne? To se obično zaboravlja. Ali ništa se ne smije zaboraviti; moraju se uzeti u obzir svi čimbenici. Ali što ako u kozmosu ne postoji veliki učitelj ili veliki profesor koji to okreće? To se obično zaboravlja jer je previše očito. Moglo bi se reći da je to već velika stvar kada se dovoljno mislećih ljudi, iz onoga što je ostalo od idealizma i spiritualizma, okupi da karakterizira ovu stvar u njenom punom značenju. I zato se moram više puta pozivati na prekrasnu rečenicu u knjizi Herman Grimma o Goetheu. Citirao sam je također i u svojoj sljedećoj knjizi. Herman Grimm kaže:

"Davno, u njegovoj [Goetheovoj] mladosti, velika laplace-kantovska fantazija" - vidite, Grimm to naziva fantazijom! - "već je shvatila nastanak i konačnu propast Zemlje. Iz rotirajuće maglice svijeta - djeca s tim već dolaze iz škole - formira se središnja kapljica plina, iz koje potom izranja Zemlja, i kao kugla koja se učvršćuje, prolazi kroz sve faze u neshvatljivim vremenskim razdobljima, uključujući epizodu ljudskog napućivanja, samo da bi se konačno ponovno strmoglavila u Sunce kao izgorjela troska; dug proces, ali savršeno razumljiv današnjoj javnosti, koji se događa da nije potreba daljnja vanjska intervencija osim napora neke vanjske sile da održi Sunce na konstantnoj temperaturi. - Ne može se zamisliti besplodnija perspektiva za budućnost, od one koja nam se, u ovom očekivanju, danas nameće kao znanstveno nužna. Kost strvine, koju je gladni pas izbjegao, bila bi osvježavajući, primamljiv zalogaj, u usporedbi s ovim posljednjim izmetom stvaranja, kako bi naša Zemlja na kraju pala natrag na Sunce, i upravo je žeđ za znanjem, s kojom naša generacija prima takve stvari i vjeruje da su istinite, znak bolesne fantazije, za koju će znanstvenici budućih epoha, jednog dana morati uložiti znatnu domišljatost da je objasne kao povijesni fenomen."

Doista, u budućnosti će se ljudi pitati: kako je čovječanstvo ikada došlo do toga da takve gluposti smatra istinom, gluposti koje se sada podučavaju kao istina u svakoj školi?

"Nikada", nastavlja Herman Grimm, "Goethe nije dopustio da takva sumornost uđe u sliku... Goethe bi pazio da ne izvodi zaključke Darwinove škole, iz onoga što je prvi put čuo i artikulirao u tom smjeru iz prirode...."

Kao što znate, duhovnije razumijevanje darvinizma dalo bi drugačiji rezultat. Ono što je Herman Grimm mislio, a što ja moram reći, nije usmjereno protiv darvinizma kao takvog, već protiv materijalističkog tumačenja koje je sada istinski došlo do onoga što je Herman Grimm, u svom usmenom izlaganju, nazvao predodžbom koja krši ljudsko dostojanstvo: da je čovječanstvo evoluiralo linearno od nižih životinja, preko majmuna, da bi postalo čovjek. - Znamo koliko je pljeska Huxley jednom dobio kada su - doduše, radilo se o biskupu - izneseni svi mogući argumenti protiv porijekla čovjeka od majmuna. Huxley je dobio mnogo pljeska kada je rekao da bi radije potekao od majmuna i postupno se probijao od egzistencije majmuna do svog svjetonazora, nego da je podrijetlo ono koje je biskup ispovijedao, a zatim se spustio do biskupovog svjetonazora. - Takve stvari su često vrlo duhovite, ali me uvijek podsjećaju na anegdotu o dječaku koji dolazi kući iz škole i ocu objašnjava: "Oče, u školi sam naučio da smo svi potekli od majmuna". - "Što misliš da radiš, glupane!" - "Da, da, oče", kaže dječak, "svi smo potekli od majmuna". - "To možda vrijedi za tebe", kaže otac, "ali ne i za mene!" - Često sam skretao pozornost na razne logičke pogreške koje isključuju istinsko razmišljanje i vode do takvog materijalističkog tumačenja darvinističkog gledišta.

Ali u našem vremenu, ljudi su zaista nadmašili sebe. Ne samo da ljudi još nisu došli do točke na kojoj kažu da su već daleko napredovali, nego idu još dalje, vodeći stvari još dalje! Mogao bih vam pričati o čovjeku koji je užasno ljut što postoji filozofija, i što je u svijetu toliko filozofa što su uvijek razvijali filozofiju. On oštro napada ovu filozofiju. A sada, taj je čovjek nedavno dao tiskati dosta spisa protiv filozofije, i želi pronaći posebno sažetu rečenicu kojom bi mogao osloboditi sav svoj bijes prema filozofiji. Pronašao je sljedeću rečenicu, koju ću vam pročitati kako biste je mogli čuti doslovno, jer je dobro znati što se trenutno misli o filozofiji, kroz koju ljudi žele doći do istine i kroz koju je mnogo postignuto, kao što ćete moći vidjeti i iz knjige koju ću uskoro objaviti. Ovaj čovjek kaže: "Nemamo više filozofije od životinje". On ne samo da tvrdi da potječemo od životinja, već čak i dokazuje da se s najvišom stvari koju je čovječanstvo do sada željelo, s filozofijom, zaista ne može nadmašiti životinju, jer se ne može znati ništa drugo osim onoga što životinja može znati. On to misli sasvim ozbiljno, ne možemo znati više od životinja: "Nemamo više filozofije od životinja, i samo frenetični pokušaji da se dođe do filozofije i konačno prepuštanje neznanju, razlikuju nas od životinja". -

Dakle, sama činjenica da razumijemo da ne znamo ništa poput stoke, razlikuje nas od životinja, a ovaj čovjek odbacuje cijelu povijest filozofije, pokušavajući dokazati da su sve to frenetični pokušaji filozofa da prekorače ovu jednostavnu istinu: da o svijetu ne znamo više od životinja. Pitat ćete me: tko bi uopće mogao imati tako zamršen pogled na filozofiju? Mislím, možda bi vas zanimalo tko bi mogao imati tako nevjerojatan pogled na filozofiju? Vidite, osoba koja ima ovaj pogled na filozofiju je profesor filozofije na Sveučilištu u Czernowitzu! Ovaj čovjek je prije nekoliko godina napisao knjigu pod naslovom 'Kraj filozofije', drugu knjigu pod naslovom 'Kraj mišljenja', a sada je napisao knjigu pod naslovom 'Tragikomedija mudrosti', koja sadrži rečenice poput ovih! - Dakle, ovaj čovjek obavlja svoje dužnosti profesora filozofije na sveučilištu uvjeravajući svoju publiku da ljudi ne znaju više od životinja! To je profesor dr. Richard Wähle, redoviti profesor filozofije na Sveučilištu u Czernowitzu.

Svakako je dobro gledati takve stvari, jer one svjedoče o tome koliko smo daleko stigli. I, kao što sam rekao, potrebno je pobliže pogledati te životne nužnosti, koje se sastoje u činjenici da je zaista došlo vrijeme kada ljudi moraju odlučiti ozbiljno shvatiti ove unutarnje Duhove, zapaliti svijetlo u svojim dušama, upiti duhovno u sebe. Mnogo će ovisiti o tome hoće li u svijetu barem neki razumjeti kako se u naše vrijeme unutarnji Duhovi duše mogu slaviti, štoviše, moraju slaviti.

Ne znam koliko će vremena proći dok moja knjiga ne bude završena; moram ostati ovdje do tada. Pa ćemo možda moći nastaviti naš razgovor još osam dana.

DRUGO PREDAVANJE

Berlin, 13. lipnja 1916.

Krv i živci

U znanosti duha, sve materijalno, sve fizičko, smatramo otkrivenjem duhovnog. Međutim, pitanje je uvijek, na koji specifičan način ovaj ili onaj fizički objekt treba smatrati otkrivenjem duhovnog. Jer opća tvrdnja da je sve fizičko otkrivenje duhovnog, ne govori ništa, najviše nešto što je laka filozofija za samozadovoljne. Za one koji ozbiljno teže znanju, zadatak je prepoznati, u svakom pojedinom fizičkom objektu koji se pojavljuje u svijetu, kako je on otkrivenje duhovnog. Sada znamo da drevna, a opet uvijek nova izreka, čovječanstvo naziva mikrokozmosom. Ljudi nam se u prvom redu pojavljuju kao materijalna pojava ovdje u fizičkom svijetu, i ako ozbiljno shvatimo ovu izreku o čovjeku kao mikrokozmosu, kao biću od materije, koje, kako se čini, sadrži tajne cijelog kozmosa, onda nam mora biti od posebne vrijednosti ispitati upravo to biće od materije, čovjeka kako nam se u prvom redu pojavljuje u fizičkom svijetu, kako bismo utvrdili u kojoj je mjeri on otkrivenje duhovnog. A kada se uzme u obzir materijalni aspekt čovjeka, svakom tko, misleći - a čovjek mora u nekom trenutku misliti ako teži znanju - pristupa materijalnom aspektu čovjeka, postaje jasno da su u čovjekovom materijalnom biću, prisutne dvije potpuno različite vrste materije. Čak i obično promišljeno promatranje otkriva da su prisutne dvije različite vrste materije, jer se ove dvije, recimo, vrste materije čine fundamentalno različitima u fizičkom biću čovjeka: krvna supstanca, krvna tvar i živčana tvar. Svakako, mogli biste reći da postoje sve vrste drugih tvari vidljivih iz vanjske perspektive: mišićna tvar, koštana tvar i tako dalje. Ali vjerojatno znate da su sve one u biti formirane iz krvi. A kada ih pomnije ispitate, saznajete i o njihovom podrijetlu iz krvi, a to ne proturječi činjenici da se čovjekova fizička priroda sastoji od krvne supstance, krvne tvari i živčane tvari.

Već pukim promatranjem možete uočiti razliku između krvi i živčane tvari, jednostavnim razmatranjem kako sve što čini krv sudjeluje, u određenom smislu, iznutra, u materijalnim procesima ljudskog organizma. Krv se doista proizvodi vanjskim utjecajima, ali unutar čovjeka, i zauzvrat proizvodi ono što je potrebno za materijalnu egzistenciju čovjeka. Nasuprot tome, najvažniji živci otkrivaju se kao produžeci osjetila. Ako pogledate oko, vidni živac, krećući se unatrag, vidni je živac produžetak oka, koji se zatim proteže dalje u živčani sustav mozga. I tako, u biti, svi živci su, u određenom smislu, nastavci osjetilnih organa. Proces koji se odvijaju unutar njih pod utjecajem su, u većoj ili manjoj mjeri, vanjskih čimbenika, onoga što na čovjeka djeluje izvana. Moglo bi se reći: kao što u vanjskom svijetu imamo dva magnetska

pola, kao što imamo pozitivan i negativan elektricitet, tako imamo i dva pola čovjekovog fizičkog bića u krvnoj supstanci i živčanoj supstanci. I ove dvije vrste tvari, krvna tvar i živčana tvar, suštinski su vrlo, vrlo različite. Ako se, međutim, pregleda čovjeka na stolu za disekciju, koristeći metode moderne anatomije i fiziologije, uredno se jedno pored drugog stavlja ono što dolazi izravno iz krvi i ono što svoju strukturu dobiva izvana, živčanu supstancu; i imamo tvar pored tvari. Ali one se u osnovi razlikuju jedna od druge. A ako se promatra život kako se postupno razvija, tada postaje očita značajna razlika između krvne tvari i živčane tvari, i mogli bismo citirati mnogo toga iz najmodernije anatomije i fiziologije ako bismo željeli detaljnije objasniti tu razliku, ovaj polarni kontrast. Ali to ćemo za sada izostaviti. Želimo se više usredotočiti na duhovno znanstvenu stranu pitanja.

Ovdje nam se krv - govorim o čovjeku - predstavlja kao ono što je ušlo u ljudski organizam kroz procese koji su specifično zemaljski procesi. Krv je u potpunosti zemaljske prirode. Znači, naravno, da je mnogo, mnogo prije nego što je postojala Zemlja, čovječanstvo bilo pripremljeno svojom egzistencijom na Saturnu, Suncu i Mjesecu. Ono što je tamo pripremljeno, sve to u sebi nije imalo krv. Krv, kako danas teče našim venama kao ljudska krv, dodana je kroz organizaciju Zemlje. Nasuprot tome, konstrukcija, cjelokupno oblikovanje i formacija živčanog sustava, sadrži ono što je davno, davno pripremljeno procesima Saturna, Sunca i Mjeseca, preliminarnim procesima naše zemaljske organizacije.

Ako netko tko ispituje ovu stvar iz duhovno znanstvene perspektive, usmjeri svoju pažnju na krvnu supstancu s jedne strane, i na živčanu supstancu s druge strane, postaje očita ogromna razlika između te dvije supstance. Živčana supstanca je upravo ono što nije zemaljsko u čovjeku. Krvna supstanca je upravo ono, što je zemaljsko u čovjeku. Živčana supstanca ima svoje podrijetlo, svoje procesno podrijetlo, u potpunosti u procesima koji prethode nastanku Zemlje. Krvna supstanca, sa svime što u njoj struji i pulsira, svoje podrijetlo u potpunosti ima u zemaljskim procesima. Moglo bi se reći, da je naša živčana supstanca takva da uopće nije s ove Zemlje, utkana je u nas kao nešto kozmičko, nešto izvanzemaljsko, povezana je s kozmosom. Krv je u potpunosti povezana sa zemaljskim. Međutim, naša živčana supstanca je prenesena u zemaljsko, ona postoji ovdje u zemaljskom, jer mi ljudi, kao materijalna bića, hodamo po fizičkoj Zemlji. Svi mi nosimo u sebi, u svojoj živčanoj supstanci, nešto što je zapravo izvanzemaljskog podrijetla i preneseno na Zemlju. To je izvanredno važna činjenica. Jer naša živčana supstanca, kakva postoji u nama, u biti je mrtva. Stoga samo trebate otvoriti najbliži lako dostupan udžbenik o fiziologiji ili anatomiji, i vidjet ćete da je živčana supstanca, kao supstanca, najtrajniji, najnepromjenljiviji element u čovjeku, onaj koji je, poput krvi, najmanje izravno podložan mehaničkim, vanjskim utjecajima. Podložan je utjecajima osjetilne percepcije, ali ne izravno mehaničkim utjecajima. Sve to proizlazi iz

činjenice da je naša živčana supstanca, po samom svom podrijetlu, živa supstanca, ali budući da je mi, kao zemaljska bića, nosimo u sebi, ona je mrtva. Moglo bi se reći - ako ne bi bilo paradoksalno, ali je, unatoč svojoj paradoksalnoj prirodi, točno u duhovnom smislu - da ako bi se živčana supstanca mogla uzeti i odnijeti prema gore gdje zemaljske sile više ne djeluju, tada bi živčana supstanca bila divno živo, treperavo biće! Ta živčana supstanca je inherentno životna, takoreći, na nebu, u svemu izvanzemaljskom, i umire do stupnja smrti jer je u našem organizmu, donošenjem u sferu Zemlje. To je od najveće važnosti. U sebi nosimo ovu živčanu supstancu, koja je zapravo kozmički živa i samo zemaljski mrtva. Kao što sam rekao, ako bi netko uzeo mali komadić živčane supstance, i odnio ga gore gdje Zemlja više ne vrši svoj utjecaj, dobio bi čudesnu, živu, svijetleću supstancu, koja bi se odmah vratila u ovo mirno, beživotno stanje u kojem prebiva u nama, kada bi se unijela u zemaljsku sferu. Dakle, u našoj živčanoj supstanci, imamo posla s nečim kozmički živim i zemaljski mrtvim.

Mi zapravo nosimo nešto izvanzemaljsko u sebi, u materijalnoj supstanci naših živaca. To je također jako dobro izraženo simbolički. Možda će se neki od vas sjetiti da sam jednom ovdje održao predavanje o antropozofiji u specifičnom smislu. Na njemu sam nabrojio osjetila čovjeka. Obično se razlikuje samo pet osjetila, tada smo naveli dvanaest. Čovjek ima dvanaest osjetila ako se nabroji sve što se istinski može smatrati osjetilom. A osjetila u konačnici nisu ništa drugo nego ono do čega idu živci, ili bolje rečeno, od čega živci potječu i protežu se prema unutra, tako da u biti imamo dvanaest osjetila, a od tih dvanaest osjetila, živci se protežu prema unutra poput malih stabala. To je zato što se nešto nebesko izražava u našem živčanom aparatu, utoliko što pripada vanjskim osjetilima: prolazak Sunca kroz dvanaest zviježđa. Taj odnos prolaska Sunca kroz dvanaest zviježđa je simboličan, ali realno simboličan, izražen u odnosu cijelog našeg živčanog sustava prema dvanaest pojedinačnih osjetila. Iz ovoga možete vidjeti, da ono što je kozmički prisutno izvana u prolasku Sunca kroz dvanaest zviježđa, zapravo nosimo u nama prostorno, kao odnos cijelog našeg živčanog sustava prema dvanaest osjetila. I opet, ako uzmete u obzir više interno smješten živčani sustav, koji pripada leđnoj moždini, imamo prsten za prstenom superponiran u kralježnici, a živčana vlakna prolaze kroz njih. Ti prstenovi doista odgovaraju mjesecima, orbiti Mjeseca oko Zemlje, tako da se u tom kretanju živac uvijek spaja s rupom u leđnom prstenu, što odgovara danu u mjesecu. Još jednom, nebeski odnos! Odnos orbite Mjeseca oko Zemlje, izražava se na realno simbolički način u onome što nosimo u sebi kao odnos naših unutarnjih živaca prema leđnoj moždini. Mi smo u potpunosti, utoliko što smo sastavljeni od živčane supstance, izgrađeni od nebesa, od kozmosa izvana, i samo onaj tko u njemu može percipirati sliku cijelog zvjezdanog neba, istinski razumije ovaj čudesni raspored živčane supstance u nama.

Ljudi u sebi istinski nose sliku cijelog zvjezdanog neba, u drvolikom rasporedu svoje živčane supstance, a te sile koje teku izvana od zvijezde do zvijezde, koje se izražavaju u nebeskim ciklusima, doista teku, ali uspravane i pohranjene u nama, u našem živčanom sustavu. I baš kao što u mnogim drugim stvarima, možemo vidjeti kako se, u osnovi, cijeli univerzum izražava u ljudima, tako to možemo vidjeti i u ovoj vezi između strukture cijelog kozmosa izvan Zemlje i našeg živčanog sustava. Ako možemo reći da je živčani sustav izgrađen za nebesa, onda je živ, i u nama je umro jer je ograničen na sferu Zemlje.

O našoj krvnoj supstanci moramo reći nešto sasvim drugačije. Ona je u potpunosti zemaljska, a procesi koji se odvijaju u krvi, prema unutarnjoj strukturi cijelog sustava krvi, morali bi biti samo zemaljski procesi. Međutim, neobičnost zemaljskih procesa je u tome, što oni nisu živi. Ono što je dodano Zemlji, kao što znamo, jest mineralno carstvo, neživo carstvo. A taj element krvi, u potpunosti odgovara ovom neživom carstvu u nama. Ta krv je doista živa sve dok je u nama, ali nije predodređena za život svojom unutarnjom, zemaljskom prirodom, to je njezina osebujna karakteristika, već prima svoj život povezivanjem s onim što je izvanzemaljsko unutar čovjeka. Dok je živčani sustav zapravo predodređen za život u kozmosu izvan, za izvanzemaljski život, i mrtav je u nama, krv je predodređena da u nama bude mrtva i stječe život izvana. Živčani sustav, u određenom smislu, predaje svoj život krvi, te je stoga živčani sustav relativno mrtav, a krv relativno živa. Kao što živčani sustav posjeduje kozmički život i zemaljsku smrt, tako i obrnuto, krv posjeduje zemaljsku smrt i posuđeni, nametnuti kozmički život. Život uopće nije s naše Zemlje. Stoga, živčani sustav mora, u određenom smislu, apsorbirati smrt kako bi postao zemaljski, a krv mora postati živa, kako bi se ljudi, utoliko što je to zemaljska supstanca, mogli okrenuti prema izvanzemaljskom svijetu.

Ali ovdje, rekao bih, ono što smo uvijek morali apsorbirati kroz znanost duha, postaje sasvim ozbiljno. Jer moramo zapravo reći: u sebi nosimo živčanu supstancu, ona je po svojoj prirodi predodređena za život, ali je mrtva. Što je čini mrtvom? To je činjenica da je prenesena na Zemlju. Smrt - o tome samo trebate pročitati u ciklusu predavanja koje jednom sam održao u Münchenu - zapravo je carstvo Ahrimana. Dakle, u našem živčanom sustavu, koji je ubijen zemaljskom sferom, nosimo u sebi ahrimansko. A u krvi, koja je oživljena, dok je po svojoj prirodi predodređena za smrt, odnosno pukim kemijskim i fizičkim procesima, u sebi nosimo lucifersko. Budući da je živčani sustav mrtav, Ahriman može biti u nama, budući da je krv živa, Lucifer može biti u nama. Sada vidite koliko se ove dvije supstance značajno razlikuju jedna od druge, kako se jedna prema drugoj odnose poput sjevernog i južnog pola.

Sada u svojim mislima pogledajmo prema izvanzemaljskom carstvu, i učinimo ono što spoznajemo kroz znanost duha, ne apstraktnom teorijom, već nečim živim što može zahvatiti naše osjećaje, senzacije. Pogledajmo u svemir, u izvanzemaljsko, i recimo si: tamo vani postoji duh koji bi zapravo mogao živjeti u našem živčanom sustavu da se naš živčani sustav nije spustio na Zemlju. Tamo vani postoji duh, osjećamo ga, ispunjava svemir, duh koji pripada našem živčanom sustavu. I opet, okrećući svoje misli prema našoj krvi, kažemo si: ovu krv nosimo u sebi, ona je, po svojoj prirodi, predodređena za čisto fizičke i kemijske procese, jednostavno da transformira kisik na način koji možete pronaći opisan u anatomiji i fiziologiji. Ali živeći u nama, sudjeluje u životu univerzuma. Ali to je, prije svega, luciferski život.

A sada, dragi prijatelji, prisjetimo se vrlo duboko, temeljito u smislu osjećaja i senzacija, mnogih stvari koje su se poput crvene niti provlačile kroz mnoga naša promišljanja. Ako se prisjetimo svega što smo rekli o Kristovom silasku iz kozmičkih sfera u našu zemaljsku sferu, moći ćemo povezati ono što nam se može pojaviti u sjećanju s mislima koje su upravo izražene. Potječemo iz ovog kozmičkog prostora, iz ovog univerzuma. Nekada, u lemurijskoj epohi, sišli smo, ili bolje rečeno, u tijeku zemljine evolucije, sišli smo i povezali svoj razvoj sa Zemljom. Ali povjeravajući svoj živčani sustav evoluciji Zemlje, povjerali smo ga smrti, ostavljajući njegov život gore. Taj život koji smo ostavili gore, isti je onaj koji je kasnije došao u biću Krista. Život naših živaca, koji ne nosimo u sebi, koji nismo mogli nositi u sebi od početka naše zemaljske egzistencije, došao je kasnije u biću Krista. I što je on morao shvatiti u zemaljskoj egzistenciji? Morao je shvatiti krv! Otuda mnogi spomeni misterija krvi. Ono što je u nama odvojeno, time što je živčani sustav izgubio svoj kozmički život, a krv primila kozmički život, što je život postao smrt, a smrt postala život, postiglo je novo sjedinjenje kroz ono što ne živi u našem zemaljskom živčanom sustavu, sišlo je k nama iz kozmosa, postalo ljudsko, ušlo u krv, a krv se sjedinila sa Zemljom, kao što sam objasnio na prethodnim predavanjima. I mi kao ljudska bića možemo, sudjelovanjem u misteriju Krista, pomiriti polarnu suprotnost između našeg živčanog sustava i našeg sustava krvi.

Vidite, ljudi tu kontradikciju nose u sebi, a ta se kontradikcija manifestira na razne načine. Naprimjer, postoji vanjska znanost koja je sada, u određenom smislu, pronašla svoj vrhunac, svoj cilj, u prirodnoj znanosti. Prirodna znanost govori o svijetu kao o sastavljenom od atoma. Ti atomi o kojima govori prirodna znanost čista su fantazija. Oni ne postoje nigdje izvana. Ali zašto ljudi još uvijek govore o atomima? Jer smo izgradili u sebi svoj živčani sustav od bezbrojnih sićušnih sfera i to projiciramo prema van. Atomistički svijet vani nije ništa drugo nego projicirani živčani sustav. Ljudska bića projiciraju sebe prema van u svijet, zamišljajući ga kao sastavljenog od atoma, vlastiti živčani sustav kao sastavljen od pojedinačnih

sfera ganglija. Stoga će znanost uvijek težiti biti atomistička, jer potječe od živčane supstance. Znanost se protivi svemu što je misticizam, religija i tako dalje, što potječe iz krvi. To ne traži atomizam, traži svugdje jedinstvo. Ove dvije suprotstavljene sile su u sukobu u svijetu. Taj sukob se može istinski razumjeti samo kada se prepozna kao unutarnji sukob unutar ljudske prirode, između živčane supstance i krvne supstance. U svijetu ne bi bilo sukoba između znanosti i religije, da nije sukoba unutar ljudske prirode između živčane supstance i krvne supstance.

Ravnoteža se pronalazi pravilnim sjedinjenjem s onim što, kao biće Krista, pulsira Zemljom od otajstva Golgote. Svaki osjećaj, svako iskustvo koje možemo imati u vezi s ovim otajstvom Golgote doprinosi toj ravnoteži. Ljudi još nisu daleko odmakli u ovom procesu postizanja ravnoteže, ali težiti se u tom smjeru treba. I sami vrlo često vidimo kako se opisani kontrast manifestira u jednom ili drugom smjeru. Mnogi među nama slušaju učenja antropozofije i shvaćaju ih kao vanjsku znanost, tako da je u glavama mnogih antropozofija, u određenom smislu, nerazlučiva od vanjske znanosti. Ali antropozofija se istinski razumije samo kada se ne shvaća samo razumom, već kada nadahnjuje entuzijazam u svakom svom izrazu, kada u nama živi na takav način da se povezuje s našim živčanim sustavom i našim sustavom krvi. Tek kada se možemo zagrijati za istine sadržane u antropozofiji, istinski je razumijemo. Sve dok je shvaćamo samo apstraktno, proučavajući je kao da je tablica množenja, aritmetička knjiga, skup propisa ili kuharica, nećemo je razumjeti. Niti ćemo je razumjeti ako antropozofiju proučavamo poput kemije ili botanike. Razumjet ćemo je samo kada nas zagrije, kada nas ispuni životom koji prebiva u njoj. Krist je jednom rekao: "Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta". I ne kao mrtav, on živi među nama i uvijek se otkriva. Samo oni koji su toliko kratkovidni da se boje tih otkrivenja kažu da bismo se trebali držati onoga što je oduvijek bilo istina. Ali oni koji nisu kukavice, znaju da se Krist uvijek otkriva. Stoga, ono što je otkrivenje kao antropozofija, možemo prihvatiti kao istinsko otkrivenje Krista. - Često me, dragi prijatelji, naši članovi pitaju: kako se povezati s Kristom? - To je naivno pitanje! Jer sve čemu težimo, svaki redak koji pročitamo iz naše antropozofske znanosti, jest veza s Kristom. U određenom smislu, ne radimo ništa drugo. A svatko tko, uz to, traži posebnu vezu, samo naivno izražava da zapravo želi izbjeći pomalo neugodan put proučavanja ili čitanja nečega.

Ali u ovom razmatranju možete vidjeti nešto drugo. Ovo razmatranje započelo je, rekao bih, na potpuno vanjski, znanstveni, anatomsko fiziološki način. Počeli smo s materijalnim razmatranjem čovjeka, a sada nalazimo prijelaz na najviše znanje koje se čovjeku može ponuditi na Zemlji: kristologiju. Nijedna druga znanost ne može vam dati ovaj prijelaz. Znanost duha pokazuje vam kako je naša živčana supstanca nešto izgubila postavši zemaljska supstanca. Ali gdje je to što je naša živčana supstanca izgubila?

Kad je Isus iz Nazareta imao trideset godina, Krist je ušao u tijelo Isusa iz Nazareta i prošao kroz otajstvo Golgote! Samo se pokušajte istinski zagrijati ovom mišlju. Ono što, budući da smo zemaljska bića, nedostaje našem živčanom sustavu, što je ispunjeno samo ahrimanskim, s čime se suočavamo tamo u otajstvu Golgote, naš ljudski zadatak je apsorbirati to u svoju krv, kristijanizirati luciferski element u svojoj krvi, oblikovati svoj entuzijazam na takav način da živi u nama. Jer sve što možemo misliti apstraktno, vezano je za živčanu supstancu, sve što živi u nama kao osjećaj, kao emocija, kao entuzijazam, kao raspoloženje, vezano je za krv. Kao što postoji odnos između živčane supstance i krvne supstance u organizmu, tako postoji i odnos u duši, između mišljenja koje se odvija u apstrakcijama, u hladnim mislima, kako kažu, i entuzijazma u koji možemo biti uvučeni kada stvari za nas nisu hladne misli, kada nas duh može zagrijati - nešto što, naravno, moramo njegovati u životu.

I sada vidite, rekao bih, u duhovno fiziološkom smislu, što se dogodilo s otajstvom Golgote. Ono što je čovjek ostavio za sobom, slijedilo ga je i zauzvrat je namijenjeno da prožme njegovu dušu, jer nije bilo namijenjeno da prožme njegovo fizičko tijelo, na početku njegove zemaljske egzistencije. Da ga je prožimalo na početku njegove zemaljske egzistencije, proželo bi njegovo tijelo i on bi postao automat duha. Ali ovako kako jest, on se prvo neko vrijeme u svom zemaljskom životu razvija, a tek tada mu je duša trebala biti prožeta onim, što od početka nije bilo namijenjeno da prožima njegovo tijelo. To je velika, čudesna veza koja nam pokazuje učinkovitost duhovnog, sve do materije, ne samo one opće duhovnosti o kojoj nejasni panteizam tako lako govori, već i konkretne duhovnosti koju vidimo kako prolazi kroz otajstvo Golgote. To sam mislio kada sam rekao da opća istina - da je sva materija manifestacija duha - ne govori ništa posebno. Znanje stječemo, tek kada shvatimo, konkretno, kako se duhovno može manifestirati u materijalnoj egzistenciji. Vidite, ako uzmemo u obzir ono što vanjska znanost danas nudi, postoji cijelo bogatstvo stvari koje tamo leže, čekajući da ih prožme duhovno razumijevanje. One mogu biti prožete duhovnim razumijevanjem tako duboko, da se i najviše materijalna znanost može ujediniti s kristologijom. Ali živimo u dobu u kojem ljudima postaje teško pronaći put koji, u određenom smislu, povezuje živčani sustav i sustav krvi.

Stoga sam vam kroz niz zapažanja pokazao koliko je naše vrijeme daleko od takvog duhovnog shvaćanja svijeta. Baš prošli put sam pokazao konkretan primjer kako je čak i netko tko je težio duhovnom, Hermann Bahr, tek sada, nakon što je navršio pedeset godina, uspio postići najosnovniji pristup duhu, dok groteskne pojave, takoreći, dominiraju našim duhovnim životom, poput profesora filozofije u Czernowitzu, čiju sam vam izreku pročitao. Da to ne zaboravimo, pročitat ću ovu izjave još jednom: "Nemamo filozofije više od životinje, i samo frenetični pokušaji da se dođe do filozofije i konačno

prepuštanje neznanju razlikuju nas od životinje." - To je suština ove filozofije, ali ne možete je zapravo nazvati filozofijom, jer, prema ovom profesoru filozofije, 'čovjek nema filozofije više od životinje'. To jest, došli smo do točke u kojoj zapravo postoje profesori filozofije, čija je jedina uloga odbaciti filozofiju kao besmislicu. Ovdje vidite ono, kada netko ide toliko daleko. Većina drugih filozofa to također radi, naravno, ali to ne čini tako očitim. I ova istina se ne odnosi samo na filozofe, odnosi se i na druge ljude koji svoj zadatak razumiju jednako dobro kao što ovaj filozof razumije svoju filozofiju, uništavajući ono što su drugi ljudi radili kao što ovaj filozof uništava filozofiju. Ali inače, to ne primjećujete, osim ako se to ljudima ne predstavi tako cinično i očito kao što to čini ovaj filozof, Richard Wähle, zaposlen kao profesor filozofije da uništi filozofiju.

Stoga je nužno - dovoljno se samo prisjetiti predavanja koje sam ovdje održao - ponovno se donekle povezati s dobom europskog duhovnog života, kada su se pokušavali, iako ne još metodama moderne znanosti duha, približiti duhu. Iz tog razloga, držao sam predavanja proteklih zima, posebno tijekom ovih teških vremena, i sada sam ih sakupio u knjizi, koja će uskoro biti dovršena, 'O zagonetki čovjeka', u kojoj su sažete misli, pogledi i promišljanja brojnih umova 19. stoljeća - umova koji su još uvijek težili duhovnom, čak i ako još ne metodama moderne znanosti duha. Ali u ovoj knjizi pokušao sam pokazati kako su ti umovi težili duhu, čak i ako ga još nisu mogli dosegnuti. Ostaje za vidjeti hoće li se upravo ova knjiga, 'O zagonetki čovjeka', koja sažima predavanja proteklih zima, unatoč tome što je napisana što jednostavnije, pokazati preteškom za neke - te će jednosatno biti zadovoljni da je kupe, što je manje od dva zla. Važno je čitati! Ostaje vidjeti hoće li ova knjiga, istinski napisana na služi našem vremenu, imati učinka, hoće li prodrijeti u duše ljudi. To je knjiga koju svatko može koristiti kako bi, u određenom smislu, onima izvan našeg kruga pružio dokaz da znanost duha stoji kao zahtjev najboljih umova nedavne prošlosti, da ona nije nešto što proizlazi samo iz nekog proizvoljnog impulsa, već je zaista zahtjev najboljih umova.

I stoga bih želio istaknuti neka od divnih duhovnih djela koja su zapadni umovi iznijeli na vidjelo tijekom 19. stoljeća, velika, značajna. Ali svi ti pothvati su prilično neobični. Među najvećima - spomenuo sam to u drugom kontekstu; u ovoj se knjizi nije bilo potrebe vraćati na to - su Schillerovi filozofski spisi, naprimjer, pisma 'O estetskom odgoju čovjeka'. Može se reći da je svatko tko ih je pročitao s istinskim angažmanom, učinio izvanredno mnogo za život svoje duše. Nekoliko se ljudi potrudilo skrenuti pozornost na Schillerove filozofske spise. Deinhardt je bio jedna takva osoba, Heinrich Deinhardt, koji je živio u Beču. Napisao je prekrasnu, iznimno pronicljivu knjižicu o Schillerovom svjetonazoru 1860-ih. Ne vjerujem da ćete je igdje pronaći, odavno je nestala; možda ćete negdje pronaći izgubljeni antikni primjerak, jer nitko zapravo nije pročitao što je Deinhardt napisao o

Schilleru, nešto što je među najboljim što je ikada napisano o njemu! Ali čovjek je bio zaboravljeni učitelj u Beču koji je imao nesreću slomiti nogu i unatoč pažljivom liječenju, nije se mogao oporaviti jer je bio tako loše uhranjen. Napisao je jednu od najboljih knjiga o Schilleru, knjigu svakako bolju od svih brojnih glupih djela napisanih o njemu nakon toga; ali je morao gladovati. Tako to jednostavno ide.

Ovom svojom knjigom namjeravam pokušati ponovno oživjeti, u našem sadašnjem dobu, duh likova kao što su bili Fichte, Schelling, Hegel, Troxler, Planck, Preuß, Immanuel Hermann Fichte, i nekoliko drugih. Ono što njihova djela sadrže jest, potpuno drugačija vrsta duhovne hrane od one kojoj se danas toliko mnogo ljudi okreće, tražeći iskreno, ali pogrešno. Kako je srceparajuće vidjeti, uvijek iznosa, iskrene tragače kako posežu za ovim ili onim kako bi nahranili svoje duše, pronašli put u duhovni svijet. Da su se okrenuli spisima poput Schellingove 'Klare' ili 'Bruna', mogli su steći bezgraničnu duhovnu hranu - doduše uz određen trud, ali taj trud se isplati! Izvjesna naivna potraga za duhovnošću postala je sveprisutna u posljednje vrijeme, ali najviša stremljenja koje su ljudi dosegli, u širim krugovima, bila su nešto poput duhovnog gulaša Ralph Waldo Trinea ili sličnih djela, ili onog duhovnog gulaša koji nastaje začinjavanjem nekog oblika budizma ili brahmanizma ili sličnog začinom. S tim su se mogla imati neobična iskustva. Poznavao sam vrlo dragu osobu - nedavno je preminuo ovdje u Berlinu - koja je, kada sam prvi put objavio spise koje sam posvetio tumačenju Goethea, u to vrijeme bila njima oduševljena. Zatim je odrastao i - kao što iz ovoga možete vidjeti, oduševljenje je bilo samo bljesak u tami - nedavno je preveo popriličan broj takvih gulaš djela, ne baš Ralph Waldo Trinea, ali drugih, s američkog engleskog na njemački. Čovjeku je dugo vremena trebala američko engleska duševna hrana ovdje u Europi.

Osjetimo jednostavno, što treba učiniti kako bismo odgovorili na taj osjećaj. U ovim spisima, a i u već ovdje navedenom djelu 'Zadatak znanosti duha', pokušao sam pokazati što se može dati onima izvan našeg kruga. Naravno, ovo djelo, 'Zadatak znanosti duha', može se dati ljudima izvan našeg kruga, i postat će jasno postoji li razumijevanje što je zadatak onih koji shvaćaju nužnost uključivanja istina iz znanosti duha u naše sadašnje vrijeme. Doista, tijekom vremena nisam samo izricao ovu ili onu pogrđnu primjedbu, posebno tijekom ovog teškog razdoblja, već sam stvari detaljno objasnio, prepričao i pružio dokaze za ovo ili ono. Nisam samo rekao da su profesori *homunkuli*, već sam kazao posebno karakteristične izjave, zajedno s nekoliko drugih, kako bih vam dao ideju o tome kako stoje stvari, i kako, u ovoj prvoj trećini naše pete post atlantske epohe, sve teži *homunkulu*, nastoji se razviti prema duhovnoj praznini. Ono što ćete morati sve više i više prozreti, upravo je ono što ćete pronaći objašnjeno u novoj knjizi: razlika između pukog ispravnog, logički ispravnog koncepta, i koncepta koji odgovara stvarnosti. Logički ispravan koncept ne mora nužno biti istinit po pitanju stvarnosti. I to

je upravo ono što sam pokušao naglasiti: što je realistično mišljenje po pitanju stvarnosti. Toliko žalosne patnje u našem intelektualnom životu proizlazi iz uvjerenja da ako ljudi o nečem mogu logički misliti, da je to već dosljedno u odnosu na stvarnost. Ali mišljenje dosljedno u odnosu na stvarnost, nešto je drugačije od pukog ispravnog mišljenja. Ako razmišljate, o ovom deblu, ono nije stvarnost, jer ne može postojati kao takvo. Mora sadržavati izdanke koji se razvijaju u grane, lišće i cvjetove. To je prava laž, 'prava nestvarnost', deblo, jer slika koju ono predstavlja ne može postojati. Samo netko tko, razmišljajući o deblu, osjeća da razmišlja o nečem nestvarnom, razmišlja na način koji odražava stvarnost. I tako, većina današnjih znanosti sastoji se od misli o nestvarnom. Geologija o Zemlji danas razmišlja čisto mineralno. Ali taj mineralni aspekt Zemlje uopće ne postoji, ne postoji sam po sebi, baš kao što ni deblo ne postoji samo po sebi; jer zemljino mineralno carstvo već sadrži biljke, životinje i ljude i sebi, i tek kada se potonje osjeća zajedno s mineralnim, misli se stvarnost. Geologija je potpuno nestvarna znanost.

To je jedna osobitost ove knjige: pokušao sam razraditi koncept stvarnosti. Druga osobitost je da sam želio pružiti barem početne perspektive imaginativnog mišljenja, prema kojem će se ljudi morati razvijati. U knjizi koja će biti objavljena naći ćete sve vrste usporedbi, u kojima pristup nije utemeljen na apstraktnom, logičkom razvoju koncepta, već se kaže: ako netko, naprimjer, razmišlja u smislu atomističko-znanstvenog svjetonazora, to je kao da se zahtijeva da je ono što prirodna znanost misli stvarno, kao da se vjeruje da ako naslikaju osobu, onda naslikana osoba može hodati okolo. - Ova knjiga pokušava koristiti takvu slikovitu prezentaciju. I ostaje za vidjeti hoće li se ovaj stil primijetiti. To je početak posebne vrste prezentacije, koju danas nije lako naći nigdje drugdje.

Ali mora biti sasvim jasno koliko je sadašnjost, u osnovi, daleko od nepristranog prihvaćanja tih stvari. Sadašnjost - često sam to govorio - slijepo vjeruje autoritetu, što god to bilo. Ne gleda što, recimo, stoji iza autoriteta. Danas se autoriteti cijene po titulama i dužnostima koje obnašaju, ali ono što stoji iza njih, ono je što je doista važno. Mogu vam dati lijep primjer, od nedavno, koliko je *homunkulus* već napredovao u naše vrijeme, koliko je mišljenje napredovalo u čisto površnom smislu. Čovjek, prilično drag i dobronamjeran - protiv je *homunkulusa*, čak i ako ne zna što bi stavio na njegovo mjesto - nudi zanimljiv primjer onoga što *homunkuli* našeg vremena smatraju uistinu velikim i značajnim. Doista, već danas postoje mnogi ljudi koji obožavaju tehnologiju kao svog boga; dao sam vam neke konkretne primjere ovdje prije nekoliko tjedana. Ali kao dokaz koliko je snažno uvjerenje u božanstvo tehnologije već bilo, dopustite mi da navedem sljedeću skandaloznu izjavu: skandaloznu izjavu ozbiljnog čovjeka određene dobi, liječnika i obiteljskog čovjeka, koji - kako nam se kaže - nije ni izuzetan ni dubok ni u čemu, te stoga posjeduje sve potrebne kvalifikacije da ponudi

sud na temelju zdravog razuma. Kad je svijet novina prije rata bio ispunjen strahopoštovanjem pred smjelim letom francuskog pilota Pegouda, ovaj čovjek, koji je tako ponudio sud u potpunosti u skladu s duhom vremena, jer je 'liječnik, obiteljski čovjek i izuzetan ni u čemu', te stoga posjeduje sve potrebne kvalifikacije za čvrst i zdrav razum, rekao je, sasvim ozbiljno i s čvrstim patosom, o kulturnoj vrijednosti letećeg stroja: "Vijak iz Pegoudovog letećeg stroja važniji je od cijele filozofije Kanta i Schillera, a ako hoćete, i od svih filozofija svih vremena". - Nemojte misliti da je ovo tako rijetka izjava! Upravo je to osjećaj koji danas dominira mnogima i koji se sve više pojavljuje kao prevladavajući mišljenje.

Već neko vrijeme netko je provodio zapažanja na tom području. Bilo je to prije više od dvadeset godina; nakon što sam održao niz javnih predavanja, jedna me gospođa pozvala da u njezinom salonu održim predavanje o Goetheu. Učinio sam to jer je okupila vrlo veliku publiku iz svog kruga. Tamo sam govorio o Goetheovom 'Faustu' i nekim drugim Goetheovim dramama. Žene su to prihvatile, ali muškarci su uglavnom govorili: "To nije drama, to je znanost, 'Faust'!" - Mislili su da bi se u kazalištu trebao gledati Blumenthal, a ne Goetheov 'Faust'. - Da, istina je da se u naše vrijeme stvari kreću u smjeru koji na kraju kulminira prosudbom poput one koju sam vam upravo pročitao. Vidite, stvari se ovih dana brzo odvijaju. Ove memoare - koje nije napisao sam autor, već kasnije netko drugi, pa nije baš fer nazivati ih memoarima - objavio je nedavno preminuli, poznati prirodoslovac. Zanimljivo je razmotriti jednu od izjava ovog svjetski poznatog čovjeka - oklijevam spomenuti njegovo ime; bili biste zapanjeni koliko je svjetski poznat čovjek bio. Kao što sam rekao, bio je jedan od najpoznatijih ljudi našeg vremena, veliki stručnjak u svom području, i ta veličina se sigurno ne smije osporiti. Ali jedna od njegovih izjava je: "Filozofija me ne zanima. Potpuno mi je nebitno okreće li se Sunce oko Zemlje ili Zemlja oko Sunca. To bi me zanimalo samo kad bih se bavio astronomijom". - To je čovjek koji je svijetu predstavio medicinski pripravak o kojem svi pričaju, čovjek koji se nije bavio ničim osim svojim neposrednim krugom interesa, i koji mirno priznaje da ga ne zanima okreće li se Zemlja oko Sunca ili Sunce oko Zemlje; time bi se bavio samo da je astronom. To je isti čovjek - i zaista nemam namjeru klevetati ili kritizirati bilo koga, jer je nesumnjivo opravdano poznat u svom području - koji je navečer slušao sviranje klavira, ali je glazbu shvaćao kao nešto što 'odvlači' i tako omogućuje bolje koncentriranje na razmišljanje, tako da zapravo ništa od nje ne čuje. Stoga mu je svake večeri žena svirala glazbu na klaviru. Ništa od toga nije razumio, jednostavno je uživao u tome da ga se na taj način odvlači. Samo je subotom odbijao da mu se svira, jer je tada čekao nešto važnije. Tada je uvijek stizala stvar koju je najviše čekao: detektivski roman, uistinu jeziva priča, u groznom uvezu. I čitao ga je s posebnim zadovoljstvom. To mu se sviđalo čak i više od sviranja klavira, zbog čega subotom nije davao nikome da mu svira. Kriminalistički

roman, zar ne, onakav kakav dolazi od uličnih prodavača - obično dolazi s druge strane stubišta, a ne kroz prednji ulaz! Kao što sam rekao, ovo nije namijenjeno kritiziranju bilo koga, već prikazivanju prirode našeg vremena. I moramo se sjetiti: ti autoriteti stoje iza laboratorijskih stolova, iza stolova za disekciju; taj duh u konačnici oživljava ono što, naravno, može biti izvana pohvalno, ali što neizbježno mora dovesti do toga da cijela naša kultura, ne samo duhovna kultura, već cijela naša kultura, postupno degenerira u tehnicizam, odnosno u *homukulizam*. Ova opasnost mora se prepoznati i iz tog prepoznavanja moramo pokušati pronaći načine, na koje duh može pristupiti čovječanstvu. Stvari koje su ovdje rečene ove zime, a za koje vjerujem da će odjeknuti kod nekih duša, nisu rečene iz subjektivne pristranosti prema znanosti duha, već iz svijesti o njihovoj važnosti za sadašnjost.

Sljedeći utorak bi se vjerojatno mogli ovdje okupiti, budući da će za dovršetak knjige vjerojatno trebati još osam dana.

TREĆE PREDAVANJE

Berlin, 20. lipnja 1916.

Dvanaest osjetila čovjeka

Prije nego što se okrenem temi naše današnje rasprave, osjećam se primoranim reći nešto o velikom i bolnom gubitku, koji smo posljednjih dana pretrpjeli na fizičkom planu. Kao što znate, duša gospodina von Moltke prekjucher je prošla kroz vrata smrti. Cijeniti što je ovaj čovjek značio svom narodu, presudnu ulogu koju je odigrao u velikim, sudbonosnim događajima našeg vremena, duboke impulse koji su proizašli iz ljudskih zbivanja koji su bili osnova za njegove postupke, cijeliti sve to - to će u prvom redu biti zadatak drugih, zadatak buduće povijesti. U našem vremenu doista je nemoguće dati potpuno iscrpnu sliku svega što se tiče upravo ovih vremena. Ali kao što sam rekao, danas neću govoriti o tome što će drugi i povijest reći, iako je u onome koji ovdje govori, najdublje uvjerenje da će nadolazeća povijest imati mnogo toga za reći o ovom čovjeku. Ali nešto od onoga što je u ovom trenutku pred mojom dušom, može se i treba ovdje reći, čak i ako je potrebno da ovu ili onu riječ kažem na takav način da zvuči više simbolično nego u svom doslovnom smislu, što će tek postupno postati jasno. Ovaj čovjek i duša ovog čovjeka stoje pred mojom dušom poput simbola rođenog iz samog razvoja našeg vremena, simbola naše sadašnjosti i same neposredne budućnosti, uistinu simbola onoga što se treba dogoditi i mora dogoditi u vrlo, vrlo stvarnom, vrlo istinitom smislu te riječi.

Stalno iznova naglašavamo da zaista nije proizvoljna odluka ovoga ili onoga da u sadašnju kulturu i u onu bliske budućnosti, uključimo ono što nazivamo znanošću duha; da je znanost duha nužnost našeg vremena; da budućnost ne može postojati osim ako se supstanca znanosti duha ne ulije u ljudski razvoj. I tu, dragi prijatelji, imate veliku, značajnu točku, koju bi sada trebali imati u vidu, dok mislimo na dušu gospodina von Moltke. S njim smo među sobom imali čovjeka, osobnost koja je najaktivnije sudjelovala u životu sadašnjice, onom životu koji se razvio iz prošlosti, i u naše vrijeme došao do jedne od najvećih kriza koje je čovječanstvo moralo podnijeti tijekom svoje svjesne povijesti - čovjeka koji je vodio vojske, koji je stajao u samom srcu događaja koji čine polazište naše sudbonosne sadašnjosti i budućnosti. I istovremeno, u njemu smo imali dušu, čovjeka, osobnost, koja je bila sve to, i koja je sjedila ovdje među nama, tražeći znanje, tražeći istinu, s najsvetijom i najvatrenijom žeđi za znanjem koja može zarobiti dušu sadašnjosti.

S tim bi trebalo doći pred naše duše. Jer za to je duša osobnosti, koja je upravo prošla kroz vrata smrti, uz sve njezine druge povijesne aspekte,

vrhovni povijesni simbol. To što je bio među onima koji stoje na čelu vanjskog života, što je služio ovom vanjskom životu, a ipak pronašao most do duhovnog života kojeg je tražila ova znanost duha, to je duboko značajan povijesni simbol; to je ono što u naše duše može usaditi osjećaj želje, želje koja nije osobna, već rođena iz imperativa vremena, koji u naše duše može usaditi osjećaj, osjećaj čežnje: neka mnogi, i sve više njih, koji su u njegovom položaju, čine kao što je on činio! U tome leži značajan primjer koji biste trebali osjetiti, koji biste trebali oćutiti. Koliko god se o ovoj činjenici govorilo u vanjskom životu, to je nebitno; idealno, o tome se uopće ne bi trebalo govoriti. Ali to je stvarnost, a važni su učinci, a ne ono što se govori. Ova činjenica je stvarnost duhovnog života. Jer ova činjenica nas vodi do razumijevanja da je ova duša posjedovala sposobnost ispravnog tumačenja znakova vremena. Neka mnogi slijede ovu dušu, koji su danas možda još uvijek vrlo daleko, u ovom ili onom smjeru, od onoga što ovdje nazivamo znanost duha.

Stoga je istina, da je od onog što teče i pulsira kroz ovu našu duhovno znanstvenu struju, ova duša primila onoliko koliko smo joj mogli dati. I to bismo trebali imati na umu, jer sam o tome ovdje često govorio. To znači da sada, u našem vremenu, duše prelaze u duhovni svijet, noseći u sebi ono što su upile ovdje u znanosti duha. Kada duša u najaktivnijem životu prođe kroz vrata smrti, i sada je gore u svijetu svjetlosti, koji nam se treba otkriti kroz naše znanje, kada znamo da je tamo gore, drugim riječima, kada ono što tražimo takva duša proneše kroz vrata smrti, tada, kroz sjedinjenje u koje se stupa upravo s takvom dušom, ona postaje duboko značajna, aktivna sila u duhovnom svijetu. I one duše koje su ovdje i razumiju me u ovom trenutku, nikada neće zaboraviti što sam ovdje mislio o značaju činjenice da ova duša sa sobom u duhovni svijet odnosi ono što je godinama teklo kroz našu znanost duha, i da tamo postaje moć i učinkovitost.

Naravno, sve ovo ne može biti namijenjeno trivijalnom ublažavanju boli koju osjećamo zbog takvog gubitka na fizičkoj razini. Patnja i bol su u takvom slučaju opravdani. Ali patnja i bol postaju istinski velike, utjecajne i djelatne sile kada su prožete racionalnim razumijevanjem onoga što leži u osnovi boli i patnje. I stoga, shvatite ovo što sam rekao, kao izraz boli, zbog gubitka na fizičkoj razini, koji su njemački narod i čovječanstvo iskusili.

Još jednom, dragi prijatelji, ustanimo:

Duhu tvoje duše, aktivni čuvaru!
 Neka tvoja krila donesu
 Preklinjuću ljubav naših duša
 Sinu u sferama tebi povjerenim,
 Da, s tvojom snagom ujedinjena,
 Neka naša molba za pomoć obasja
 Dušu koju s ljubavlju traži!

Rudolf Steiner - Bića svijeta i jastvo

Dragi moji prijatelji, u posljednje vrijeme često sam vam govorio o tome kako je ono što, kao okultna supstanca, teče kroz nastajanje čovjeka, kroz čovjekov razvoj, pronašlo vanjski izraz - i taj vanjski izraz sam doista preciznije okarakterizirao u svojim nedavnim razmišljanjima - izraz koji je danas već prilično izvanjski na mnogo načina, u svim vrstama više ili manje okultnih ili simboličkih bratstava i udruženja. Sada živimo u vremenu, u kojem se ono što se može steći u smislu okultnog znanja iz duhovnog svijeta, mora ljudima donijeti na drugačiji način, na način na koji to pokušavamo prakticirati godinama, u vrijeme u kojem su drugi putevi, u određenom smislu, zastarjeli. Svakako, oni će se još neko vrijeme širiti, ali su, u određenom pogledu, zastarjeli. Ključno je da se upravo ta činjenica ispravno shvati.

Možda se sjećate da je jedno od imena koje volim davati našoj znanosti duha antropozofija, i da sam prije mnogo godina s ovog mjesta držao predavanja, koja sam tada nazvao predavanjima o antropozofiji. Kod našeg posljednjeg razmatranja, ponovno sam aludirao na ova predavanja o antropozofiji, posebno na ono što sam tada naglasio da ljudska bića zapravo imaju dvanaest osjetila. I prošli put sam objasnio da je ono što je široko poznato o čovjekovom živčanom sustavu u vezi s osjetilima, uređeno prema broju dvanaest, jer u tom najdubljem smislu, ljudska bića su mikrokozmos i odražavaju makrokozmos. Dvanaest zviježđa kroz koja ciklus Sunca prolazi u godini, tamo vani u makrokozmosu - dvanaest osjetila u kojima čovjekovo 'Ja' živi ovdje na fizičkoj razini! Svakako, stvari vani, u svom vremenskom slijedu, donekle su drugačije: Sunce se kreće od Ovna kroz Bika i tako dalje, natrag kroz Ribe do Ovna. Godišnji solarni ciklus prolazi kroz ovih dvanaest zviježđa. Sve, uključujući i ono što nosimo u sebi, ono što duševno doživljavamo, povezano je s vanjskim svijetom putem naših dvanaest osjetila. Ovih dvanaest osjetila naveo sam tada: osjetilo dodira, osjetilo života, osjetilo kretanja, osjetilo ravnoteže, osjetilo mirisa, osjetilo okusa, osjetilo vida, osjetilo topline, osjetilo sluha, osjetilo govora, osjetilo misli i osjećaj sebe. Cijeli naš unutarnji život kreće se, takoreći, unutar orbite ovih dvanaest osjetila, baš kao što se Sunce kreće unutar orbite dvanaest zviježđa. Ali vanjska usporedba ide mnogo dalje. Uzmite u obzir da tijekom godine Sunce mora putovati kroz zviježđa od Ovna do Vage, da Sunce prolazi kroz gornja zviježđa danju, a kroz donja noću, te da je taj prolazak Sunca kroz donja zviježđa skriven od vanjskog svijetla. Tako je i s životom čovjekove duše u ovih dvanaest osjetila. Dnevna osjetila zapravo su samo otprilike polovica ovoga, baš kao što je polovica zviježđa dnevna, a druga polovica noćna.

Vidite, osjet dodira je zaista nešto za što možemo reći da nas uvlači u noćni život duše; jer osjetom dodira na grub, osjetilni način napipavamo put do vanjskog svijeta. I samo pokušajte shvatiti koliko malo osjet dodira ima veze s našim budnim životom, odnosno s našim istinskim, svjesnim duševnim

životom. To možete vidjeti iz činjenice da dojmove drugih osjetila lako možete zadržati u pamćenju, ali samo pokušajte, koliko malo iskustva dodira možete zadržati u pamćenju. Isprobajte koliko se malo sjećate kako se osjećao bilo koji materijal koji ste dodirнули prije mnogo godina, zapravo, koliko malo uopće imate potrebu da ga se sjećate. Blijedi, baš kao što svjetlost blijedi i tone u sumrak, kada Sunce zađe u noć u zviježđu Vage, u carstvo noćnih zviježđa. I potpuno skrivena, rekao bih, od budnog, otvorenog života duše, tada su ostala osjetila.

Osjetilo života: u vrlo malom broju promišljanja vanjske znanosti o duši, naći ćete spomen ovog osjetila života. Obično ljudi govore samo o pet osjetila, osjetilima dana, budne svijesti. Ali to nas ne treba dalje zabrinjavati. Upravo taj osjećaj života, omogućuje nam da osjetimo svoj život u sebi, ali samo kada je poremećen, kada postane bolest, kada nas ovo ili ono boli ili nam uzrokuje bol; tada dolazi osjećaj života i pokazuje nam: boli te ovdje ili ondje. Kada je život zdrav, uronjen je u dubine, baš kao što svjetlosti nema kada je Sunce u Škorpionu, ili u bilo kojem noćnom zviježđu.

Isto vrijedi i za osjetilo kretanja. To osjetilo kretanja upravo nam omogućuje da percipiramo kako se stvari odvijaju u nama kada je nešto pokrenuto. Tek sada vanjska znanost govori o ovom osjetilu kretanja. Tek sada prepoznaje da način na koji zglobovi pritišću jedan o drugi - kroz to što savijem prst, jedna zglobova površina pritišće drugu - ono je što nam omogućuje da percipiramo pokret koji naše tijelo izvodi. Hodamo, ali hodamo nesvjesno. To se temelji na osjetilu: percepcija sposobnosti kretanja, ponovno bačena u tamu svijesti.

Nastavimo s osjetilom za ravnotežu. Zapravo ga stječemo postupno tijekom života. Ali ne razmišljamo o njemu jer leži u tami svijesti. Dijete ga još nema; jer puže po podu. Osjetilo za ravnotežu se stječe. Znanost je tek posljednjih desetljeća otkrila osjetilni organ ravnoteže. Govorio sam o tri polukružna kanala u uhu, koji su okomiti jedan na drugi, u tri prostorna smjera. Ako su oštećeni, osjećamo vrtoglavicu, što znači da gubimo ravnotežu. Kao što imamo vanjsko uho za sluh i oko za vid, tako imamo i ova tri polukružna kanala za ravnotežu, povezana s uhom kroz poseban rezidualni ostatak, od tona i ravnoteže. Ali oni se nalaze u šupljini uha iza bubnjića. To su tri polukruga formirana od sitnih, minijaturenih kostiju. Ako su oštećena, gubi se sposobnost održavanja ravnoteže. Osjetilo za ovaj osjećaj ravnoteže stječemo tek tijekom ranog djetinjstva; ali on je obavijen tamom svijesti. Nismo toga svjesni.

Zatim dolazi sumrak, svanuće u svijesti. Ali promislite, koliko ta osjetila koja su još uvijek donekle skrivena - mirisa i okusa - zapravo imaju veze s našim unutarnjim životom u višem smislu. Već moramo zaroniti u fizički život da bismo istinski uronili u miris. Osjet okusa je već duboki sumrak za većinu ljudi, sumrak koji počinje izbijati na površinu svijesti. Ali i dalje možete

provesti istu vrstu duševnog eksperimenta, koju sam ranije opisao za osjetilo dodira: bit će vam teško prisjetiti se percepcija mirisa i okusa. I tek kada duševni život uroni dublje u nesvijest, osjet mirisa, da tako kažem, počinje se osjećati u svijesti. Možda znate, naprimjer, da je bilo skladatelja koji su bili posebno nadahnuti približavanjem istom ugodnom mirisu koji su jednom doživjeli dok su radili na drugom djelu. Sam miris zapravo ne izranja u sjećanju, ali isti duševni procesi povezani s osjetom mirisa, izranjaju u punu svijest. Osjet okusa, pa, za većinu ljudi to je već daleko, sumračno stanje. Ali većina ljudi pokazuje da osjet okusa još uvijek leži, barem, u sumraku našeg duševnog života, a ne još u punom danu našeg duševnog života; jer je vrlo malo ljudi zadovoljno isključivo duševnim dojmom okusa, inače, ako je nešto zaista imalo dobar okus, morali bismo biti jednako sretni što se toga sjećamo, kao što bismo bili da to ponovno okusimo. A kao što znate, to nije slučaj za većinu ljudi. Žele to ponovno, nisu zadovoljni samo sjećanjem na ono što im je bilo ukusno.

Zatim, s osjetilom vida, dolazimo do točke gdje se sunce svijesti rađa; kroz osjetilo vida ulazimo u punu budnu svijest. Sunce se diže se više. Dolazi do osjetila topline, osjetila zvuka, od osjetila zvuka do osjetila govora. Sunce stoji u podne. Između osjetila zvuka i osjetila govora, nalazi se podne života duše. Sada dolazi osjetilo misli, osjetilo 'Ja'. Osjetilo 'Ja' nije osjetilo vlastitog 'Ja', već osjetilo opažanja 'Ja' u drugima, naravno - to je opažanje, uostalom, to je osjetilo! Svijest o 'Ja', o vlastitom 'Ja', nešto je sasvim drugo. To sam objasnio na svojim antropozofskim predavanjima u to vrijeme. Poanta ovdje nije u tome da netko spoznaje vlastito 'Ja', već o stajanju pred drugom osobom dopuštajući da nam se njeno 'Ja' otkrije. Percepcija tuđeg 'Ja' - to je osjetilo 'Ja', a ne percepcija vlastitog 'Ja'.

To su dvanaest osjetila, pred kojima se, takoreći, ljudska duša pojavljuje poput Sunca pred svakim od dvanaest zvijezda. To vam svjedoči kako je čovječanstvo u najistinitijem smislu riječi, mikrokozmos. Naša današnja znanost često je još uvijek potpuno neupućena u takve stvari. Ona još uvijek prepoznaje osjetilo tona, ali više ne i osjetilo govora, iako se izgovorena riječ, u svom višem značenju, nikada ne bi mogla shvatiti pukim tonom. Mora doći do osjetila govora, osjetila za značenje onoga što je izraženo riječju. A osjetilo za jezik, pak, nije isto što i osjetilo za misao, a osjetilo za misao nije isto što i osjetilo za 'Ja'. Kako naše vrijeme griješi u tom pogledu, želio bih vam dati primjer. Eduard von Hartmann, koji je uistinu jako, jako istraživao, započinje svoju knjigu 'Tlocrt psihologije' sljedećim riječima - navodi ih kao da su same po sebi očite: "Polazište psihologije su psihološki fenomeni, svakoj osobi vlastiti, budući da su samo oni izravno dani njoj, i nitko ne može gledati u svijest druge osobe". Uvodne rečenice psihologije jednog od najvažnijih filozofa našeg vremena, polaze od pretpostavke da poričemo osjetila: osjetilo jezika, osjetilo misli, osjetilo 'Ja'. O njima ne znamo ništa. Pa ipak, razmotrimo ovaj slučaj gdje apsurd, najpotpunija besmislica, mora biti

učinjena znanstvenom, kako bi se stvari poricale! Upravo kada čovjeka ne zbuni ova znanost, lako može vidjeti pogreške koje čini. Jer ova psihologija kaže: ne možete vidjeti u tuđu dušu; tumačite je samo iz njezinih izraza. Dakle, samo razmislite o ovome, pretpostavlja se da se duša drugoga tumači iz njezinih izraza! Ako vam netko kaže lijepu riječ, prvo je trebate protumačiti! Je li to istina? Ne, nije istina! Lijepa riječ ima trenutni učinak, poput boje koja utječe na vaše oko! I ono što živi kao ljubav u duši, nosi se u vašu dušu na krilima riječi, baš kao što se u vaše oko nosi boja. To je neposredna percepcija, nema govora o interpretaciji. Znanost nas prvo svojim besmislicama mora izolirati u našem egoizmu, da nam ne skrene pozornost na činjenicu, da, živeći s našim bližnjima - i rekao sam: to je ključno s osjetilom 'Ja', osjetilom misli', osjetilom govora' - dolazimo do toga da, živimo izravno s njihovim dušama. Živimo s dušama drugih kao što živimo s bojama i zvukovima, i tko to ne razumije, ne zna ništa o životu duše. To je najvažnije, da se prozre upravo takve stvari. Danas kruže razrađene teorije koje tvrde, da su svi dojmovi koje primamo od drugih ljudi samo simbolični i tumače se iz njihovih izjava. Ali u tome nema apsolutno nikakve istine.

Ali sada, stvorite sliku pred svojom dušom: izlazak Sunca, pojava svjetlosti, a zatim zalazak Sunca. To je makrokozmička slika za mikrokozmički život duše čovjeka, koji se kreće, ne u ciklusu, već kao potreba života čovjekove duše, unutar dvanaest zviježđa života duše, odnosno dvanaest osjetila. Svaki put kada percipiramo 'Ja' drugoga, nalazimo se na dnevnoj strani Sunca duše. Kad bismo se udubili u sebe, percipirali svoju unutarnju ravnotežu, svoje kretanje - koje ne percipiramo jer je to noćna strana - nalazili bi se na noćnoj strani života duše. I sada vam se više neće činiti tako nevjerojatnim kad vam kažem: dok čovjek prolazi kroz vrijeme između smrti i novog rođenja, ona osjetila koja se ovdje uvlače u njegovo unutarnje biće, koja ovdje tone, postaju mu posebno važna - jer se tada produhovljuju - dok ona osjetila koja se ovdje probude, više idu dolje. Kao što Sunce izlazi, tako se i ljudska duša uzdiže, rekao bih, između osjetila okusa i osjetila vida, i ponovno tone u smrti. Ako pronađemo dušu s druge strane, u vremenu između smrti i novog rođenja, kao što možete vidjeti iz raznih opisa koje sam ranije dao, a koje možete pročitati u ciklusima, nalazimo je - to je čak i nagoviješteno u 'Tajnoj znanosti' - kao da je iznutra sjedinjena s nama. Ne, stojeći izvana pred njom i primajući dojam o njoj izvana, već je percipiramo kroz sjedinjenje. Tamo, osjet dodira postaje potpuno duhovan. A ono što sada ostaje podsvjesno, mogao bih reći na noćni način: osjetilo ravnoteže, osjetilo kretanja - sve to igra najveću ulogu, produhovljenu, u životu između smrti i novog rođenja.

Uistinu je slučaj, da se krećemo kroz život, kao što se Sunce kreće kroz dvanaest zviježđa. U život ulazimo dok se naša osjetilna svijest uzdiže, takoreći, na jednom stupu svijeta i zalazi na drugom. Prolazimo pored tih

stupova dok se krećemo, takoreći, preko zvjezdanog neba s noćne na dnevnu stranu. To je ono što su ona okultna društva uvijek nastojala istaknuti, nazivajući stup rođenja, koji čovjek prolazi kada ulazi u život na dnevnoj strani, Jakim. U konačnici, ovaj stup morate tražiti na nebu. A ono što čini vanjski svijet tijekom života između smrti i ponovnog rođenja, sastoji se od percepcija osjetila dodira, koji je raširen po cijelom svijetu, gdje ne dodirujemo, već smo dodirnuti, gdje osjećamo kako smo od duhovnih bića svuda dodirnuti, dok ovdje dodirujemo druge. Tijekom života između smrti i ponovnog rođenja, živimo u ovom kretanju, tako da to kretanje osjećamo kao da krvna stanica ili mišić u nama doživljavaju vlastito kretanje. U makrokozmosu osjećamo da se krećemo između smrti i ponovnog rođenja, osjećamo ravnotežu, a u životu cjeline osjećamo se unutar nje. Ovdje je naš život zatvoren unutar naše kože, ali tamo se osjećamo unutar totaliteta, unutar cijelog života, i osjećamo kako u svakoj situaciji dajemo vlastitu ravnotežu. Ovdje nam zemljina gravitacija, i naša posebna fizička konstitucija daju tu ravnotežu, a mi obično nismo toga svjesni. U svakom trenutku osjećamo ravnotežu, u životu između smrti i novog rođenja. To je neposredan osjećaj, druga strana života duše. Ljudi u zemaljski život ulaze kroz Jakima, uz uvjeravanje Jakima: ono što je vani u makrokozmosu sada živi u tebi, ti si sada mikrokozmos, jer to je ono što riječ 'Jakim' znači: u tebi je božansko izliveno nad svijetom.

Boaz, drugi stup: ulazak u duhovni svijet kroz smrt. Ono što je sažeto riječju Boaz znači, otprilike: ono što sam do sada tražio u sebi, snagu, naći ću izliveno po cijelom svijetu, u tome ću živjeti. - Ali takve se stvari mogu razumjeti samo prodirući u njih kroz duhovno znanje. Na njih se simbolički aludira u simboličkim bratstvima. Na njih se aludira još više kako ne bi bile potpuno izgubljene za čovječanstvo, kako bi kasnije generacije mogle razumjeti ono što je sačuvano u riječi.

Ali vidite, sve što se izvana manifestira u našem svijetu, također je odraz onoga što postoji vani u makrokozmosu. Kao što je naš duševni život mikrokozmos u smislu koji sam naznačio, tako je i duševni život čovječanstva, u određenom smislu, oblikovan iz makrokozmosa. I za naše vrijeme vrlo je značajno, na neki način, da u našoj povijesti imamo dvije slike oba stupa, o kojima sam govorio. Ovi stupovi predstavljaju život jednostrano, jer život postoji samo u stanju ravnoteže između oba. Niti je Jakim život - jer je to prijelaz iz duhovnog u fizičko - niti je Boaz život - jer je to prijelaz iz fizičkog u duhovno. Ravnoteža je ono što je važno. A to je nešto što ljudi tako teško shvaćaju. Ljudi uvijek traže jednu krajnost, uvijek suprotnu stranu, ne traže ravnotežu. Stoga, na neki način, dva stupa zaista stoje podignuta za naše vrijeme, ali ako istinski razumijemo svoje vrijeme, moramo hodati ravno kroz sredinu, ne fantazirajući ni o jednom ni o drugom stupu kao temeljnoj snazi čovječanstva, već hodati ravno kroz sredinu! Moramo istinski shvatiti, što je prisutno u stvarnosti, a ne inkubirati i bez mišljenja živjeti, u

čemu se krije današnji materijalizam. Ako danas tražite Jakimov stup, naći ćete ga u našoj sadašnjosti, stup Jakima prisutan je u vrlo važnom čovjeku koji više nije živ, koji je već umro, ali je prisutan: prisutan je u tolstoj-izmu.

Promislite, da se u Tolstiju pojavio čovjek koji je u biti želio odvratiti sve ljude od vanjskog života, usredotočiti se u potpunosti na unutarnji svijet - govorio sam o Tolstiju u ranim danima našeg antropozofskog pokreta - usredotočiti se u potpunosti samo na ono što se događa unutar čovjeka. Dakle, Tolstoj nije vidio duh u vanjskoj aktivnosti, jednostranost koja mi se učinila posebno karakteristična kada sam tada govorio o njemu - to je bilo jedno od prvih predavanja ovdje održanih u ranim godinama. Ovo predavanje je Tolstiju u to vrijeme pokazao naš prijatelj. Tolstoj je razumio prve dvije trećine, ali ne i zadnju trećinu, jer se bavilo reinkarnacijom i karmom; to nije razumio. - Predstavio je jednostranost, potpuno potiskivanje vanjskog života. I kako je beskrajno bolno što on predstavlja takvu jednostranost! Zamislite ogroman kontrast koji postoji između Tolstojevih pogleda, koji dominiraju velikim dijelom intelektualaca u Rusiji, i onoga što se sada odande ponovno kotrlja ovih dana. Oh, to je jedan od najstrašnijih kontrasta koje možete zamisliti! To je jednostranost.

Drugi, Boazov stup, također pronalazi povijesni izraz u našem vremenu. On također predstavlja jednostranost. To je potraga za duhovnošću isključivo u vanjskom svijetu. Prije nekoliko desetljeća pojavio se u Americi, gdje se rekao bih, Tolstojev antipod pojavio u Keelyju, čija je duša bila zaokupljena idealom konstrukcije motora koji ne pokreće para ili struja, već oni valovi koje čovjek sam izaziva u svom zvuku, u svom govoru. Zamislite motor dizajniran tako da ga pokreću oni valovi koje čovjek može izazvati u govoru, ili čak, kao ljudsko biće, svojim unutarnjim životom. To je još uvijek bio ideal - hvala Bogu što je tada bio ideal, jer što bi ovaj rat postao da je Keelyev ideal zapravo tada ostvaren! Kad se ostvari, tada ćemo istinski vidjeti što znači usklađivanje vibracija u smislu vanjske pokretačke snage. To je druga jednostranost. To je Boazov stup. Morate proći između to dvoje.

Mnogo, mnogo toga sačuvano je u simbolima koji su sačuvani. Naše je vrijeme pozvano da shvati te stvari, da u njih pronikne. Kontrast, koji će se jednog dana osjetiti između svega što je istinski duhovno i onoga što će doći kada Keelyev motor postane stvarnost sa Zapada, bit će potpuno drugačiji kontrast od onog koji postoji između Tolstojevih pogleda, i onoga što dolazi s Istoka. Oh, o tome se više nema što reći!

Ali nužno je da postupno, malo dublje proniknemo u misterije razvoja čovječanstva, da shvatimo kako kroz tisućljeća ljudska mudrost, simbolički ili na drugi način izražava ono što će jednog dana postati stvarnost u raznim fazama. Danas se samo probijamo kroz to, a u jednom od svojih nedavnih promišljanja, skrenuo sam vam pozornost na to kako čovjek poput Hermann Bahra, s kojim sam provodio mnogo vremena u mladosti, sada, nakon što je

navršio pedeset i tri godine i napisao toliko djela, s jedne strane pipa i ispituje Goethea, a s druge strane počinje shvaćati nešto od koncepta, da uz vanjsku znanost postoji nešto poput znanosti duha. Objasnio sam vam kako lik Franza u njegovom romanu 'Uzašašće', koji je upravo objavio, na neki način predstavlja Bahrov vlastiti razvoj, kako je napredovao kroz oblast vanjske znanosti. Studirao je kod botaničara Wiesnera u Beču, kod Ostwalda u kemijskom laboratoriju u Leipzigu, kod Schmollera na njegovom seminaru o nacionalnoj ekonomiji u Berlinu, kod Richeta u Francuskoj, studirajući psihologiju i psihijatriju, kod Freuda u Beču - naravno, svaka moderna osoba posjetila bi Freuda u Beču, s obzirom na razne znanstvene senzacije - kod teozofa u Londonu i tako dalje. Zna, već sam vam pročitao odgovarajući odlomak: 'Tako je istraživao znanosti, prvo botaniku s Wiesnerom, zatim kemiju s Ostwaldom, na Schmollerovom seminaru, u Richetovoj klinici, s Freudom u Beču, a odmah zatim s teozofija u Londonu; i tako umjetnost, kao slikar, bakrorezac...' i tako dalje. Da, ali sada vidite, što vjeruje ovaj Franz, koji je uistinu jedan od pipajućih mislilaca našeg vremena? Vrlo je zanimljivo, on napipava i traži put, a onda mu nešto sine, što zatim izražava riječima:

"Više nije bio u stanju duhovne nevinosti. Ali nije li možda postojala neka druga vrsta nevinosti, ponovno stečena nevinost? Nije li postojala pobožnost intelekta koji prepoznaje svoja ograničenja, poniznog intelekta, vjera onoga tko zna, nada rođena iz očaja? Nisu li u svim vremenima živjeli samotni, skriveni mudraci, okrenuti od svijeta, povezani jedni s drugima tajnim znakovima, tiho djelujući gotovo čudesnom magičnom snagom, u višem području iznad naroda, iznad vjerovanja, u bezgraničnom, u prostoru čistog, Bogu bližeg čovječanstva? Ne postoji li čak i danas, raspršeno i skriveno po cijelom svijetu, viteštvo Svetog grala? Nije li bilo učenika možda nevidljive, nepristupačne, koja se može samo osjetiti, ali sveprisutne, svemoćne, sudbinski određene bijele lože? Nije li na Zemlji oduvijek postojala neka vrsta anonimne zajednice svetaca koji se nisu poznavali, koji nisu ništa znali jedni o drugima, a ipak su međusobno komunicirali, štoviše, jedni s drugima, jednostavno kroz zrake svojih molitvi? Čak i tijekom njegovog teozofskog razdoblja, takve su ga misli uvelike zaokupljale, ali očito je susretao samo lažne teozofe, možda se pravi uopće nisu otkrivali", i tako dalje.

Ove misli Franzu padaju na pamet nakon što je proputovao svijet, bio svugdje, o čemu sam vam pričao, a zatim se vratio u domovinu - vjerojatno misli na Salzburg. Dakle, u njegovoj domovini Salzburgu, ove misli mu padaju na pamet. Možda nije neskromno, ne bi trebalo biti: Franz nije bio kod nas; ali mogu se pronaći neki od razloga zašto nije bio. Dok je tražio ljude koji teže duhovnom dobru, sjetio se Engleza kojeg je jednom sreo u Rimu. Također opisuje ovog Engleza kojeg je sreo u Rimu:

"Bio je pametan čovjek u najboljim godinama, iz dobre obitelji, bogat, neovisan, neženja i pravi Englez: trijezan, praktičan, nesentimentalan, potpuno nemuzikalan i neumjetnički, snažan, veseo čovjek osjetila, ribar, veslač, mornar, obilan izjelica, teški pijanac, bonvivan čije je zadovoljstvo remetila samo jedna strast, znatiželja da sve vidi, da sve upozna, da bude svugdje, zapravo bez ikakve druge namjere osim da može sa zadovoljstvom reći: O da!, da upozna hotel u kojem ga je Cook smjestio i znamenitosti koje je posjetio, ljude od ranga ili slave s kojima se družio. Da bi udobnije putovao i imao pristup svugdje, savjetovano mu je da postane slobodni zidar. Hvalio je korisnost ovog udruženja sve dok nije povjerovao da je otkrio da mora postojati sličan, ali bolje vođen, moćniji, viši red, kojemu se sada definitivno želi pridružiti, baš kao što bi se, da je negdje pronađen drugi, bolji Cook, prirodno okrenuo njemu. Odbijao se odvratiti od svog uvjerenja da svijetom vlada vrlo mala skupina tajnih vođa, da takozvanu povijest stvaraju ti skriveni ljudi, koji su nepoznati čak i svojim najbližim slugama, baš kao što su i oni bili nepoznati njihovim, tvrdio je da je slijedio trag ove tajne svjetske vlade, ovog pravog masonstva - kojih su drugi bili samo vrlo glupa kopija s neadekvatnim sredstvima - i da je pronašao njihovo središte u Rimu, točnije među monsinjorima, međutim, dodao je da je većina tih monsinjora bila samo statisti ništa ne sluteći, čija je prisutnost služila samo da prikrije četiri ili pet pravih gospodara svijeta. I Franz se i danas morao smijati komičnom očaju svog Engleza, koji je sada imao nesreću da nikada ne dobije pravog čovjeka, već uvijek samo statiste, ali nije se dao obeshrabriti, već je samo stekao više poštovanja prema tako dobro čuvanoj, neprobojnoj vezi, u koju se na kraju kladio da će biti primljen, čak i ako mora ostati u Rimu do kraja života i ako mora uzeti habit ili se čak obrezati, jer budući da je posvuda pratio nevidljive niti moći koja se prožete kroz cijeli svijet, nije bio protiv toga da i Židove visoko cijeni, te je povremeno, bezizražajno, izražavao sumnju da možda u posljednjem, unutarnjem krugu ovog skrivenog tkanja svijeta, rabini i monsinjori sjede zajedno u savršenom skladu, što, usput rečeno, za njega ne bi bilo važno, da su mu samo dopustili da se i on pridruži magiji."

Eto, imate karikaturu onoga što sam vam govorio, kako postoji carstvo unutar carstva, mali krug koji zrači svojom moći prema van. Samo Englez to zamišlja, i Franz s njim, kao zajednicu rabina i monsinjora; to su upravo oni koji nisu dio toga! Ali vidite, on se probija samo kroz to. Zašto on zapravo pipa? Pa, on se ponovno prisjeća Englezovih maštovitih ekscentričnosti:

"I tek mnogo kasnije razmišljao je o tome, može li netko tko nije rođen s takvim sposobnostima, također steći iste, može li se takve moći kultivirati, mogu li se naučiti treningom. Ali teozofske vježbe su ga ubrzo razočarale..."

Odustao je od toga! Vidite, postoji ta vrsta pipkanja, taj osjećaj izgubljenosti u našem vremenu. Ljudi poput Bahra, ostare, shvate to, a onda razviju

groteskne predodžbe. Jedna takva groteskna predodžba je još uvijek prisutna. Da, vidite, ovaj Franz je pozvan u svoj rodni grad da posjeti kanonika. Taj kanonik je vrlo tajanstvena figura, salzburgski kanonik, koji je vrlo važan u Salzburgu - grad Salzburg nije spomenut poimence, ali se prepoznaje - važniji od kardinala; jer cijeli grad ne govori više o kardinalu, nego o kanoniku: iako tamo ima desetak kanonika, ali oni govore o kanoniku, tako da se Franz ponekad pita nije li on sam jedan od tih članova bijele lože. Zna, lako je doći do takvih pogleda. Pa, Franz je pozvan na okupljanje u kanonikovu kuću. Bilo je tamo dosta ljudi, a kanonik je zaista bio vrlo tolerantan čovjek, jer zamislite, bio je katolički kanonik i pozvao je židovskog bankara, zajedno s jednim isusovcem, Franzom, nekolicinom drugih i franjevačkim fratrom. Bio je to veseo ručak. Židovski bankar, usput rečeno, bio je bankar kojemu je gotovo svatko dugovao neku vrstu velike zahvalnosti, ali sve je to činio nesebično, jer općenito nije zahtijevao povrat onoga što su posudili od njega; jednostavno je želio da ga se svake godine pozove u dom poput kanonika; to mu je pričinjalo zadovoljstvo. I ubrzo su se isusovac i ovaj židovski bankar toliko zaokupili razgovorom da je to postalo previše za Franza. Odlazi jer sada zbijaju uistinu sramotne šale, odlazi u knjižnicu, a kanonik ga slijedi.

"Nije bila velika" - knjižnica - "ali je imala dobar izbor. Iz teologije, samo najnužnije: bollandisti, mnogo franjevačkih spisa, Meister Eckhart, duhovne vježbe, Katharina od Genove, Görreov misticizam, i Möhlerov simbolizam.

Filozofija je, međutim, bila opsežnija: cjelovita Kantova djela, uključujući spise Kantovog društva, Deussenove Upanišade i njegova Povijest filozofije, Vaihinger filozofija, kao i mnoge epistemološke kritike. Zatim su tu bili grčki i rimski klasici: Shakespeare, Calderon, Cervantes, Dante, Macchiavelli i Balzac u izvornom grčkom. Ali od njemačkih autora, samo Novalis i Goethe, potonji u raznim izdanjima, njegovi znanstveni spisi u weimarskom izdanju. Franz je uzeo jedan od tih svezaka i pronašao mnogo marginalnih bilješki s rukopisom kanonika, koji je u tom trenutku ostavio mladog redovnika i isusovca te mu prišao. Rekao je: "Da, nitko ne poznaje Goetheove znanstvene spise".

Ono što kanonik pronalazi u Goetheovim znanstvenim spisima karakteristično je, karakteristično, i u smislu onoga što je zapravo sadržano u njima i što kanonik iz njih izvlači, i u smislu onoga što kanonik izvlači jer je on katolički kanonik.

"Da, nitko ne poznaje Goetheove znanstvene spise. Nažalost! Odjednom, stari poganin, što je navodno bio, izgleda potpuno drugačije, i tada konačno možete razumjeti kraj Fausta."

Kanonik je u pravu. Ne možete razumjeti kraj 'Fausta' ako ne poznajete Goetheove znanstvene poglede!

"Nikada ne bih mogao zamisliti da bi Goethe odjednom postao katolik samo zbog dramskog efekta."

Dakle, naravno, to što je kanonik, uvijek ga dobro pljesne po ruci, ali to nije važno.

"Moje poštovanje prema pjesniku je preveliko, da bi bilo koji pjesnik vjerovao da bi netko trebao odjenuti kostim, posebno kada izgovara svoju posljednju riječ."

Većina ljudi zapravo vjeruje da je Goethe doista odjenuo kostim, dok je pisao veličanstvenu, grandioznu posljednju scenu svog 'Fausta'!

"Ali u njegovim znanstvenim spisima na svakoj stranici piše kako je Goethe bio katolik...."

Pa, kanonik sve što razumije i s čime se osjeća ugodno - time ne bi trebali biti posramljeni - naziva katoličkim.

"... kako je Goethe bio katolik, možda nesvjesno, a svakako bez prave hrabrosti da to prizna. Čita se kao da ih je netko, tko nije upoznat s katoličkim istinama, otkrio, takoreći, sasvim neočekivano i neovisno, iako zasigurno ne bez neke nasilnosti i ekscentričnosti, ali u cjelini ne nedostaje ništa odlučujuće, nužno ili bitno, čak ni dašak praznovjerja, magije ili kako god to želite nazvati, što uvijek ostaje tako sumnjivo istinskim protestantima u vezi s našom svetom doktrinom! Često sam jedva vjerovao vlastitim očima! Ali kad jednom krenete tragom kriptu katolika u Goetheu, ubrzo ga vidite posvuda. Njegovo povjerenje u Duha svetoga, kojeg radije naziva 'Genijem', njegov duboki osjećaj za sakramente, kojih mu je uvijek premalo, njegovo osjetilo 'predosjećaja', njegov dar za poštovanje, pa čak i činjenica da se, sasvim neprotestantski, nikada ne zadovoljava samo vjerom, već svugdje inzistira na prepoznavanju Boga kroz živo djelovanje, kroz pobožan rad, čak i ono rijetko, najviše, najteže razumijevanje, da čovjeka Bog ne može uzeti osim ako sam ne uzme Boga, razumijevanje ove strašne ljudske slobode, da mora sam birati i prihvaćati ponuđenu milost, ali i da je može odbaciti, kroz koju slobodu sama milost Božja postaje zasluga osobe koja je bira, koja je uzima, sve je to, čak i u svojim pretjeravanjima, čak i u svojim iskrivljivanjima, još uvijek tako čvrsto katoličko..."

Posebno bi nas zanimalo ono što kanonik naziva pretjerivanjima i iskrivljivanjima; ali kanonik to naziva katoličkim.

"....sve je to, čak i u svojim pretjeravanjima, čak i u svojim iskrivljivanjima, još uvijek tako čvrsto katoličko da sam, kao što vidite", - kanonik se neformalno obraća svima - "često sam mogao na marginama pisati odluke Tridentskog sabora, gdje se ponekad gotovo ista stvar kaže gotovo istim riječima."

Zamislite katoličkog kanonika koji uz Goetheove riječi piše dekrete Tridentskog sabora! Eto vam onoga što prožima čovječanstvo i što bismo mogli nazvati srži duhovnog života, zajedničkog svim ljudima. To ne smijemo shvatiti kao puku frazu, već onako kako se mislilo. A onda kanonik nastavlja:

"A kada Zacharias Werner prepričava da je preobraćen na katoličanstvo jednom jedinom rečenicom u Goetheovim 'Izbornim afinitetima', vjerujem mu svim srcem. Što, naravno, ne znači da poričem", - sada je opet očit utjecaj kanonika! - "da postoji i poganin, protestant, čak i gotovo židovski Goethe", - to nas uopće ne smeta, prilično smo zadovoljni time - "i sigurno ga ne namjeravam proglasiti oličenjem katolika...."

Ali ono što kanonik sada dodaje, moglo bi nam biti sasvim prihvatljivo, barem - ne želim to nikome drugome nametati, ali smatram to prilično privlačnim: da je on sam bio katolik, "što je, usput rečeno, bio više od mirnog, samozadovoljnog monista kojeg moderni njemački učitelji paradiraju pod njegovim imenom...."

Ovo se, naravno, odnosi na Richard M. Meyera, Albert Bielschowsky-og, Engela i samozvane njemačke učitelje koji su svoja djela pisali o Goetheu.

Dakle, vidite, mi u osnovi već radimo nešto, kamo ide tajna mračna čežnja vremena, i kamo u osnovi mora ići - to je ozbiljna stvar.

A sada se sjetite još nečega. Sjetite se nekih od prvih predavanja koja sam održao u našim podružnicama tijekom tog kobnog vremena, gdje sam govorio o potresnom okultnom iskustvu, iskustvu da duša Franza Ferdinanda, ubijenog u Sarajevu, igra posebnu ulogu u duhovnom svijetu. Većina vas će se sjetiti kako sam opisao da tamo kao da je stečen svojevrsni kozmički značaj. I sada se objavljuje ovaj roman, ljudi ga kupuju ovih tjedana, i tu je taj nadvojvoda Franz Ferdinand, okarakteriziran od čovjeka koji je, prerušen u budalu, unajmljen kao sluga salzburškom zemljoposjedniku, Franzovu bratu, i koji je bio tvrdoglav i morao je biti pretučen da bi ga natjerali da radi. Kad se dogodi ubojstvo u Sarajevu, on se ponaša tako da ga ljudi ponovno pretuku, taj Blasl, ta budala. Zamislite, rekao je, kad je na vratim crkve pronašao obavijest o atentatu na Franza Ferdinanda: "Da, tako je morao završiti, nema drugog načina"! Pa, što bi drugi ljudi mogli pretpostaviti nego da je bio upleten u zavjeru, iako se ubojstvo dogodilo u Sarajevu, a Blasl je bio u Salzburgu? Ali to ne smeta onima koji istražuju stvar: naravno da je upleten u sarajevsku zavjeru. A budući da su u njegovom posjedu pronađene knjige napisane na španjolskom, on je prirodno španjolski anarhist! Sada se ova španjolska knjižica daje regionalnom sucu, ili što god on bio, koji naravno ne govori španjolski i želi se riješiti svega što je prije moguće, nakon što mu Blasl bude doveden vezan. Treba ići u Beč, gdje mogu odlučiti što će s ovim španjolskim anarhistom -

ne smije se dati osramotiti! On je također strastveni planinar u Alpama, i to bi mogao biti posljednji lijepi dan: pa treba krenuti! Od ovoga ništa ne razumije. Svakako je jasno da je španjolski anarhist. - Tada se sjeti da je Franz bio u Španjolskoj - rekao sam vam, Bahr je također bio u Španjolskoj - on ovo može pročitati, trebalo bi napraviti izvadak. Sada Franz uzima ovaj rukopis i što otkriva? Duboki misticizam! Nimalo anarhistički - duboki misticizam. U ovom rukopisu zaista ima mnogo ljepote. Dakle, ovaj Blasl, ta budala, napisao ga je jer je i sam bio toliko vođen svojim misticizmom da je htio umrijeti za svijet. Naravno, ne želim braniti ovaj put. Blasl je zapravo španjolsko dijete. Ovdje se karakteristika španjolskog djeteta poklapa s onom nadvojvode Johanna, koji je nekoć napustio austrijsku carsku kuću i otišao u svijet. Nije mogao okarakterizirati Austrijanca, ali vidi se kroz lik; i zato dolazi do toga da kaže: "on je španjolsko dijete". Možete zamisliti što to znači u Salzburgu, možete zamisliti situaciju u jadnom Salzburgu! Uхватili su anarhista, stavili ga u lance - a sada je to španjolsko dijete! Ali što čovjek koji je poznavao prijestolonasljednika kaže o njemu sada, kada se već pojavljuje kao dijete i kao mistik?

"Začarani, sada razočarani princ, još uvijek u svojoj staroj odjeći i inače sasvim isti, a opet drugačiji jer je Franz znao da je to prerusavanje, rekao je sa smiješkom: "Oprostite mi na obmani, koja, po mom mišljenju, uopće nije bila obmana. Više nisam infante Don Tadeo. Ako me okolnosti prisile da ga opet predstavljam neko vrijeme, to mi je sve teže. Za sebe sam zaista bio stari Blasl, i ako sam uopće lagao, lagao sam sebi, a ne vama. Nisam mogao znati da ću vam uzrokovati neugodnosti. Žao mi je. Naravno, to je bio najapsurdniji nesporazum. Dobro sam poznavao prijestolonasljednika, a da ga nikada nisam upoznao, naravno; bio mi je jako drag, bili smo u kontaktu, iako ne na način na koji smo navikli." - Pod 'način na koji smo navikli' misli na vezu na fizičkoj razini. - "On je odavno prešao granice zemaljske aktivnosti i već je jednom nogom bio u drugom području čisto duhovnog djelovanja. Sada je morao prijeći cijeli put, znao sam: da bi se ispunio, više nije mogao ostati. Tek će se ondje njegovo djelo ostvariti. Iznenadilo me samo što ga je sudbina toliko dugo zadržala. I kad sam se, izlazeći iz crkve te nedjelje, gdje sam ponovno bio potvrđen u molitvi, zatekao zabrinutu gomilu, odmah sam znao da je konačno slobodan. Ono što će se kroz njega ostvariti, on može učiniti samo s druge strane. Ovdje je to mogao samo obećati; njegov život bio je samo slutnja. Tek se sada to može ostvariti. Nikada ga nisam mogao zamisliti kao ustavnog monarha, s parlamentarizmom i svim tim glupostima. Njegov ugled bio je prevelik za to. Ali sada je, jednim udarcem, zgrabio uzde. Ovaj mrtvac tek će sada istinski živjeti, i to iz temelja. To sam osjećao kad sam primio poruku, to su moje riječi značile."

"Tako je moralo završiti!", rekao je pri napadu.

Moram reći, bio sam izvanredno dirnut kada sam prije nekoliko dana čitao o toj stvari ovdje u Bahrovom 'Uzašašću'. Usporedite ono što sada susrećemo u romanu, s onim što je ovdje rečeno, izvučeno iz stvarnosti duhovnog svijeta! Pokušajte shvatiti, koliko je kroz znanost duha čovjek duboko ukorijenjen u stvarnost! Kako oni koji traže znanje, čak i ako u početku samo oklijevajući, ipak hode tim stazama, kako oni, koji žele krenuti tim stazama, pristupaju, do najsitnijih detalja, onome što se ovdje razvija. Jer teško je zamislivo da je ono što je tada rečeno moglo biti preneseno Hermann Bahru od strane bilo kojeg od naših članova. Ali čak i da se to dogodilo, nije bilo odbačeno, već prihvaćeno.

Ne želimo provoditi ništa što bi odgovaralo samo nekom hobiju. Želimo provoditi ono što je nužnost vremena i što se najjasnije manifestira kao nužnost. A ako se u posljednje vrijeme toliko kleveta izreklo, onda smo u naše vrijeme vrlo skloni usmjeriti svoje suosjećanje upravo tamo gdje se širi kleveta. Danas smo mnogo manje skloni suosjećati s onima pravednima, već radije, tamo gdje se čini nepravda, ljudi misle da se oni kojima je učinjena nepravda moraju umiriti i nagovarati stranu koja je počinila nepravdu. To doživljavamo stalno iznova. Doživljavamo to stalno iznova, posebno unutar našeg društva. Dragi moji prijatelji, danas nije vrijeme, niti mi je namjera, baviti se takvim pitanjima. Ovim pitanjima se bavim samo kada postoji određena potreba. Ali dopustite mi da zaključim s još jednom stvari.

U objavljenjima knjižici skrenuo sam pozornost na jedinstvenu prirodu onoga što naša znanost duha traži od samog početka našeg rada. I istaknuo sam kakva je ozbiljna kleveta govoriti o bilo kakvoj promjeni smjera, o bilo čemu što bi proturječilo onome što smo učinili na početku našeg pokreta. Tamo ćete to na stranici 37, pronaći okarakterizirano na sljedeći način:

"Pozivao sam se na ove izjave J. H. Fichtea" - koje su mi se činile izrazom moderne duhovne struje, a ne samo mišljenjem pojedinca - "na predavanju koje sam održao 1902. u ogranku Giordano Bruno; u to vrijeme, kada je započeo s onim što se trenutno predstavlja kao antropozofski način razmišljanja", i tako dalje.

Tamo objašnjavam kako sam, prije osnivanja njemačke sekcije Teozofskog društva, održao predavanje u Berlinu na kojem sam namjeravao utvrditi početnu točku za ovaj pokret, ne od Blavatsky i Besant, već od novijeg duhovnog života, neovisnog o Blavatsky i Besant, unutar ogranka Giordano Bruno i u vezi s Goetheom. Pa ipak, danas se neki usuđuju reći da je naziv 'Antropozofija' jednostavno izmišljen kada smo se, kako tvrde, htjeli odvojiti od Teozofskog društva!

"To pokazuje da je cilj bio proširiti moderni svjetonazor na istinsku kontemplaciju duhovne stvarnosti. Cilj nije bio izvući bilo kakve stavove iz publikacija koje su se tada nazivale 'teozofskim' (i još uvijek se danas

nazivaju), već nastaviti potragu koja je započela s novijim filozofima; ali koja je ostala zaglavljena u konceptualnom, i stoga nije uspjela dobiti pristup stvarnom duhovnom svijetu", i tako dalje.

Stvari doista znaju donijeti povoljne karmičke okolnosti. I tako, ono što sam napisao prije nekoliko tjedana, a što sada možete pročitati u tiskanom obliku, više ne mora biti utemeljeno isključivo na sjećanjima nekolicine koji su slušali moje predavanje u ogranku Giordano Bruno 1902. godine, prije nego što je osnovana njemačka sekcija. Danas vam mogu pružiti dokumentirane dokaze. Kako stvari stoje, ovih proteklih nekoliko dana, zahvaljujući ljubaznosti drage članice, gospođice Hübbe-Schleiden, primio sam pisma koja sam poslao dr. Hübbe-Schleidenu prije i tijekom osnivanja njemačke sekcije. Sada, nakon njegove smrti, ova pisma su dospjela kod mene.

Njemačka sekcija osnovana je tek u listopadu 1902. Ovo pismo je datirano 16. rujna 1902. U ovom pismu nalazim riječi koje bih vam želio pročitati. Molim vas, oprostite mi, ali moram negdje početi. U to vrijeme se mnogo govorilo o kontaktiranju teozofa Franz Hartmanna, koji je održavao nešto poput kongresa. Svakako ne želim danas ništa reći protiv Franz Hartmanna, ali moram pročitati što sam tada napisao:

"Friedenau-Berlin, 16. rujna 1902.

.... Neka Hartmann izgovara svoje gluposti svojim sljedbenicima; zasad želim odvesti našu teozofiju tamo gdje vjerujem da mogu pronaći ljude sposobne za prosuđivanje. Nakon što uspostavimo kontakt s akademskom mladeži" - što je naravno, tek na početku! - "tada ćemo imati mnogo toga. Želim graditi, a ne krpiti ruševine." -Tako mi je tada izgledao ovaj teozofski pokret. - "Zimi se nadam održati ciklus u teozofskoj knjižnici: 'Elementarna teozofija'." - Doista sam održao ovaj ciklus, a jedno od predavanja održano je tijekom osnivanja njemačke sekcije, a naslov predavanja naveden je ovdje. - "Nadalje, negdje ću održati ciklus: 'Antropozofija ili veza između morala, religije i znanosti". Također se nadam da ću u Bruno savezu, održati predavanje na temu 'Bruno monizam i antropozofija'. Ovo je samo preliminarni plan. Po mom gledanju, moramo se probiti kroz to."

To je bilo 16. rujna 1902. Evo vam dokumenta, dragi prijatelji, koji vam može dokazati da se ove stvari nisu naknadno izrekle, već da se zaista dogodilo kako je opisano. Također je to dobra karma što ćemo, u ovom vremenu kada je bilo toliko kleveta, i nastaviti će biti usmjereno protiv naše stvari, moći pokazati gdje leži pravda.

ČETVRTO PREDAVANJE

Berlin, 27. lipnja 1916.

Međudjelovanje članova čovjekovog organizma

Danas ću započeti s nekoliko stvari koje mogu, na različite načine, nadopuniti mnogo toga o čemu smo raspravljali tijekom vremena iz područja naše znanosti duha. Ako se prisjetimo najosnovnije stvari koju znamo - a možemo je se uvijek iznova prisjećati - čovjeka zamišljamo kao sastavljenog od četiri člana, koje u prvom redu smatramo članovima današnjeg čovjeka kako se razvio kroz razvoj Saturna, Sunca, Mjeseca i Zemlje. Često smo naglašavali da se samim nabranjem ova četiri člana ljudske prirode, samo njihovim imenovanjem, postiže vrlo malo, i to vrlo malo govori; jer ono što je važno, jest da sve određenije, sve konkretnije koncepte i ideje, povezujemo s onim što se pojavljuje u našim dušama kada govorimo o ova četiri člana ljudske prirode. Ovdje imamo osjećaj da moramo poznavati ovo fizičko tijelo, ili barem da vanjska znanost mora poznavati ovo fizičko tijelo, budući da se njime toliko bavi. Pa, znamo da ovo fizičko tijelo mora biti vrlo, vrlo komplicirana struktura, jer je svoj početni oblik primilo u tako davno vrijeme, kada se odvijao razvoj starog Saturna. Zatim je promijenjeno tijekom razdoblja Sunca, pa je dalje promijenjeno tijekom razdoblja Mjeseca, a i sada je prošlo dugo, vrlo dugo razdoblje razvoja Zemlje, što je zauzvrat ostavilo na njemu traga, tako da moramo pretpostaviti: ovo fizičko tijelo dobilo je svoj karakter u četiri vrlo duga vremenska razdoblja. U ovom fizičkom čovjekovom tijelu, moramo pretpostaviti četverostruku strukturu. A ako se zapitamo: što je ušlo u ovo fizičko tijelo tijekom razvoja Zemlje? - općenito ćemo doći do pogrešnog dojma, na temelju stavova koji se mogu razviti iz običnog života i obične znanosti. Jer naše fizičko tijelo je samo transformirano, preobraženo i metamorfozirano tijekom razvoja Zemlje. Mnogo toga je već bilo prisutno, ne samo u svojoj osnovnoj predispoziciji, već i u svom razvoju i formiranosti, tijekom drevnog razvoja Mjeseca. Ono što je dodano tijekom razvoja Zemlje, nije odmah vidljivo, ako se 'vidljivo' shvati u istinskom smislu. Zapravo, tijekom razvoja Zemlje promijenio se samo naš položaj: postali smo uspravna bića, hodajući okomito po zemljinoj površini. Naš položaj, naš smjer, promijenio se, zajedno sa svime što je s tim povezano. Ako se prisjetite vrlo poznate mitološke slike, slike kentaura, možemo reći, iz duhovno znanstvene perspektive: ova slika kentaura, čovjeka i konja, ili čak čovjeka i nekog životinjskog oblika, namijenjena je imaginativnom prikazu ljudskog fizičkog tijela onako kako bi izgledalo ako bi se, uz njegov trenutni uspravan stav, razmotrilo kakav je čovjek bio tijekom razvoja Mjeseca, kada nije imao taj uspravan položaj. U takvim slikama, u takvim imaginacijama, koje je sačuvala mitologija, kriju se beskrajno duboke mudrosti.

Ovo u prvom redu navodim kao primjer prisutnosti duboke mudrosti u takvim slikama. Ukratko, dopustite mi da ponovim: ako želimo cijeliti ljudsko fizičko tijelo, moramo ga promatrati na daleko složeniji način, nego što bilo koja vanjska znanost trenutno smatra prikladnim. Moramo shvatiti da je u stvarnosti, samo položaj pojedinačnih organa, položaj cijelog čovjeka, utisnut u čovjeka tijekom dugog razvoja Zemlje i da, u osnovi, čovjek u sebi već posjeduje razvoj koji se proteže daleko prije početka Zemlje.

Naravno, moramo sebi predložiti nešto slično za više članove ljudske prirode, za one duhovne: za etersko tijelo, za astralno tijelo i za 'Ja'. Ali sada moramo razmotriti i međusobne odnose, međusobne uvjete, veze između pojedinih članova ljudske prirode. Fizičko tijelo nam se u početku čini izgrađenim od fizičke materija i stalno ga gledamo sve dok rastemo, postajemo veći, akumuliramo materiju ili je guramo između njegovih članova, između najmanjih dijelova. Kasnije, kada akumuliramo masnoću, ukoliko to činimo, dalje vidimo kako se materija akumulira u fizičkom tijelu. Za etersko tijelo, ako ga promatramo na isti način kao i fizičko tijelo, vidimo nešto slično. Samo što se tamo na nakuplja materija, već pokreti. Ti pokreti postaju složeniji tijekom života. Kod novorođenčeta imamo relativno jednostavne, primitivne pokrete u eterskom tijelu. Postupno postaju složeniji. Ali postoji umnožavanje, razvoj, prisutan i u fizičkom i u eterskom tijelu.

Stvari su drugačije za astralno tijelo i 'Ja'. Kao ljudska bića koja lutaju fizičkim svijetom, prvenstveno smo aktivni samo u svom 'Ja', jer samo 'Ja' posjeduje punu svijest. Kada usmjerite pogled na bilo koju obojenu površinu, 'Ja' je aktivno; kada mislite, 'Ja' je aktivno; kada osjećate, 'Ja' je aktivno. U svim aktivnostima koje izvodite, čak i kada hodate ili pomičete ruke, 'Ja' je aktivno. Sve što možete učiniti u budnom stanju na fizičkoj ravni, aktivnost je 'Ja'. 'Ja' je tu, u aktivnosti. Kako se ta aktivnost 'Ja' manifestira u odnosu na ostale članove ljudske prirode? Ono što postizemo od buđenja do uspavljivanja, odnosno dok smo u budnoj svijesti, kako se manifestira? Manifestira se, ne u izgradnji, već u razgradnji, u trošenju tvari fizičkog tijela i u pokretima, silama eterskog tijela. Ako usmjerite pogled prema crvenoj površini, ili bilo kojoj obojenoj površini: jer obojena površina ostavlja dojam na vas, doživljavate raspadanje. U vašem fizičkom tijelu događa se svojevrsna smrt žive tvari, žive materije, iako u vrlo suptilnom smislu. Zamislite - da upotrijebimo pomalo grub primjer - da imate kristal, ali onaj koji je još uvijek promjenjiv, koji bi mogao podlijevati promjenama. I dolazi do nekog učinka, recimo učinka svjetlost: materija kristala postaje mutna, mijenja se. Zapravo, svaki put kada se svjetlost usmjeri na vaše oko, nešto u vašem fizičkom tijelu se zamuti, materija se uništava u vašoj konstituciji. Dok smo budni, od buđenja do uspavljivanja, uvijek uništavamo, iako na vrlo suptilan način, svoju fizičku materiju kroz aktivnost našeg 'Ja'. Stoga to moramo kompenzirati spavanjem. Tamo se fizička materija regenerira, kako nam je potrebna. To je uvijek proces

izgradnje i razgradnje. Aktivnost spavanja znači izgradnju fizičke materije, posebno njezine konstitucije; aktivnost budnosti, aktivnost 'Ja', znači razgradnju. I tako imate ciklus: izgradnja - razgradnja, izgradnja - razgradnja. Možemo reći da nas aktivnost našeg 'Ja' zapravo stalno troši, iscrpljuje, i moramo se regenerirati u snu.

Zato često primjećujemo, nakon buđenja, da se nešto diže iz našeg fizičkog organizma, kao da se diže prema gore. To su obnavljajuće sile, sile regeneracije. I ako imamo nešto patološko u organizmu, možda čak i nešto samo suptilno patološko, to se uzdiže s tim. Ako je organizam zdrav, on se nakon buđenja obnavlja na zdrav način. Ako je bolestan, također podiže patološki element prema gore. Stoga su neki ljudi, čak i djeca, loše volje kada se probude; nisu veseli. To je zato što su posljedice onoga što se diže iz organizma još uvijek prisutne. Zapravo, sve što imamo reći o ljudskim bićima i njihovim životima, iz perspektive znanosti duha, divno se podudara s pojavama života. Tek otprilike sat i pol nakon buđenja, možemo reći da smo potpuno oslobođeni onoga što bi se moglo smatrati patološkim silama. To je interakcija između 'Ja' i fizičkog tijela. Ta interakcija između 'Ja' i fizičkog tijela, taj odnos, ta povezanost, odvija se u ritmu spavanja i buđenja: izgradnja - razgradnja, izgradnja - razgradnja.

Međutim, imamo i još jedan odnos koji je vrlo važan, ali koji ne primjećujemo u tolikoj mjeri, u tijeku našeg običnog života. Kao što 'Ja' i fizičko tijelo uzrokuju rast i raspad u svom odnosu, postoji slična interakcija između astralnog tijela i eterskog tijela. Samo što izgradnja, ukoliko potječe iz astralnog tijela, završava ranije u životu, i raspad počinje ranije. Jer ono što naše astralno tijelo razgrađuje u našem eterskom tijelu, bitno je povezano s našim slabljenjem tijekom života i, kada postanemo potpuno slabi, s našim umiranjem. Astralno tijelo, u odnosu na etersko tijelo, bitno je povezano sa smrću. Možemo umrijeti jer naše astralno tijelo postupno troši snage eterskog tijela, a etersko tijelo, pak, troši fizičko tijelo. Dakle, u životu promatramo svojevrsnu izgradnju i razgradnju između eterskog i astralnog tijela, ako ne u brzom slijedu, onda barem u određenom ritmu. Sada promatramo: ako se previše naprežemo u svojoj 'Ja' aktivnosti, to nam šteti. To je lako razumjeti jer je 'Ja' aktivnost proces razgradnje. Ako se previše razgrađujemo, slabimo svoj organizam na sasvim vidljiv način. To vrlo vidljivo slabljenje organizma kroz aktivnost 'Ja', ono je što se vrlo lako uočava izvana. Ali slabljenje eterskog tijela može se dogoditi i kroz astralno tijelo. Budući da je astralno tijelo, u određenom smislu, potrošač eterskog tijela, kao što smo upravo vidjeli, može doći do svojevrsnog prekomjernog trošenja. Najčešća manifestacija ove vrste, prisutna je kada živimo na način da je naše astralno tijelo, nositelj strasti i afekata, preopterećeno. Znate, to dovodi do trajnog slabljenja pojedinca. Ovo slabljenje se događa upravo kroz trošenje eterskog tijela od strane astralnog tijela.

Ali ovdje se može odvijati nešto drugo. Način na koji postupno gradimo svoje astralno tijelo, od rođenja ili, recimo, od začeca, tijekom cijelog života, povezan je s našom karmom. Jesmo li skloni razvijati snažne emocije i strasti u astralnom tijelu, prirodno je povezano s našom karmom. Te strasti također mogu biti ljudski značajne u određenom pogledu. Uzmimo osobinu koja igra ulogu tijekom cijelog života osobe, a ipak je strast, iako najplemenitija strast, ona koja se može razviti u svom najplemenitijem obliku da bi bila oslobođena svake sebičnosti: strast ljubavi. Ljubav je strast, ali može se osloboditi svakog egoizma. To je jedina strast koja se može osloboditi egoizma. Ali ona prebiva u astralnom tijelu, astralno tijelo je njezin nositelj.

Pretpostavimo sada da se umjetnik koji posjeduje istinski osjećaj za stvarnost - to jest, nije naturalist, jer naturalist nema takav osjećaj, on vidi samo naturalističku materiju, takozvane stvarnosti - suočava sa zadatkom stvaranja ljudske figure u potpunosti prožete strašću ljubavi, strašću plemenite ljubavi. Svaki put kada je umjetnik dobio zadatak stvoriti Veneru, Afroditu, osjetio je upravo ovo: da ljudski oblik mora biti potpuno prožet strašću ljubavi. Ljubav mora imati nešto dominantno, mora se izlijevati. Što bi moglo biti u ovom slučaju? Ne može se jednostavno reći da se može stvoriti obična ženska figura kao Afrodita ili Venera. Astralno tijelo Afrodite, Venere, ne može biti kao bilo koje drugo žensko astralno tijelo, jer bi inače svaka žena, svaka djevojka bila Afrodita, Venera. To nije slučaj, zar ne? Poanta je u tome da se astralno tijelo mora razvijati na vrlo specifičan način. Umjetnik ne mora poznavati znanost duha, ne mora to razumjeti, ali kada stvara Veneru mora osjećati: astralno tijelo mora biti razvijenije, intenzivnije razvijeno, nego u slučaju nekoga tko nije Afrodita, nije Venera. Ali astralno tijelo, kao što smo rekli, ima nešto konzumirajuće, nešto istinski konzumirajuće u sebi. To moram izraziti. Kako će onda umjetnik koji to istinski osjeća, koji istinski ima osjećaj da postoji proždiruće astralno tijelo, stvoriti Veneru? On će učiniti vidljivim da, u određenom smislu, fizičko tijelo ima nešto u sebi što ga postupno proždire. Ovdje je duhovni znanstvenik u drugačijoj situaciji od, recimo, naprimjer, modernog liječnika.

Pretpostavimo da umjetnik stvara takvu Veneru, nakon što je u njezinu stvaranju istinski osjetio: prisutno je astralno tijelo koje više troši nego kod obične žene. Vidjet ćemo to u uskom vratu, obliku prsnog koša, i u ostalim udovima da nešto troši što u osnovi leži u astralnom tijelu, možda ćemo u samom obliku vidjeti da ne može dugo živjeti, ako umjetnik to fizički izrazi. Duhovni znanstvenik će reći, kada umjetnik stvori nešto ovakvo: ovaj umjetnik je osjetio što zapravo leži ispod stvarnosti. Iz ove perspektive reći ćemo si: često, stvarajući, umjetnik percipira duhovnu stvarnost. - Što će reći liječnik, koji nije duhovni znanstvenik, kada vidi da je umjetnik stvorio takvu figuru? "To je tuberkulozna figura", reći će, jer doista, kod nekoga tko ima tuberkulozu, astralno tijelo, zbog karme prethodne inkarnacije, također

je intenzivniji potrošač nego kod nekoga tko nema tuberkulozu. Botticelli je stvorio vrlo lijepu, obožavanu Veneru, većina vas će je poznavati. Na ovoj slici Venere koja stoji na školjci, vidimo uistinu fizičko tijelo, koje je Botticelli tako oblikovao da moramo zamisliti astralno tijelo koje proždire ispod nje. To je također izazvalo raspravu među stručnjacima za umjetnost. Neki se dive obliku ove Venere, koja odstupa od takozvanih normalnih figura, sa svojim uskim vratom, izvanrednim gornjim dijelom grudi, i tako dalje; drugi kažu da je to jednostavno zato što je koristio model za tuberkulozu. - Svakako, sve se može materijalistički objasniti. Vjerojatno je da je i sam Botticelli koristio model s tuberkulozom: Simonettu, koja je umrla u dobi od dvadeset i tri godine. Ali to nije poanta, poanta je u tome što je smatrao da bi trebalo upotrijebiti upravo ovaj model za Veneru, jer mu je nudio mogućnost prikazivanja ljudskog bića s astralnim tijelom koje brže nego kod drugih troši fizičko tijelo. I doista, upravo na ovoj slici - pustit ću je da polako prolazi, loša je reprodukcija, ali trenutno nemam bolju - vidjet ćete kako je doista primjetno da imamo posla s drugačijom vrstom astralnog tijela, astralnim tijelom koje troši fizičko tijelo kroz etersko tijelo. Vidite kako nas znanost duha može voditi, kako nam može pokazati put do razumijevanja takvih stvari.

Svugdje ćete otkriti da perspektiva koja nije izoštrjena znanošću duha, nigdje ne može osvijetliti život. Stvari se svugdje osvijetljavaju kada ih razmatramo uz pomoć znanosti duha: vanjski život kakav već postoji i život umjetnosti. Međutim, potrebno je da steknemo strpljenje, da čovjeka smatramo nečim daleko, daleko složenijim od onoga što se vanjska znanost udostoji pokazati. Ljudi su daleko složeniji, a najneodgovornija fraza koja se često skuje u oblasti svjetonazora jest, da je najbolje objašnjenje najjednostavnije. Najbolje objašnjenje nije najjednostavnije, već je najbolje objašnjenje ono koje istinski obuhvaća bit stvari. To nam mora biti jasno.

Želim vam dati još jedan primjer koji će vam pokazati kako obična znanost ne može funkcionirati bez perspektive znanosti duha. Sjetite se javnog predavanja koje sam održao u kući arhitekata prošle zime, gdje sam rekao da u prvom redu moramo razlikovati dva dijela vanjskog fizičkog tijela: ljudsku glavu i ostatak tijela. Ako pogledate kostur, glava je oštro razlučena, odvojena od ostatka. Tada sam primijetio da - ne u potpunosti, ali u biti - sve što je pričvršćeno za glavu, da je zemaljska formacija. Dakle, kada je čovječanstvo od razvoja Mjeseca stiglo na Zemlju, sada je sadržano samo u formaciji glave. Možemo reći da je glava znatno stariji organ od ostatka organizma. Glava je najstariji, najcjenjeniji dio čovjeka. Zemlja je ostatak pričvrstila na nju - u biti, ne u potpunosti, ali uvijek se stvari moraju razmatrati, rekao bih, približno. Opet, kada razmatramo činjenicu kako 'Ja' prelazi iz inkarnacije u inkarnaciju, moramo također razlikovati sile koje leže u osnovi glave i sile koje leže u osnovi ostatka organizma. Sjetite se što sam rekao na tom javnom predavanju: naša glava, u svom obliku i figuri, u biti je

rezultat naše prethodne inkarnacije. Kako smo se ponašali u našoj prethodnoj inkarnaciji, kako smo vodili život, to je oblikovalo naš organizam; to se u sljedećoj inkarnaciji izražava u našoj fiziognomiji, a posebno u formiranju naše lubanje. Sjetite se da sam jednom rekao: reinkarnacija, ponovno utjelovljenje, ponovljeni zemaljski životi - možete ih vidjeti u lubanji; jer kako je lubanja oblikovana, ovisi o tome kakvi smo bili u našoj prethodnoj inkarnaciji. Kako razvijamo ostatak naše fiziognomije, naše držanje, jesmo li više ili manje nemirni, radimo li više ili manje gestikulacija, sve to zauzvrat utječe na sljedeću inkarnaciju; izražava se u sljedećoj inkarnaciji u crtama lica, posebno u obliku lubanje. Tu vidite kako se mogu pojaviti sporovi o relativno važnim stvarima. Znate, postoje ljudi koji se smatraju mudrima, posebno u području kranologije: oni opipaju lubanju, a zatim daju karakterizaciju osobe. To može biti više ili manje točno, ponekad prilično točno, ali nikada ne može biti potpuno točno ili iscrpno, jer je zaista istinito: svatko od nas ima svoju jedinstvenu lubanju i nijedne dvije lubanje nisu iste, jer je naša lubanja rezultat prethodne inkarnacije. Ostatak organizma, međutim, priprema lubanju za sljedeću inkarnaciju. Pa, kranolozi, frenolozi se prepiru, jer žele generalizirati, tamo gdje je potrebna individualizacija. Svatko ima svoju jedinstvenu lubanju! Samo intuicijom se može saznati nešto o dubljoj prirodi osobe iz oblika njezine lubanje. Ali čak i ako zanemarimo frenologe, sama znanost zapravo ne zna što bi mislila o obliku ljudske lubanje. I ovdje bih želio skrenuti pozornost na točku u kojoj konvencionalnu prirodnu znanost treba nadopuniti znanošću duha.

Godine 1887, poznati anatom Karl Langer održao je predavanje o trima uistinu značajnim ljudskim lubanjama: lubanji Schuberta, lubanji Haydna i lubanji Beethovena. Karl Langer bio je anatom i želio je ispitati ove tri lubanje iz anatomske perspektive. Na tom predavanju naglasio je da ne može pronaći nikakve naznake posebnih glazbenih kvaliteta ni u jednoj od tri lubanje, a najmanje u Beethovenovoj. Naglasio je da je, s anatomske i fiziološkog gledišta, Beethovenova lubanja bila toliko ružna, da se moglo posumnjati na bilo što osim na mogućnost da je duša Beethovena možda boravila u njoj. I ovdje imamo Karl Langer, vanjskog anatoma koji je pomno ispitao ovaj konkretan slučaj, koji nije polazio od fantastičnih teorija već od stvarnosti, i koji je morao priznati: u lubanjama se ne može pronaći ništa što ukazuje na glazbene kvalitete. - Pa sada znamo da su Haydn, Schubert i Beethoven, bili glazbenici u inkarnaciji u kojoj su lubanje nastale. Nisu morali biti u prethodnoj inkarnaciji. I vrlo dobro možemo razumjeti, da je sve što se razjasnilo u vremenu između smrti i novog rođenja, u slučaju Beethovena, moglo proizaći iz snažne, borbene prirode. Ono što dolazi iz prethodne inkarnacije izraženo je u formaciji lubanje. Langer je posebno primijetio da, iako su sva tri bila glazbenika, nije bilo ništa zajedničko u njihovim lubanjama, ništa u smislu karakteristika koje su ove tri osobe dijelile, jer su vjerojatno sva trojica imala potpuno različita iskustva u

prethodnoj inkarnaciji, i postali su glazbenici tek u inkarnaciji u kojoj su posjedovali prikladnu lubanju. Ali njihova glazbena priroda izražavala se u njihovoj duši, dok se u formaciji lubanje, u strukturi lubanje, izražavalo ono što su iskusili u prethodnoj inkarnaciji.

Tada je nastao spor oko ove tri lubanje. Drugi anatom pokušao je opovrgnuti Langeru. Ali iz te borbe nije mnogo toga proizašlo, jer na što se fizički anatom zapravo oslanja kada ispituje takve stvari? Ne želi ništa znati o prethodnoj inkarnaciji, pa pribjegava nasljeđivanju. I Schaffhausen, koji je želio opovrgnuti Karl Langeru, primijetio je: "Pa, jednostavno smo naslijedili oblik lubanje!" - Nikada se u takvim prilikama stvarno ne istražuje nasljeđivanje oblika lubanje. Kad se ne bi postupalo uobičajenom logikom koja se tako često koristi u ovom području, shvatilo bi se koliko je neutemeljeno u ovom kontekstu govoriti o nasljeđivanju. U stvari, oblik lubanje razvijamo prema rezultatima naše prethodne inkarnacije. Svakako, drugi čimbenici mogu se preklapati s onim što se dogodilo u prethodnoj inkarnaciji. Odrastamo u određenom okruženju. Posebno kada su naši osjećaji i um povezani s osobnostima određenih ljudi, dodatno ćemo utjecati na finiju organizaciju. Ali u biti, formiranje lubanje određeno je prethodnom inkarnacijom.

Ali znate - često sam to spominjao - kako se pametno zapravo pristupa takozvanoj teoriji nasljeđivanja. Sada, postoji vrlo marljivo istraživanje, znanstvena knjiga - i u takvom slučaju sigurno nema prigovora na erudiciju; te su stvari općenito nevjerojatno dobro istražene - prati se Goetheove pretke, koliko se mogu pratiti. Koja je svrha takvog dokazivanja? Cilj je pokazati da se ono što se manifestiralo u raznim precima osobe, zatim pojavljuje kada se genij pridruži liniji predaka. Ljudi misle da je to strašno logično. Ali, kao što sam već mnogo puta rekao, to ne dokazuje ništa više od činjenice da ako osoba padne u vodu i bude izvučena, da je mokra; jer, naravno, netko tko je prošao liniju nasljeđivanja, i dalje nosi osobine nasljeđivanja. Uostalom, tražio ih je. Ali da bi teorija nasljeđivanja zaista bila istinita, kako pretpostavlja prirodna znanost, trebalo bi je dokazati počevši s određenim osobinama, a zatim ih demonstrirajući kod potomstva. Moralo bi se početi s genijem, a zatim ih primijeniti na potomke. To se vjerojatno neće dogoditi. Uostalom, ne može se dokazati da je Goetheov genij naslijedio njegov sin ili unuci, budući da ih poznamo, zar ne? Kod potomaka drugih genija takvo što nije ni dokazivo. Kada je dokazivo, temelji se na nečemu sasvim drugom od fizičkog nasljeđivanja; temelji se na činjenici da duša ima tendenciju inkarnirati se u određenu obitelj, tražiti određene kvalitete. Pa, o tome smo često raspravljali. Vidite, ovo je primjer kako običnu znanost mora nadopuniti znanost duha. Na svakom koraku, ono što nam nudi obična znanost i ono što nam nudi običan život, prvo mora biti osvijetljeno uvidima iz znanosti duha. Ljudi danas ni ne slute, kako divno misteriji stvaranja svijeta utječu na dušu, kada se gledaju iz perspektive znanosti duha.

Sjetite se da sam često govorio o četvrtoj post atlantskoj epohi, grčko-latinskoj, i o našoj sadašnjoj petoj, te sam spomenuo nekoliko stvari po kojima se razlikuje čovjek četvrte post atlantske epohe, grčko-latinske, od čovjeka sadašnje epohe. Ljudi danas gledaju grčka umjetnička djela. Dive se koliko fino izgledaju ta grčka umjetnička djela, posebno skulpture, kako su uhvatili stvari koje ljudi danas ne percipiraju lako. Oni koji danas razmišljaju na grubo materijalistički način kažu: Grci su jednostavno bolje vidjeli, također su u svojim igrama vidjeli i ljudsko tijelo; i čovjek nije nesklon oponašanju tih igara. - Pa, oni koji danas oponašaju grčke igre sigurno neće postati Grci, u to možete biti sigurni; ali vanjski izgled se često oponaša. Već sam naglasio da su Grci modelirali na drugačiji način od modernih Europljana. To proizlazi iz činjenice da su Grci u sebi posjedovali još nešto. Znamo da su Grci razvijali dušu razuma ili uma; u našem slučaju 'Ja' je usmjereno prema van, ali duša razuma ili uma usmjerena je prema unutra, više shvaćajući unutarnju ravnotežu i unutarnju sposobnost kretanja tijela. Čovjek je kao Grk više okrenut onome u sebi, nego moderni čovjek. Stoga Grci nisu radili s modelima, onako kako rade moderni umjetnici, umjesto toga kada su klesali ruku, osjećali su oblik mišića u sebi, osjećali su formu u sebi, kada treba stvoriti pokret, osjećali su to kako je kada sami izvode pokret. Da, grčki umjetnik je bio sposoban za još više, jer je još bio zaglavljen u sebi. Znate, u egipatsko-kaldejskom razdoblju razvijana je duša osjećaja, a u grčko-rimskom razdoblju duša razuma ili uma. Ali ona je i dalje zaglavljena unutra. Tek tada izranja 'Ja', percipira vanjski svijet. Kad su Grci promatrali pticu, mogli su osjetiti, kroz pokrete vlastitih ruku dok su oponašali ptičji let, kako oblikovati krila. Međutim, modernim ljudima potreban je model, pričvrstiti pticu na nešto, a zatim je naslikati ili izgraditi. Ovo unutarnje iskustvo s pravom je izgubljeno za moderno čovječanstvo. Ali moramo znati i cijeliti ovo: modernim ljudima nedostaje to unutarnje, plastično razumijevanje koje su Grci posjedovali. Moramo shvatiti da su Grci, kada su plastično prikazivali osobu u pokretu, znali iz unutarnjeg znanja, a ne iz vanjskog promatranja modela, kako postaviti nogu, prst na nozi, prste na rukama, kako sve postaviti. Moderni ljudi, u biti, ne mogu naslikati pticu u letu. Na modernim slikama ptice lebde; one ne lete.

Da je to tako, doista je točno, to se jednostavno mora shvatiti. Pred moderne ljude ne treba postavljati iste zahtjeve kakvi su se postavljali pred starogrčke ljude. Taj unutarnji osjećaj morao se prigušiti, kako bi ljudi svoje 'Ja' mogli usmjeriti prema van. Ne smije se ljudski razvoj promatrati kao što to čine materijalisti darvinisti, da počinje od nesavršenog i napreduje do savršenog ljudskog bića, već se mora uzeti u obzir i duhovni razvoj, koji se spušta od savršenog ljudskog bića u duhovnom svijetu, do ljudskog bića koje se sve više prilagođava fizičkom organizmu. Imamo dvije razvojne struje koje teku paralelno, ne samo jednu. Stoga možemo reći: modernim načinom gledanja

na stvari, imamo nešto što nije bio slučaj s ranijim gledanjem. Znamo da se raniji pogledi ne bi trebali prenositi u ono kasnije, ali naravno, to se ponekad događa u prirodnom tijeku.

Želio bih vam skrenuti pozornost na nešto. Pogledajte bilo koji ilustrirani časopis, poput 'Tag' ili 'Woche' ili nešto slično, i pogledajte sliku trenutka gdje ljudi hodaju ulicom. Te snimke prikazuju neposrednu, vanjsku stvarnost; prikazuju ljude kakvi jesu - i to obično nije lijepo! Ako snimate pticu, ona će također izgledati sasvim drugačije od onoga kako bi je slikar danas naslikao. Ali čudno je: kada gledate japanske ptice, njihovi crteži su slični snimkama. To je jednostavno tako. Postoji određena sličnost između japanskih crteža ptica u letu i snimaka ptice. I slično je čak i s crtežima ljudi, jer Japanci - iako se moramo ograničiti na promatranje kretanja - crtaju mnogo točnije ono što snimak otkriva. To proizlazi iz činjenice, da je japanska perspektiva četvrte post atlantske epohe sačuvana do danas. Više ne možemo vidjeti kao što vide Japanci. Japanci danas vide, iako ne s istim osjećajem za ljepotu kao Grci, često točnije u grčkom smislu nego Europljani koji su napredovali do pete post atlantske kulturne epohe. Te stvari postaju jasne tek kada se gledaju kroz prizmu znanosti duha. A ako usporedite azijsku umjetnost s europskom umjetnošću, otkrit ćete razliku između četvrte post atlantske epohe koja je tamo sačuvana, i naše pete post atlantske epohe.

Vidite svugdje potrebu za integriranjem znanosti duha u stvari. Ali danas, s obzirom na našu vanjsku kulturu, daleko smo od ovog shvaćanja da se u vanjsko znanje integrira znanost duha. To uglavnom ne proizlazi iz posebne poteškoće u stjecanju duhovno znanstvene perspektive; ljudi se jednostavno tome opiru. Ono što je opisano u knjizi 'Kako se stječe uvid u više svjetove?' može se postići relativno lako. Svakako se do toga može doći, ali ljudi se tome opiru. Naravno, ne mislim na vas, ali vanjska kultura se tome opire. Opire se tome prvenstveno zato, što ta vanjska kultura danas ne želi stvoriti ni osnovne uvjete za razvoj misleće savjesti, savjesnosti u mišljenju, logičke savjesti. I ovdje dolazimo do uistinu postojeće bolesti kulture našeg vremena, koju znanstvenik duha mora uočiti, jer se s njom suočava posvuda: nedostatak logične, misleće savjesti. U tom smislu može se doći do najneobičnijih otkrića. Već smo naveli neke primjere, uzmimo danas još jedan.

Bio je jedan čovjek - još uvijek je tu - koji je htio pružiti filozofski dokaz da ideali nisu ništa stvarno, ništa bitno. Jednostavno je uzeo u obzir moderni svjetonazor, koji, ako je potrebno, prihvaća ideale, ali ih ne smatra nečim istinski postojećim, poput nečeg vanjskog, fizički opazivog. Ali s druge strane, taj je čovjek bio filozof i imao bi strašno malo posla da ne prihvaća ideale; uostalom, druge znanosti bave se fizičkim, a filozof mora imati nešto za raditi, zar ne? Ali sada: ideali nisu bitni, ali ih se ipak želi prihvatiti, pa

kaže: oni su fikcije i moramo ih prihvatiti kao nužne fikcije, kao nužne pretpostavke. Taj je čovjek zatim dalje razvio tu ideju u cijelu filozofiju, filozofiju '*kao da*'. O tome sam već govorio. Prema toj filozofiji, kaže se: nije potrebno pretpostaviti da atom postoji, već svijet gledamo *kao da* atom postoji; nije potrebno pretpostaviti da duša postoji, već svijet gledamo *kao da* duša postoji. Dakle, cijela filozofija '*kao da*'! Ovaj je čovjek zatim upotrijebio usporedbu, kojom je želio natjerati svoje čitatelje da shvate da se čovjek i dalje može držati ideala čak i ako ih ne smatra bitnima, a ta je usporedba karakteristična za logičku savjest ovog filozofa. Rekao je: pogledajmo dijete koje se igra s lutkom, iako zna da lutka u sebi nema pravog života. Zašto bismo onda odbacivali ideale kada djeca ne odbacuju lutku? Iako lutka nije živa, oni se prema njoj ponašaju kao da jest. Zašto ne bismo s idealima postupali na isti način, čak i ako znamo da nisu bitni? -

Dakle, već imamo gledanje da ideali nisu nešto bitno, ali ljudi ih ipak mogu koristiti u životu, tretirajući ih slično kao što djevojčica tretira lutku, koja također nije nešto živo, već se prema njoj postupa kao da jest. Imamo posla s filozofom koji ideale uspoređuje s lutkama! Pokušajmo sada razumjeti ovu usporedbu, ovu sliku. Prvo: djevojčica se igra s lutkom, ali igra se pod pretpostavkom da lutka barem predstavlja živo biće. Teško da bi se igrala s lutkom da u lutki nije nešto što predstavlja živo biće. To je pretpostavka. Dakle, teško je usporediti lutku s idealom ako ne pretpostavimo da ideal nešto predstavlja, zar ne? To je prvi apsurd koji izgovara, da uopće koristi ovu usporedbu. Drugo je: želimo organizirati život prema idealima, kao da postoje? Hoće li išta od toga biti? Naravno, koliko i kada se dijete igra s lutkom, jer to je analogija koju koristi. Dakle, samo imitacija života! Ovdje se ne bavimo samo potpuno glupom usporedbom, već i s drugom pogreškom, drugom ludošću ovoga čovjeka. Usporedba mora biti pogrešna jer analogija s lutkom jednostavno ne funkcionira: lutka barem oponaša život - ideali ne bi trebali oponašati ništa. Ali kad bi to činili, proizveli bi samo imitaciju života, a ne sam život. Dakle, imamo posla s dvostrukim apsurdom. Pred nama je filozof koji se bavi ne samo jednim već dvostrukim apsurdom. Mogli bismo pronaći mnogo, mnogo takvih dvostrukih apsurga, u znanosti i u životu. Ti dvostruki apsurdi posebno su česti u takozvanoj mudrosti svijeta, u filozofiji. Kada takvo razmišljanje postoji, kada razmišljanje ide pogrešnim putevima, tada se ono ne može disciplinirati, tako da formira samo valjane usporedbe, i tada nema temelja za duhovni uvid. Jer se duhovni uvid može razviti samo ako je razmišljanje, prije svega, zdravo.

Stoga vas potičem na obratite pozornost na ono što se govori o konceptu stvarnosti, u novoj knjizi 'O zagonetci čovjeka', koja će uskoro biti objavljena. Moramo razviti koncept stvarnosti, a ne samo koncept logike. Ako imam kristal pred sobom i smatram ga kristalom, to je dovršena stvarnost. Kristal mi kada ga smatram kristalom govori istinu o sebi. Ali uzmite deblo kojemu su grane odsječene, kojem je korijen odsječen! Govori li i ono istinu o sebi?

Ne, laže mi, jer u osjetilnoj percepciji, ne može tako postojati! Ovo deblo ne bi moglo postojati da se nije razvilo u vezi s korijenom i s granama i lišćem; oni također pripadaju odsječenom deblu, a ja imam istinu, samo kad sebi predočim cijelo stablo. Eto, tu sam izrezao nešto iz osjetilne percepcije. Ali taj izrezani element nije stvarnost. Razmišljanje u terminima stvarnosti, mora svugdje razviti osjećaj onoga što mora biti uključeno u predodžbu. Tek kada netko ima taj osjećaj da list nije stvaran, jer se može zamisliti samo u vezi s biljkom - nešto je drugačije kod lista i kod kristala - tek kada razvijem taj osjećaj stvarnosti, spreman sam se na ispravan način uzdići do duhovne stvarnosti. Neke stvari mogu biti logične; ali stvarnost je nešto drugo! Radi se o razvijanju osjećaja za stvarnost. Vrlo je lako pogriješiti u vezi s tim osjećajem za stvarnost. Ako pogledam sliku koja je nastala izrezivanjem jedne figure iz cjeline, onda ona nije stvarna, jer moram gledati cijelu sliku. Ako netko sada kaže: Da, ali onda morate pogledati cijelu povijest umjetnosti, jer je ova slika izvedena iz ranijih slika koje su naslikali isti umjetnik i drugi umjetnici, to bi opet bila besmislica. Čovjek mora razviti ovaj osjećaj stvarnosti, da postoje samodostatne stvarnosti. U suprotnom, 'stvarno' bi obuhvaćalo samo ono što je cijeli svemir. Stoga vas potičem da tome posvetite posebnu pozornost u nadolazećem djelu 'O zagonetki čovjeka'.

Nakon što sam, takoreći, iscrpio temu današnje rasprave i ne oduzimajući ništa od aktualnih razmatranja, mogu dodati još nešto, ne da kažem nešto loše ili štetno, već da kažem nešto što bi moglo osvijetliti kako se cijelom našem pokretu mora pristupiti. Jer se ova znanost duha, može istinski integrirati u suvremenu kulturu samo ako postoji određeni broj ljudi koji imaju dobru volju da joj pristupe s pravim osjećajem i razumijevanjem. Uvijek nerado iznosim takva razmatranja, ali ona se u nekom trenutku moraju iznijeti. Vidite, nastojim na sve moguće načine pokazati, kako u našem dobu postoji tendencija, impuls prema znanosti duha. U tu svrhu naveo sam dvije knjige Hermann Bahra, 'Ekspresionizam' i 'Uznesenje', jer ovdje imamo posla sa čovjekom koji je doživio preko pedeset godina i koji, unatoč tome što je napisao toliko drama i romana, sada počinje razvijati, takoreći, čežnju za znanošću duha, a također i za Goetheom, koji je tako blisko povezan s impulsima znanosti duha. I pokušao sam pokazati kako je taj Hermann Bahr, vođen dobrim namjerama, konačno u pedesetoj godini počeo - kako i sam priznaje - čitati Goethea i kako je počeo pronalaziti put, okvirno, kako sam rekao, u znanost duha, tako da je na samom početku. Knjige poput Hermann Bahra 'Ekspresionizam' i druge, 'Uznesenje', zaista su izvanredne jer nam pokazuju kako je znanost duha - oprostite na otrcanom izrazu - pitanje vremena. Ali na ovom području možemo napredovati samo ako stvari shvatimo ozbiljno i temeljito, ako im pristupimo s odgovarajućim poštovanjem prema znanosti duha, ako u određenom smislu shvatimo da je to temeljni impuls u našem trenutnom kulturnom razvoju. Za naš cilj je uvijek štetno kada se stvari shvaćaju površno, kada se

stvarima pristupa na takav način da se ono što se ovdje pokušava - i to se svakako može reći bez kršenja načela skromnosti - s temeljitošću, u naše vrijeme miješa sa svim vrstama šarlatanskih, glupih i fantastičnih stvari. Ništa ne šteti našem cilju više, nego kada se miješa sa svakakvim fantastičnim, diletantskim glupostima. Dugo radimo zajedno, i ta ozbiljnost prema cilju i ta sposobnost da ga razlikujemo od drugih stvari, koje dijele neke sličnosti, mora se postupno razvijati. Uostalom, pas i lav također imaju neke sličnosti: oboje imaju četiri noge! U konačnici, sve je slično svemu ostalom! Ali ono što se prije svega mora uzeti u obzir jer ozbiljnost poduhvata, ozbiljnost rada. Sada, razmislite ovako: iako svakako priznajem izvanrednu dobru volju koja leži u osnovi slučaja o kojem ovdje raspravljam - zahvalan sam na dobroj volji - ali ipak sam prisiljen pozabaviti se simptomatskim aspektima.

Nakon što sam u svoja dva prethodna razmatranja objasnio kako Hermann Bahr u svom 'Franzu' prikazuje, takoreći, portret sebe, kako Franz prolazi kroz različita životna iskustva i kako potom dolazi do svojevrsnog misticizma - dakle ozbiljne stvari, odraz cijelog ljudskog života - nedavno sam primio knjigu od nekoga tko je slušao moje izlaganje: 'Apostel Dodenscheidt' Margareth Böhme, sa sljedećim komentarom: kao što je Franz u djelu Hermann Bahra navodno prošao kroz sve vrste razvoja, tako je i Apostel Dodenscheidt navodno došao do koncepta reinkarnacije i karme. - Pa, knjiga koja mi je poslana je 'roman s ključem' najgore vrste. Treba se samo prisjetiti nekih stvari ovdje u Berlinu i okolici: bio jednom Josua Klein i slični ljudi; u ovom romanu postoji Gottfried Groß i tako dalje. I ništa ne može biti gore nego da se dvije stvari, ona koja se ovdje misli, i stvar koja leži u osnovi 'romana s ključem' - koji je također književno inferiorna knjiga, loša knjiga u knjiženom i umjetničkom smislu - spomenu u istom dahu! Ali postoji tendencija da se stvari grupiraju kada se tako što može dogoditi, kada se poistovjećuju. Sigurno nije grijeh što se to dogodilo u ovom konkretnom slučaju - uostalom, poslana mi je. Ali to pokazuje kakve se asocijacije stvaraju, što se brka s onim što se ovdje treba tražiti od izvora života. Ne želim uputiti ukor, već samo raspravljati o simptomatskoj pojavi. Stvari o kojima se ovdje raspravlja zaista nisu namijenjene onome kako ih razumije netko tko ozbiljno shvaća stvari obrađene u ovoj knjizi 'Apostel Dodenscheidt'. Upravo to povezivanje našeg cilja s ovim ili onim nastojanjima najviše šteti našem cilju! Ključno je da nam ovo konačno dotakne srca, jer svatko tko ovdje pronađe nešto slično kao što ima u knjizi 'Apostel Dodenscheidt', neće istinski razumjeti što se govori. Ne želim se upustiti u osude, jednostavno želim ponoviti da svakako priznajem dobre namjere. Ali moram se osvrnuti na simptomatičnu prirodu problema, jer ono što je ovdje izašlo na vidjelo, stalno se iznova pojavljuje: da se stvari o kojima se ovdje govori i zagovara, ne shvaćaju s potrebnom ozbiljnošću i uvidom.

PETO PREDAVANJE

Berlin, 4. srpnja 1916.

Ravnoteža u životu

Današnja promišljanja bit će povezana s opsežnijim raspravama u koje smo se nedavno uključili. Kao što smo vidjeli, svakako nije nepotrebno razmotriti što se u postupcima, mišljenjima i uvjerenjima našeg vremena protivi i suprotstavlja onome što želimo prepoznati kao znanost duha, a što moramo smatrati bitnom komponentom duhovnog i kulturnog razvoja čovječanstva, kako sada tako i u bliskoj budućnosti. Dakle, ono što je predstavljeno nije bez povezanosti, ne samo sa stavovima naše znanosti duha, već i sa cjelokupnim poticajem i snagom koja bi trebala prebivati u našem duhovno znanstvenom pokretu. I upravo u tom smjeru želio bih danas ponuditi neka dopunska razmišljanja.

Mora se uvijek iznova naglašavati da određene predodžbe, koncepti i ideje, koji su bitni unutar naše znanosti duha, ne smiju postati samo verbalni prikazi. Posebno, ne smijemo pristupati tim predodžbama znanosti duha, koje u mnogim aspektima predstavljaju novo duhovno nasljeđe čovječanstva, sa starim idejama i ukorijenjenim navikama duše. Stoga je posebno potrebno da predodžbama poput 'ahrimanskog' ili 'luciferskog', ne pristupamo sa svim poznatim osjećajima i idejama, koje se jednostavno javljaju kada se susretnemo s dotičnim riječima. Trebamo samo zamisliti prevladavajuće demonske predodžbe u južnim oblastima, s kojima se susrećemo u svojim osjećajima kada izgovorimo ime Lucifer. Međutim, kada se susrećemo s duhovno znanstvenom predodžbom Lucifera, ne bismo trebali imati iste, rekao bih, potpuno odbojne predodžbe i osjećaje, kakve smo imali sa starim demonskim predodžbama. Slično tome, na naše ahrimansko razumijevanje, ne smijemo jednostavno primijeniti predodžbe koje nastaju u ljudskoj duši kada su oživljene srednjovjekovne predodžbe vruga. Mora nam biti jasno da je svijet, kakav se pojavljuje pred nama, na neki način stanje ravnoteže. Poluga ravnoteže ne miruje vodoravno, samo zato što je imamo kao polugu za ravnotežu, već zato što s nje s obje strane vise utezi, održavajući ravnotežu. To vrijedi za sve u našem svijetu. Nije u mirovanju, niti je ništavilo, nalazi se u ravnoteži, što je uzrokovano mogućnošću, s jedne strane, radikalnog odstupanja od onoga što je ispravno i dobro, prema luciferskoj strani, i mogućnošću, odstupanja prema ahrimanskoj strani. Svatko tko jednostavno kaže: moram se čuvati svega ahrimanskog ili luciferskog, u istoj je situaciji kao netko tko kaže: želim vagu, ali ne želim da na obje strane leže utezi! Znamo, naprimjer, da ne bismo mogli stvoriti nikakvu umjetnost, ako ono lucifersko ne bi igralo ulogu u svijetu. Suprotno tome, znamo da se ne bi moglo doći ni do kakvog

razumijevanja vanjske prirode ako ahrimansko ne bi igralo ulogu. Radi se jednostavno o postizanju stanja ravnoteže u ljudskom duhu. I budući da je to tako, čovjek može podleći ahrimanskom i luciferskom upravo kada vjeruje da odbacuje sve ahrimansko-lucifersko. Može se griješiti protiv stvarnosti, ali stvarnost se ne može potisnuti! Dakle, netko tko se želi čuvati od ahrimanskog vrlo lako podliježe luciferskom, a netko tko se želi čuvati od luciferskog, vrlo lako podliježe ahrimanskom. Stvar je u tome što tu moramo pronaći ravnotežu, ne smijemo se ničega ustručavati, kao ljudska bića moramo imati hrabrosti suočiti se i s, recimo, ahrimanskim strahom i s luciferskom nadom ili željom. Ali naša suvremena kultura to ne voli. Naša suvremena kultura, ne znajući to i svakako ne želeći, u određenom pogledu voli ahrimansko i lucifersko. Vjeruje da se čuva od njih, ali tek tada im još više podliježe!

Općenito govoreći, razgovor u apstraktnim terminima obično ne vodi nikamo. Napredujemo samo kada se tako značajnim životnim pitanjima bavimo na vrlo konkretan način. I zato biram toliko specifičnih primjera koji pokazuju kako čovjek može pronaći ravnotežu u životu, ravnotežu između mirovanja i kretanja, između jedinstva i raznolikosti. Postoje filozofi ili entuzijasti svjetonazora koji kažu da teže jedinstvu. To je u redu, ali to je čisto lucifersko! Drugi teže raznolikosti, ne želeći ništa imati s jedinstvom. I to danas može uroditi plodom, ali je ahrimansko. Samo oni koji traže jedinstvo u raznolikosti, a zauzvrat traže raznolikost na takav način da se kroz raznolikost otkriva jedinstvo, teže ravnoteži. Radi se jednostavno o pronalaženju mogućnosti da se to učini u stvarnosti. Mogu navesti samo nekoliko prijestupa protiv ove ravnoteže.

Takav grijeh događa se u naše vrijeme prvenstveno kroz vrlo specifičan način gledanja na povijest. Kako se danas gleda povijest? Ljudi proučavaju kako događaji slijede jedan za drugim, vjeruje se da su događaji vremenski povezani prema uzroku i posljedici. Uzimaju sljedeći događaj i pokušavaju ga objasniti iz onoga što mu je neposredno prethodilo, iako se mora napomenuto da je ljudskosjećanje vrlo kratko ovih dana. Možemo primijetiti da već gotovo dvije godine ljudi govore o povijesnim događajima, o događajima koji su doveli do ovih sadašnjih, strašnih tragičnih sukoba, kao da je svijet tek počeo u srpnju 1914. Ljudi tako lako zaboravljaju što se dogodilo prije. U brojnim analizama danas nalazimo, kako se ono što je bilo prije jednostavno zaboravlja. Ali sasvim odvojeno od toga, kada se razmatra povijest, ono sljedeće se povezuje s prethodnim, a ono prethodno sa sljedećim prethodnim. To se radi nizanjem, rekao bih, pojedinačnih činjenica poput perli na ogrlici. To nazivamo poviješću. Ali na taj način nikada ne možemo pronaći istinu, barem ne istinu koja nam može pomoći kao povijesna istina za život. Jer iako događaji slijede jedan za drugim, jedan iz drugog, jedan je događaj daleko važniji od drugog. A ponekad, određeni događaj koji se dogodi u određeno vrijeme, otkriva daleko više za

razumijevanje sljedećeg, nego drugi događaji. Radi se o pronalaženju pravih događaja, pravih činjenica. Često sam pred vama ovu vrstu povijesne analize nazivao simptomatskom analizom, za razliku od one puko pragmatične koja se danas toliko često traži - razumijevanje unutarnjeg, duhovnog razvoja kroz simptome, pri čemu se u određenim točkama pronalaze događaji koji po značaju nadmašuju događaje koji ih okružuju.

Ova perspektiva je prvenstveno Goetheova; jer je Goethe to ugradio u cijeli svoj pristup; ne jednostavno postavljanje jednog događaja uz sljedeći, već prihvaćanje događaja kao značajnih za tijek ljudske povijesti, prema tome kako se duhovni element otkriva u većoj ili manjoj mjeri. Jednog će dana biti napisana povijest trenutnih tragičnih sukoba, u kojoj će se prepričati vrlo specifične pojedinačne činjenice posljednjih nekoliko desetljeća, i iz tih činjenica će se razumjeti kako je sve nastalo, što je dovelo do sadašnje situacije. Danas nije vrijeme za prepričavanje takvih činjenica; samo bi se krivo shvatile. Ali prepričavat će se činjenice koje, ako ih itko danas pročita, jednostavno se previde, ali iz kojih, ako smijem tako reći, istina sjaji. Tijekom godina, uvijek sam to radio na ovaj način: rekao sam vam mnoštvo činjenica, nikada bez namjere da te činjenice upotrijebim za govor o istinskom duhovnom tijeku događaja. Sada sam o ovoj temi morao govoriti apstraktnije, jer ako bi se htio osvrnuti na pojedinačne činjenice koje bi mogle razjasniti stvari, posebno za sadašnjost, vjerojatno bih morao raspravljati o stvarima o kojima se danas ne može raspravljati jer ih nitko ne želi čuti. Svatko tko ne promatra povijest na ovaj način, tko je ne promatra simptomatski, ne pronalazi ravnotežu između ahrimanskog i luciferskog; postaje žrtvom ahrimanskog pogleda na povijest. Stoga je današnji pogled na povijest uvelike ahrimanski. Činjenice se ne procjenjuju. Ljudi vjeruju da procjenjuju činjenice, ali to ne čine. Često ne znaju ni najvažnije, jer važne činjenice smatraju najmanje značajnima. Ali događa se i suprotno, i o tome možemo detaljnije raspravljati. Suprotno se događa kada osoba potpuno zanemari činjenice, već umjesto toga iz svog srca, iz svoje duše formira univerzalne istine, istine koje bi trebale biti važeće, koje nose sa sobom kroz cijeli život, da tako kažem, i koje žele primijeniti svugdje. Tada će, bez obzira na ovu ili onu životnu situaciju, svugdje primjenjivati istu istinu. To je više luciferski eksces. Ali ljudi to danas vole. Žele imati, takoreći, neku vrstu esencije istine, i ne bi se smjelo dopustiti da išta drugo to zamijeni, to bi trebalo nositi kroz svaki pojedinačni detalj, to im odgovara. Ali to tako ne funkcionira; čovjek mora pronaći ravnotežu.

Sada vam želim objasniti što pod ovim mislim. Vidite, osoba može putovati svijetom, stajati na vrhu planine i pustiti da prostranstvo prirode na nju djeluje; pa, gleda je, ali je ne povezuje s duhovnim. Opet, odlazi u domove ljudi gdje prebiva bijeda. Gleda je, pogađa ga, suosjeća s njima. Ali ono što u konačnici misli o svim stvarima, ostaje isto svugdje; tu misao nosi kroz sve situacije. U narodnoj mudrosti, koja sada postupno opada, pronalazi se

jasan osjećaj, čak i jasan napor, traženja ravnoteže u duši. Moglo se dogoditi - kao što sam rekao, ta narodna mudrost potpuno nestaje - da netko prošeće selom u vrijeme kada su još postojali sunčani satovi. Sada, naravno, sunčani satovi više nisu tako lako dostupni, jer se nisu mogli jednostavno pomaknuti sat vremena unatrag ili unaprijed, po želji! To je nemoguće! Dakle, u vrijeme kada su sunčani satovi još uvijek imali značaj, netko je mogao prošetati selom, vidjeti sunčani sat i ispod njega pronaći zapisane riječi. Te su riječi bile prilično uvjerljive. Naprimjer, izreka ispod sunčanog sata:

Ja sam sjena.

I ti si!

Računam s vremenom.

A ti?

Zamislite duboke riječi upisane ispod sunčanog sata: 'Ja sam sjena. I ti si!' Sjena koju baca Sunce. - 'Računam s vremenom. A ti?' Kako, pod izravnim promatranjem konkretne stvarnosti, duboka istina govori da je ljudski život sjena onoga što djeluje i tka u duhovnom području! Kako se živo čovjek s tim suočava i kako se snažno utiskuje u njegovo srce, kada, umoran od lutanja, stane ispod sata i ugleda sjenu, te tada postane svjestan: 'I ti si sjena. Ja računam s vremenom. A ti?' Zamislite, kakvo snažno pitanje postavljeno čovjeku, ljudskoj savjesti: računaš li s vremenom, pronalaziš li svoje mjesto u vremenu? - To mislim kada kažem: mora se tražiti ravnoteža. Značajno je da ljudi ne hodaju jednostavno okolo puštajući da činjenice stoje jedna pored druge, svaka jednako dobra kao i ona prethodna, već da budu svjesni da postoji značajna činjenica, koja može duboko govoriti, koja može govoriti o vječnim istinama. Tamo se odvija ta srodnost između onoga što živi u ljudskoj duši i onoga što je rašireno po svijetu. I samo na taj način se istinski povezujemo s istinom svijeta, stalno susrećući istinu u našim interakcijama s njim, ne pretpostavljajući od početka da jednostavno nosimo istinu u sebi, prolazeći pored sunčanog sata poput pluga ili sličnog, već promatrajući stvari i istovremeno bivajući upućeni i onom najvišem, najvećem, što može zasjati u ljudskoj duši. Ovaj suživot s vanjskom stvarnošću, s onim što se prostire u prostoru, taj osjećaj bivanja u prisutnosti vječnog u pravom trenutku, nešto je sasvim drugačije od učenja iz knjige da ovo ili ono pripada vječnim istinama. Možemo se podsjećati koliko god često želimo, u apstraktnom smislu, da je ljudski život sjena onoga što se događa čovjeku u vječnosti, možemo se podsjećati na koliko god lijepih, etičkih istina o korištenju vremena želimo: neće se ukorijeniti tako duboko, kao kada pronađemo pravi odnos između sebe i vanjske stvarnosti. Tada ćemo se s nečim značajnim suočiti u svakoj konkretnoj situaciji. To jest, pronalaženjem ravnoteže u životu, koju ne možemo postići ako se

izgubimo u vanjskom svijetu, i koju ne možemo postići ako se samo udubimo u svoju nutrinu. Misticismizam je jednostran, luciferski je; prirodna znanost je jednostrana, ahrimanska. Ali misticizam, razvijen kroz vanjski svijet, kroz vanjsko promišljanje prirode, kroz produbljivanje promatranja prirode u misticizam: to je ravnoteža!

Ili drugi primjer. Zamislite osobu koja planinari prekrasnim alpskim područjem, promatrajući, recimo, pjev ptica, ljepotu šuma, možda čak i divnu netaknutu čistoću vode koja se jutrom slijeva u potocima. Nastavlja planinariti, možda sat, sat i pol, a zatim dolazi do jednostavnog drvenog križa s raspelom, na kojem je Krist. Može biti iznutra radostan, sve snage radosti njegove duše su pokrenute, vidio je nešto lijepo, veličanstveno, sjajno, uzvišeno. Također je umoran. Sada stoji na određenom mjestu, okružen divnom, uzvišenom i gracioznom prirodom, pred jednostavnim drvenim križem s Kristom na njemu, i na njemu su riječi:

Stani mirno, ti lualice,

I pogledaj moje rane.

Rane ostaju.

Sati prolaze.

Pazi i čuvaj se,

Što ću na Sudnji dan o tebi

Za presudu reći!

Iskustvo koje čovjek može imati kao odgovor na ove riječi može biti veće, više dirljivo, od iskustva koje čovjek može imati kao odgovor na Michelangelovu poznatu sliku Krista u Sikstinskoj kapeli. Nitko ne zna tko je napisao riječi koje sam upravo izgovorio. Ali svatko tko išta razumije o poeziji, zna da je onaj koji je skovao riječi "Rane ostaju. Sati prolaze." među najvećim pjesnicima koji su ikada mogli živjeti. Ali prvo se mora steći taj osjećaj. Prvo se mora znati da je prava poezija, ona koja izvire iz ljudske duše na pravom mjestu. Nije svaka rimovana fraza, niti je sve što postoji kao poezija, prava poezija. Već je prava poezija kad izviru vječne istine kršćanstva:

Stani mirno, ti lualice,

I pogledaj moje rane.

Rane ostaju.

Sati prolaze.

Pazi i čuvaj se,

Što ću na Sudnji dan o tebi

Za presudu reći!

Jednostavne riječi, riječi najviše, najveće poezije! I tako se pozornost privlači na nešto najveće u zemaljskom razvoju, u uzvišenoj prirodi, u gracioznoj ljepoti - to jest, zajedno s dušom doživjeti stvarnost u prostoru. To je samo jedan primjer, još upečatljiviji od onog sa sunčanim satom. Važno je gdje i kada se s ovim ili onim suočimo, i da u životu možemo razviti: ne ignorirati stvarnost, već iskusiti i ono što nije djelo čovjeka, što je, u određenom smislu, određeno samim silama vječnosti - iskusiti ovo spajanje čovjekove duše sa stvarnošću i održati ravnotežu. Ne možemo doći do pogleda na duhovni svijet dok ne težimo na ovaj način: ne jednostrano prema misticizmu, ne jednostrano prema promatranju prirode, već prema vezi između misticizma i promatranja prirode.

To se mora reći danas, jer pripada onome za što današnji ljudi imaju najmanje pravih osjećaja i što najmanje može postati njihovo iskustvo. Zato je znanost duha današnjim ljudima tako teško razumjeti, jer ono što nudi znanost duha zasjenjeno je i jednostranim nastojanjem za sveobuhvatnim uvidom i prihvaćanjem vanjskog svijeta bez viđenja simptomatskog izraza i otkrivenja duhovnog u jednom ili drugom događaju. Ljudi danas za to imaju najmanje razumijevanja. Kad bi to bilo drugačije, u naše vrijeme bilo bi daleko manje rime, i, ako smijem tako reći, daleko manje definiranja. Jer definicije samo navode ljude da precjenjuju riječi, a rime da ih zlouporabe. Pjesma poput one upisane na jednostavnom križu - čovjeka ne poznajemo, ne znamo tko je pjesnik, ali sigurno je nastala u vrijeme kada su obični ljudi posjedovali duboku prijemčivost za poeziju, i pravu ravnotežu u duši. Ah, naše je doba postalo toliko otupljeno za ono što je prava poezija, upravo zato što imamo previše poezije; a poezija uvijek rađa još poezije, baš kao što nezdrav način života rađa rak, karcinom. Jer potpuno je identična pojava u duhovnoj oblasti, kada se svi nadahnjuju za pisanje poezije iz onoga što postoji u poeziji, kao i kada se proces života potiče na stvaranje karcinoma. U tom pogledu, najdragocjenije plodove umjetnosti rime iskusili smo upravo krajem 19. stoljeća. Možda znate da se jedan od najoštrijih berlinskih kritičara čak morao nazvati Alfred Kerr, jer mu je pravo ime Alfred Kempner, ali Kempner se nije mogao zvati 19. stoljeća, jer je to podsjećalo na Friederike Kempner. Da, i ona je pisala stihove! Trebamo se samo prisjetiti tog prekrasnog stiha - neću vam citirati mnogo takvih stihova, samo ovaj:

Ameriko, zemljo snova!

Ti svijetu čuda, tako duga i široka!

Kako su lijepe tvoje kokosove palme

I tvoja živahna samoća!

Rudolf Steiner - Bića svijeta i jastvo

Jedino što je ovdje to vrlo primjetno, ali mnoge pjesme, gdje je to danas manje očito, iste su, a mnogi koncepti koji se formiraju, su poput 'živahne samoće' Friederike Kempner; jer čovjek često nema osjećaj koliko pridjev proturječi imenici kada se danas govori ili piše. Ove stvari se moraju uzeti u obzir, nema drugog načina. Jer danas mnogi ljudi govore na način da ne shvaćaju riječi samo kao geste, jer to je sve što riječ jest. Znaite, istaknuo sam koliko je nespreatna teorija poput one Fritza Mauthnera, koji, naravno, svu filozofiju i sve svjetonazore želi svesti na puka značenja riječi, i zatim je napisao tri debela sveska, kao i cijeli leksikon - dva debela sveska leksikona - u kojima su sve filozofske riječi navedene abecednim redom, ali niti jedan filozofski koncept. Potpuno ignorira činjenicu da se riječ odnosi na koncept na gotovo isti način kao i gesta. To se u filozofiji stalno zaboravlja. U svakodnevicu, to se ne može zaboraviti, jer se ne može lako pomiješati stol s riječju 'stol', niti bi se lako pomislilo da se o stolu mora učiti od riječi 'stol'. Ali u filozofiji, u svjetonazorima, to se stalno radi. Rekao sam vam, Fritz Mauthner bi trebao naučiti što se u Austriji zove 'češki dvorski savjetnik'; onda bi u rječnik stavio 'češki' i izvukao svakakve zaključke, pa onda 'dvorski savjetnik' i opet izvukao svakakve zaključke. Sada, 'češki dvorski savjetnik' nije ni Čeh ni dvorski savjetnik, već bi mogao biti štajerski činovnik. U Austriji se sve što se gura naprijed s određenim cipelama i ne korača kao da je u papučama, i s rukama suptilno gura suparnike, a da oni to i ne primijete, smatra 'češkim dvorskim savjetnikom'. Kao što sam rekao, ne mora nužno biti Čeh ili dvorski savjetnik. Ne možete zapravo ništa dobiti od same riječi; to je samo gesta. Gesta je ovdje jednostavno izraženija, ali to vrijedi za sve naše riječi. Mora nam biti jasno: riječi su geste. Grkljan čini gestu, a gesta postaje čujna kroz zrak, baš kao što ruka čini gestu, ili kad moja ruka čini gestu koja jednostavno ne postaje čujna jer je prespora. Grkljan čini gestu tako brzo da postane čujna. Cijela razlika leži isključivo u brzini grkljana. I kao što nije ispravno opisivati pokret nekoga tko pokazuje na stol, umjesto na stol na koji se misli, jednako je pogrešno koristiti riječ, kao bilo što za koncept, za stvar, čak i u duhovnoj oblasti. Te se pogreške i danas rade. Ljudi se potpuno zanesu detaljima. Vidite, kad sam bio mladić - ne, još nisam mladić, dječak, kad sam išao u školu u Wiener Neustadtu u Donjoj Austriji - sjetio sam se izreke koja me spasila od pridavanja prevelike važnosti definicijama, objašnjenjima riječi općenito. Ta izreka je bila napisana na jednoj kući kao kućni moto, a glasila je:

Ich, Hans Prasser,

Trink lieber Wein als Wasser.

Tränk ich lieber Wasser als Wein,

Würd' ich kein Prasser sein!

Ja, Hans Veseljak,

Više volim vino nego vodu.

Da više volim vodu nego vino,

Ne bih bio Veseljak!

Otprilike je tako strukturirano mnogo modernih definicija riječi. To jest, prvo se stvori definicija, a zatim se definicija prilagodi tako da mora biti točna; jer ako nije točna, onda stvari jednostavno nisu onakve kakve jesu. Kada se sjetite ovoga: "Ja, Hans Veseljak, više volim vino nego vodu. Da više volim vodu nego vino, ne bih bio Veseljak!", bit ćete zaštićeni od mnogo čega što se danas pojavljuje u takozvanom duhovnom životu, u najširem smislu stvarnosti. Mnogo, mnogo toga se pojavljuje u naše vrijeme. Ali ste te stvari mogu sve više odvrćati svijet od fokusa na duhovno, od svijesti da duh buja i tka unutar područja stvarnosti, unutar onoga što nas okružuje. Sve više i više, mi, svijet, postajemo potpuno odvojeni od bilo kakve veze s duhovnim. Jer samo govorenje o duhovnom, samo po sebi, ne uspostavlja duhovno. Ako jedna osoba napravi gestu koja ukazuje na stvarnost, a druga zatim oponaša tu gestu u potpuno drugom prostoru, to ne znači isto za stvarnost. Ali gdje svijet završava ako izgubi svaku vezu s duhovnim, ako sve to odbaci? Nevjerojatno je koliko malo primjećujemo, kako postupno gubimo vezu s duhovnim svijetom. Svjetonazor je ljudska potreba i nitko ne želi biti bez njega. Međutim, moderno doba često je lišeno duhovnosti, nedostaje mu vjere i nedostaje mu bilo kakve sklonosti prema duhovnosti. Ali ne mogu svi koji nemaju sklonosti prema duhovnosti bez svjetonazora. Ah, onda se pojavljuju čudna opravdanja za svjetonazor!

Dakle, posljednjih tjedana morao sam se sjetiti čovjeka s kojim sam često bio u kontaktu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, 1898, 1899, 1900 i 1901. godine, koji je u to vrijeme težio svjetonazoru, ali do njega nije mogao doći. Pokušao ga je pronaći u Haeckelu, ali čini se da nije bio zadovoljan. Potpuno sam mu izgubio trag. I sada vidim da taj isti čovjek, koji je temeljito obrazovan u prirodnim znanostima, teži svjetonazoru, ali ima najčudnije ideje o razlozima zašto osoba zapravo dolazi do svjetonazora, a pod svjetonazorom misli i na religiju. Ako je netko uronjen u čisto vanjsko, materijalno razumijevanje činjenica, u ahrimansku stvarnost, onda ne može sebi opravdati da činjenice sažima u svjetonazor. Ali ako doista traži svjetonazor, moglo bi se pitati, što bi trebao učiniti sa sobom da opravda ovu potragu za svjetonazorom? Sada, ovaj primjer jasno pokazuje puteve kojima ljudi idu u današnje vrijeme. Sve su to pošten, ambiciozni ljudi. Ovaj čovjek sada kaže sebi: prema onome što daje prirodna znanost, što znanost općenito daje, što je jednostavno 'istina', tim putem se ne može doći do svjetonazora. Pa kako se onda dolazi do svjetonazora? Osjetila ne pružaju svjetonazor; razum, koji mora biti vezan za osjetila, ne pruža svjetonazor; što

pruža svjetonazor? - I tada je dotični čovjek, sasvim u skladu s duhom našeg vremena, počeo tražiti izvor svjetonazora, naime u psihoseksualnosti! Kako osoba dolazi do svjetonazora? Time što je seksualno biće! Kad čovjek ne bi bio seksualno biće, ne bi sažimao iskustva, već bi samo percipirao činjenice. Želio bih vam pročitati karakterističnu izjavu ovog čovjeka. On kaže:

"Dakle, u psihoseksualnosti, kako se može reći slijedeći tijek misli Schopenhauera" - on vjeruje da to izvodi iz svjetonazora Schopenhauera - "leže individualni smjerovi i težnje s kojima se, u konačnici, moraju povezati metafizičke potrebe ljudi, izražene u stvaranju religijskih osjećaja i predodžbi, u formiranju i razvoju sveobuhvatnih svjetonazora". - Dakle, sveobuhvatni svjetonazori i religijske predodžbe rezultat su psihoseksualnosti! - "Ipak, u skladu s kontrastom polariteta, u psihoseksualnosti nalazimo i silu koja ljude vuče u dubine i u nizine. Kriminalni impulsi također proizlaze iz psihoseksualnosti."

Dakle, dva pola u ljudskoj prirodi, koja proizlaze iz psihoseksualnosti. Jedan pol: religijski osjećaji, svjetonazori; drugi pol: kriminalni porivi. Nije li to - ne kažem tužno, kažem - nije li tragično kamo nas naše vrijeme vodi?

Ove stavove nije lako prihvatiti. Svatko tko je promatrao takve stvari, vidio je ogromnu brzinu kojom su se širile. U mojoj mladosti nije bilo psihoanalize, nije bilo Freudove teorije, a svatko tko bi je tada utemeljio bio bi smatran ludim. Danas ne postoji samo Freudova teorija s časopisima i predstavnicima u svakoj zemlji, već i psihoanalitičke institucije posvuda, gdje se prakticiraju psihoanalitičke gluposti. Danas se najvažnija, a kao što vidite, sada čak i najsvetija iskustva ljudske duše, svode na psihoseksualnost! Čovječanstvo luta daleko, daleko od putova kojima je nekoć išlo, putovima kojima ga ponovno mora voditi znanost duha. Jer ono čime se bavimo, nije takvo da se može reći da se takve stvari mogu lako opovrgnuti. Te se stvari ne mogu beskrajno lako opovrgnuti jer ovise o cjelokupnoj orijentaciji duše, o cjelokupnoj formi i razumijevanju duše, kada se o tim stvarima želi govoriti. Kada se u našem društvu pojavila mala knjiga o psihoseksualnosti, koja je također bila vrlo amaterski napisana, imali smo veliku bitku, koja još nije završena. Bilo je jednostavno neshvatljivo zašto bi itko smatrao tako mali knjigu neprihvatljivom. Rekao sam autoru: upravo zato je okultist suzdržan u tim stvarima, jer je u tim stvarima nerazumijevanje od istine odvojeno paukovom mrežom, samo paukovom mrežom, i jer ovisi o cjelokupnoj konstituciji duše, jer je opasno govoriti o tim stvarima. - O takvim stvarima se mora raspravljati, jer ih istražuje vanjska znanost, i igrat će određenu ulogu u vanjskoj znanosti. Ali prvo se moramo vratiti smjeru kojim duša mora krenuti kako bi ljudi mogli pronaći put u duhovnu oblast.

U vezi s ovom grotesknom činjenicom da se izvor svjetonazora traži u psihoseksualnosti, spomenut ću jednu činjenicu, onu koja je svima nama

sveta. To je činjenica da je hebrejska riječ u Bibliji, gdje se pripovijeda priča o Raju, zapravo dobro prevedena na naš jezik kada kaže: "I Adam spozna svoju ženu". ["Und Adam erkannte sein Weib."] Tu imate spoznaju, koncept spoznaje, doveden blizu seksualnosti. Ali kako? Upravo na suprotan način! Iza ovoga se krije duboka misterija. Kada ljudi dođu do istine slijedeći suprotan put za razumjeti stvari, koje su istinite, ali koje se mogu promatrati samo iz duhovne perspektive ako ih ne žele odvesti na krivi put, tada će svanuti istinsko svijetlo. U sadašnjosti, ljudi se moraju čuvati nepoštovanja koje postoji prema duhovnom istraživanju. I to nepoštovanje je stvarno. Zapravo, u najdubljem smislu riječi, postoji nepoštovanje prema duhovnom svijetu. Svatko vjeruje da može intervenirati u svijetu i reformirati ga na temelju svojih neposrednih iskustava, s onima koji su neposredno pred njim, ili čak na temelju iskustava iz prošlosti.

Nedavni mi je pao na pamet jedan sumoran primjer! Jedan čovjek, razmišljajući o tragičnim događajima ovog strašnog rata, došao je do zaključka da ako bi se mir ikada vratio u svijet, da bi to bila katastrofa. Zaključio je da se rat mora nastaviti, jer je to prirodno stanje čovječanstva. Ovo su riječi te osobe:

"Rat se ne nauči u jednom danu. Srećom, prijetnje naših protivnika, posebno one nedavne s 'potpunim uništenjem našeg izvoza', ubrzavaju proces prilagodbe."

Vidite, čini se da je napisano posljednjih dana, jer se već iščekuje 'Pariška ekonomska konferencija'.

"Sada nitko neće moći izbjeći logičan zaključak da bi mir bio katastrofa, i da rat ostaje jedina opcija. Rat - do sada reakcija na poticaj nečega, sredstvo za postizanje cilja - od sada će biti sam sebi cilj, i od sada će sve te još neiskupljene njemačke duše, možda čak i posljednji pacifisti, prepoznati svoj izvorni grijeh, shvatit će da njihovi ideali nisu relikvije, već relikti. Cijela nacija će kao jedno zahtijevati vječni rat.

I isti gospodin nastavlja:

"Odgoj u mržnji, odgoj u visokom poštovanju mržnje, odgoj u ljubavi prema mržnji, organizacija mržnje! Dole s nezrelom plašljivošću, s lažnim sramom pred brutalnošću i fanatizmom! I politički, Marinellijeve riječi vrijede: više šamara, manje poljubaca! Ne smijemo se ustručavati bogohulno proglasiti: dana nam je vjera, nada i mržnja." U budućnosti, prema ovom gospodinu, više ne smije biti: vjera, nada i ljubav, već: vjera, nada i mržnja!

"Ali mržnja je najveća od njih!"

Da, moji dragi prijatelji, to postoji! Nikada se ne može raditi o zabijanju glave u pijesak poput noja, već o spoznaji kamo materijalizam vodi, posebno u

svojoj najnovijoj fazi, gdje je bio porican. Bilo je bolje tijekom 19. stoljeća, u vrijeme Büchnera i David-Friedrich-Strauša, te u vrijeme debelog Vogta, koji je opisao metabolizam, i svih ostalih, koji su ga barem priznavali. Danas se, međutim, materijalizam predstavlja licemjerno, jer ljudi tvrde da je odavno prevladan. Ali ono što oni stavljaju na njegovo mjesto, a što licemjerno poriču da je materijalizam, jest materijalizam, i sve gori materijalizam!

Trebamo goetheanizam, dragi prijatelji, trebamo takav svjetonazor koji duši omogućuje spajanje sa stvarnošću u posebnim, karakterističnim manifestacijama stvarnosti. Jer ovaj goetheanizam je samo obnova istinskih kršćanskih senzacija i osjećaja. Zašto istočnjaci ne razumiju otajstvo Golgote? Ne razumiju ga jer ne mogu shvatiti da je jedan događaj bitniji od drugog. Otajstvo Golgote se razumije samo kada se razumije razlika među događajima, jer se samo tada može doći do spoznaje da događaj uopće može dati smisao Zemlji. Ako postoje gradacije među događajima, onda se jedan može prepoznati kao važan. Na Orijentu se, u najboljem slučaju, susreće kontinuirani ciklus, gdje se sve ponavlja. To da je naša Zemlja u potpunosti izgrađena na pretpostavci da imamo razdoblje pripreme koje vodi do otajstva Golgote, zatim otajstvo Golgote kao vrhunac zemljinog razvoja, i zatim integracija otajstva Golgote, to će čovječanstvo morati shvatiti postupno, ali samo kroz simptomatsko ispitivanje povijesti.

Sve što nam znanost duha može ponuditi, istinski kulminira u kršćanskom svjetonazoru koji se mora pojaviti. Kao što sam često govorio, znanost duha ne namjerava biti nova religija, već pružiti alate kako bi čovječanstvo, koje bi inače u potpunosti podleglo materijalizmu, ponovno moglo u potpunosti razumjeti duhovnu dimenziju svojstvenu kršćanstvu. Apsolutno je neophodno da na svoje vrijeme gledamo otvorenih očiju, jer je to važnije od bilo kakvog sentimentalnog promišljanja.

ŠESTO PREDAVANJE

Berlin, 11. srpnja 1916.

Osjećaj za istinu

Prije nego što prijeđemo na predavanje, večeras bismo željeli početi s recitalom nekoliko pjesama. Pokušao sam izraziti - u prvom redu s euritmijским izvedbama - u nekoj vrsti stihovnog oblika, neke stvari vezane uz način razmišljanja i raspoloženje duhovno znanstvenog pogleda. Kao što sam rekao, u prvom redu je bilo namijenjeno euritmijскоj izvedbi u Dornachu, i doista je tamo euritmijски izvedeno. Uskoro će biti tiskano u maloj publikaciji, koja će biti dio naše serije publikacija, zajedno s mojim objašnjenjima, i bit će dostupno ovdje. Ali prije nego što predstavimo ove pjesme, moram dati nekoliko napomena.

Prošli put sam rekao nekoliko riječi o umjetnosti poezije u drugom kontekstu. Sada, ono što se često ponavljalo ove zime mora se shvatiti vrlo ozbiljno: da cijeli impuls, ako smijem upotrijebiti paradoks, cijeli duh naše znanosti duha mora ući u duhovnu kulturu našeg vremena, mora joj donijeti nešto posebno. Poezija se ne temelji samo na izražavanju nečega mišljenog ili izmišljenog, već na izražavanju toga u određenoj formi. Sada, znanost duha nastoji uspostaviti vezu između ljudi i velikih zakona univerzuma, i velikih zakona kozmosa. Najdublji impulsi znanosti duha, bit će istinski shvaćeni, tek kada se shvati opseg ove potrage za odnosom između ljudi i velikih nadosjetilnih zakona univerzuma. Ono što nazivamo poezijom postupno će poprimiti novu dimenziju. To je danas još uvijek prilično teško shvatiti, ali ipak je istinito. Poezija je namijenjena odražavanju - iako se to danas rijetko osjeća - onoga što ljudi doživljavaju u kombinaciji s kozmosom, onoga što je izvučeno iz misterija kozmosa. To se, međutim, mora prelići u poetski oblik. Ako stvorimo određene misaone slike koje su prikazi stvari imaginativne spoznaje, tada možemo otkriti i zakone koji se odnose na položaje dvanaest zvijezda Zodijskog znaka i odnos između kretanja sedam planeta i kretanja dvanaest zvijezda Zodijskog znaka. Možemo također istaknuti određena kretanja i zakone koji se odnose na manje od sedam planeta, koji se odnose, naprimjer, samo na Sunce, Mjesec i prolazak Sunca i Mjeseca kroz zvijezda Zodijskog znaka i tako dalje. Poanta nije da pjevamo o onome što se događa u univerzumu, već da ista stvar koja govori u velikim zakonima univerzuma govori i u poeziji. I tako ćete se danas susresti s pokušajima - to su, naravno, prvi pokušaji - u kojima je slijed stihova, međusobni odnos stihova jednih prema drugima i ono što svaki stih izražava, upravljan zakonima koji također upravljaju univerzumom. Naprimjer, naći ćete pjesmu koja se sastoji od dvanaest strofa, svaka strofa od sedam stihova, a cijela struktura pjesme je takva da, ono što je izraženo u sedam stihova doista odgovara zakonima koji

upravljaju kretanjem sedam planeta. Činjenica da postoji točno dvanaest strofa i da se raspoloženje sedam redaka ponavlja u dvanaest strofa, odgovara zakonima koji upravljaju prolaskom pojedinačnih planeta dok se kreću kroz zviježđa Zodijaka. Dakle, ono što se događa vani u kozmosu, u određenom smislu, u harmoniji sfera, odvija se u smislu koji je izražen u dvanaest strofa sa sedam redaka. Dakle, zakoni kozmosa također upravljaju s ovih dvanaest strofa sa sedam redaka svaka. Recimo u strofi Jarca, nalazite da četvrti stih izražava određeni odnos između Marsa i Jarca. Ali ovaj redak mora sadržavati takav smisao da ako se netko probudi iz sna i ništa mu se drugo ne pročita osim tog jednog retka iz strofe Jarca, redak Marsa, trebao bi moći reći, nakon što ga shvati: to je redak Marsa iz strofe Jarca! - Dakle, svaki pojedini redak ima značenje. To nije samo površno; strukturirano je iznutra. To je ono što je važno.

Slično tome, u kratkoj pjesmi, koja ima strofe od četiri stiha, raspored je takav da određeni pokreti izražavaju kozmičke procese. Od pokušaja od dvanaest strofa, jedan se misli ozbiljno; vidjet ćete, kada se kasnije recitira drugi, da je to prava satira. Sada bi se lako moglo pomisliti da je satira neprimjerena, kako kažu, kod 'svetih stvari'. Ali zaista, dragi prijatelji, ako netko želi napredovati, posebno u području duhovnog svjetonazora, onda je temeljni zahtjev sljedeći: da ne zaboravi kako se smijati onome čemu se, kada se pravilno procijeni, mora smijati u svijetu. Jedna gospođa mi je jednom pričala o gospodinu koji je uvijek bio u raspoloženju 'gledanja prema velikim otkrivenjima kozmosa'. Nikada nije govorio o drugim ljudima osim o 'majstorima' i, ispričajte me, dodala je: uvijek je ima 'lice rastegnuto do trbuha' - dotična gospođa nije bila Njemica - pa je uvijek imao tragično izdužen izraz lica. Kad sam čuo ovu primjedbku od gospođe, da taj gospodin uvijek ima tako tragično izduženo lice, sjetio sam se jednog zaista izvanrednog iskustva koje sam davno imao u Beču. U Beču je živio čovjek koji se na sve načine trudio uroniti u duhovnu oblast. Bio je to profesor fizike i matematike na Poljoprivrednoj školi u Beču, Oskar Simony, koji je mnogo kasnije, prije vrlo kratkog vremena, tragično preminuo. Jednom sam ga sreo - sjećam se kao da je bilo jučer - u Salesianergasse, na Landstraße, u Beču. Znao sam ga iz viđenja, ali nikada nisam razgovarao s njim. On me uopće nije poznao, jednostavno smo prolazili kao dvoje ljudi koji hodaju pločnikom. Tada sam bio vrlo mlad, neiskusni mladić, mladi skorojević od 26 ili 27 godina. Pa, Oskar Simony me pogledao, zastao - samo iznosim činjenicu - i započeo razgovor sa mnom o svakakvim stvarima vezanim uz znanost duha. Zatim me odveo u svoj dom i dao mi svoju najnoviju publikaciju o proširenju četiri vrste aritmetike, koju je objavio u staroj Akademiji znanosti. Upravo u to vrijeme, austrijski prijestolonasljednik Rudolf, zajedno s nadvojvodom Johannom, koji je kasnije nestao kao Johann Orth, kao što možda znate, bio zaokupljen razotkrivanjem medija i općenito takvim stvarima. Stoga se u Beču u to vrijeme mnogo pričalo o takvim

stvarima, a Oskar Simony je, štoviše, vrlo znanstveno proučavao te stvari; napisao je vrlo zanimljivu knjigu o vezivanju čvora na prstenastoj traci. - Pa, dok smo razgovarali, zastao je i rekao: "Ah, kada se bavite tim stvarima, stvarno vam treba dobar smisao za humor!" - I doista, potrebno je, posebno kada se udubite u dubine znanosti duha, da ne izgubite smisao za humor, da se ne osjećate stalno obveznim nositi tragičan izraz lica. Čak sam uvjeren da je Oskar Simony izgubio smisao za humor u posljednjem dijelu svog života, prije svog tragičnog kraja.

Sada, postoji obilje prilika za razvoj smisla za humor, posebno unutar našeg duhovnog pokreta. Jer ništa tako lako ne prijanja za duhovni pokret kao karikature duhovnih nastojanja. Pod tim karikaturama ne mislim na ljude, već na težnje. Ono što se ne bi trebalo događati pod zastavom duhovnog nastojanja, ili recimo, pripadnosti pokretu koji duhovno nastojanje čini svojim! Upravo je to ono što otežava predstavljanje svijetu takvog duhovnog pokreta. Samo po sebi, nije bilo apsolutno ništa loše u činjenici da su neko vrijeme - a ni danas nema ništa loše u tome - neke dame nosile vrstu odjeće koju sam morao odrediti za prvu scenu prve misterijske drame; jer se na pozornici nisu mogle nositi moderne haljine. Tada su dame same šivale takve haljine. To je svakako bilo vrijedno priznanja, ali čak je i to izmaklo kontroli, dobro je poznato kako su neke stvari izmakle kontroli, kako su ljudi tada vjerovali da je kratka kosa apsolutno neophodna uz takvu odjeću. Da, moglo se čak čuti da - iako se to događalo samo u izoliranim slučajevima - među nama šetaju dame s vrlo kratkom kosom i gospoda s prilično dugom kosom. Ali to su bile samo iznimke. U svakom slučaju, to je dovelo do toga da me na javnim predavanjima često pitaju je li šišanje dio teozofije. Pa, to je vanjska stvar; ali čak i u našim krugovima, bilo je svakakvih nestašluka, kojima se treba oštro suprotstavljati. Što nije rečeno, a trebao sam reći, što nije rečeno, a trebalo bi biti, i tako dalje! Ponekad su stvari koje se izgovore toliko očite, da se ne bi moglo zaključiti da se osoba koja ih govori pomalo pokušava prikazati važnom, blago rečeno. Stoga postoje ekscesi koji otežavaju predstavljanje našeg pokreta, onima čiji se mišići za smijeh aktiviraju, posebno kada čuju nešto što ne razumiju. Smiju se onom ozbiljnom, onom dubokoumnom također. Ali nema potrebe dodatno ih poticati na smijeh, tako što težnji za duhovnim aktivnostima dodajemo karikaturu.

Takve su me stvari dovele do pisanja satirične pjesme, koju sam potom euritmijski izveo, i upravo će ta pjesma biti danas predstavljena. Ova satira sa svojih dvanaest zodijskih raspoloženja, u kojima se također koriste planeti, ali kako bi se, rekao bih, ukazalo na aspekte znanosti duha u sjeni - ne same znanosti duha, koja nema aspekte u sjeni, već, recimo, sporednih dodataka znanosti duha. Ovi stihovi - a kao što sam rekao, zamišljeni su kao skromni stihovi - upravo su namijenjeni da pokažu kako će zakoni kozmosa koji se osjećaju, u budućnosti dovesti do pravih formalnih zakona za poeziju.

Ove pjesme bit će predstavljene zajedno s nekim pjesmama Roberta Hamerlinga, koje će biti isprepletene, s tim ćemo danas započeti prije nego što prijeđemo na raspravu o izvedbi. Morate imati na umu da su ove pjesme izvorno bile namijenjene euritmijskoj izvedbi; danas će biti predstavljene bez euritmije, ali to je sasvim prihvatljivo.

[Program naknadnog recitiranja gospođe dr. Steiner:

Pjesme Roberta Hamerlinga: "O pusti me da pjevam sam...", "Sin i nasljednik vječnosti...", "Između neba i Zemlje", "Noćno komešanje", "Duhovi noći", "Ne grдите tihe zvukove...", "Venecija", "Pjesma života", - sviranje harmonija - "Orao" - "Ples planeta", "Duhovni stih" ("Gdje prestaje osjetilno znanje"), "Dvanaest raspoloženja" Rudolfa Steinera, - harmonij - Nebesa hvale - "Izgubljeni zvukovi" i "Dijamanti" Roberta Hamerlinga, "Pjesme inicijacije", satira Rudolfa Steinera.]

Želio bih započeti s onim što je već u nekoliko navrata bilo osnova naših razmišljanja. Ono što nas prožima u znanosti duha ne bi smjelo živjeti u našim dušama na takav način da, čim naučimo zemljopis, botaniku, politologiju ili slično, upoznamo i znanost duha, a zatim za njih uredno odvajamo ostatak života; znanost duha bi radije trebala pružati impulse, životne snage, koje se istinski ulijevaju u naše razumijevanje stvarnosti koja nas okružuje. Ne samo da to mora biti tako zbog same znanosti duha, već znanost duha zaista ima zadatak intervenirati u suvremeni duhovni život, tako da se mnogo toga što je trenutno u slijepoj ulici iznova stimulira, tako da mnogo toga što je bolesno u suvremenom duhovnom životu postane zdravo. I čuli smo: jedna stvar mora prožimati cijeli naš duhovni život, ako se istinski želimo baviti znanošću duha: to je istinitost! Čovjek mora biti toliko duboko prožet istinitošću da, ako želi slijediti znanost duha, ne odstupa od te istinitosti u svom cjelokupnom razumijevanju života. Ali upravo ovdje, danas se suočavamo sa svjetonazorom koji, u svom načinu prosuđivanja, i svom raspoloženju, zaista nije prožet istinitošću.

Razmotrimo događaj kojem smo svjedočili posljednjih dana. Također je oblik nepoštenja to što premalo razmišljamo o takvim događajima, što ih premalo razmatramo u kontekstu života kao cjeline. Možda ste čitali o tome što se, osim tih strašnih, velikih, gigantskih previranja koja se danas događaju, dogodilo u malom krugu ovih dana u vezi s jednom, duboko dirljivom ljudskom sudbinom; danas se sve što se događa izvan velikih događaja, smatra malim krugom. Slikar, koji je očito bio dobar slikar, kako je proizašlo iz sudskog postupka, slikao je slike i na njima ispisivao imena poput: Böcklin, Uhde, Menzel, Spitzweg i slična poznata imena. Naslikao je mnogo takvih slika, koje su se prodavale ljudima koji su htjeli kupiti jednog Böcklina, jednog Lenbacha, jednog Menzela. Ali zapravo ih je naslikao

Rudolf Steiner - Bića svijeta i jastvo

gospodin Lehmann. Gospodin Lehmann bio je vješt slikar, pa su ih svi kupovali kao prave Menzelove, Uhdeove, Böcklinove i tako dalje. Sada je izveden pred sud. To je, naravno, bio jasan slučaj prijekave. Stručnjaci su utvrdili da je prijekava bila tim veća što je bio dobar slikar i bio je u stanju napraviti tako dobar posao da se nije mogao razlikovati od slika dotičnih poznatih umjetnika, te je osuđen na četiri godine zatvora zbog prijekave.

Sada ću vam reći o protu-slici, protu-slici koja se može postaviti uz ovaj događaj. Goethe je imao metodu da uvijek suprotstavlja sliku i protu-sliku. To sigurno nije tako zgodno kao obično razmišljanje, ali više pojašnjava pravu stvarnost. Ako dođete u Brüssel, naći ćete Wiertz muzej. Tamo se nalaze slike umjetnika Wiertza i ne vjerujem da postoji itko tko se ne bi potpuno iznenadio jedinstvenim karakterom Wiertzovih slika. Istina, nisu naslikane na način na koji drugi slikaju, ali posjeduju izvanredno prepoznatljivu kvalitetu, ponekad toliko upečatljivu da bi ih čak i najrigidniji filistar smatrao bizarnima. Pa, to možda nije uvijek standard, ali među njima postoje neke koje mogu dirnuti u najvećoj mjeri. Wiertz je rođen u siromašnoj obitelji početkom 19. stoljeća, bio je siromašan čovjek i odrastao je siromašno; ali kao da je to bilo epifanijskim prosvjetljenjem, jednog mu je dana sinula misao - i sada bih rekao, pravi poziv se poklopio s izvanrednom taštinom, stvari se sigurno mogu tako dogoditi - da mora postati slikar, veći od Rubensa, Rubensov nasljednik, mora nadmašiti Rubensa; mora postati nad-Rubens. Nije li istina da se danas, post Nietzsche eri, može reći i: 'nad-Rubens'. - Dakle, htio je postati nad-Rubens; ali naravno bio je talentiran. Zatim je dobio stipendiju i mogao je otići u Rim, vidjeti talijansko slikarstvo. I sada je naslikao sliku, koja je bila užasno velika, ogromna: scenu iz Trojanskog rata. Ali bila je uistinu daleko bolja od prosječnih slika koje su bile na izložbama. Pa, poslao ju je odboru Louvrea u Parizu. Prihvatili su je, ali su je objesili na takav način, da je bio dojam kao da je nisu prihvatili. Znate, to je uobičajena praksa odbora koji prihvaća slike za izložbe: objese nešto kao da nije tamo. Jer, naravno, ključno je da je slika vidljiva. Ako je ne možete vidjeti, ako je osvijetljena na način da je ne možete vidjeti, onda možda jest izložena, ali u stvarnosti je nema. A budući da je Wiertz uz svoj veliki talent imao i poprilično taštine, to ga je užasno smetalo. Postao je prilično bijesan zbog Pariza, vratio se u Brüssel i nikada više nije napisao riječ 'Pariz', a da preko njega nije naslikao munju, koja naizgled ide pravo na riječ! Sada, dobio je i nekoliko drugih nagrada, koje ga nisu osobito obradovale. Naprimjer, jednom je od kralja dobio brončanu medalju za neko ostvarenje. Rekao je: "Nemam zlata, nemam srebra, a broncu - ni to mi ne treba!" - I ostao je divlji. Želio je ponovno okušati sreću s odborom za Louvre. Godine 1840. poslao je dvije slike za izložbu. Jednu je sam naslikao, a nosila je ime 'Wiertz'. Druga je, međutim, nastala na drugačiji način. Jedan njegov prijatelj posjedovao je priznatog, autentičnog i značajnog Rubensa. Wiertz je, brzo kao munja, izgrebao Rubensovo ime i ispod napisao Wiertz, i zatim

poslao dvije 'Wiertzove' slike u Pariz. Ljudi su ih gledali: dva 'Wirtza'? Ništa! Neće biti izloženi; bila su to dva loša djela! - Ali jedno od njih je bilo pravi Rubens, zaista izvrstan Rubens! Pa, tako se osvetio, naravno da je to svugdje javno objavio, i to je u to vrijeme izazvalo popriličnu pomutnju.

Ovo je pandan događaju o kojem sam vam ranije pričao. Zamislite samo količinu neistine koja danas okružuje vrednovanje umjetničkih djela! Tko zapravo kupuje umjetnička djela? Ljudi kupuju imena! Jer je sasvim jasno da ako bi netko danas naslikao nešto što je jednako dobro kao Leonardove slike - a to bi vrlo lako moglo biti - ljudi bi naravno kupili Leonarda, a ne onog drugog. Bilo je i drugih slikara, štoviše, čak i novine danas izvještavaju o njima, koji su kopirali stare majstore jer nisu mogli prodati vlastita djela; ali ako bi na svoje slike napisali Leonardo ili Michelangelo ili nešto slično, onda bi ih mogli prodati. Ali oni su već bili mrtvi kad je to izašlo na vidjelo, pa nisu mogli biti zatvoreni četiri godine! Takve događaje treba prije svega prosuđivati u svjetlu nepoštenja naših okolnosti. Lehmann ne bi prodao ni jednu svoju sliku da je na njima napisao 'Lehmann'; ali bile bi jednako dobre kao što jesu. Ove stvari su zaista uznemirujuće. Bitno je baviti se ovim stvarima misleći, jer su to samo primjeri stvari koje se stalno danas događaju u svakodnevnom životu, u drugim područjima i u drugim stvarima, a koje pokazuju koliko je u našem vremenu nužno prihvatiti istinitost, ali i predanost istinitosti, težnju za istinitošću. Sada, težnja za istinitošću jednostavno je nedostižna bez dobre volje da se stvarima bavimo, da se njima pozabavimo, a ne da jednostavno prelazimo preko njih i ignoriramo ih. Radi se o istinskoj brizi za ono što se događa oko nas i pokušaju da stvari malo razumijemo u njihovoj dubini. Ako netko, rekao bih, netko ne pokuša to za vježbu, promatrati stvarnost kao stvarnost u njenoj dubini, onda ne može daleko stići u shvaćanju impulsa koji leže u znanosti duha; jer je znanost duha nastala iz istinske stvarnosti, a mi se moramo uskladiti s impulsom istinske stvarnosti ako znanost duha želimo razumjeti.

Za one koji poznaju činjenice, sasvim je razumljivo, s jedne strane, da oni koji se danas drže istine, na način kako je to danas uobičajeno, ne mogu doći do znanosti duha, kao što je, s druge strane, samo po sebi razumljivo, da impulsi znanosti duha moraju ući u život sadašnjice i neposredne budućnosti. Doista je slučaj da danas, sa svime što nam dolazi pred oči, čitamo, rekao bih, površno; ne samo ono što čitamo, već i sam život, promatramo površno, površno gledamo događaje, preletimo preko njih. Želio bih vam skrenuti pozornost na nešto što se istinski može razumjeti samo ako se malo pozabavimo činjenicama znanosti duha. Svatko tko danas prati tijek povijesti moći će doći do zapanjujućeg otkrića, obraćajući pozornost na ono što ljudska duša izravno upija i na ono što upija na način da to zadrži i primijeni u praksi. U naše vrijeme, većina ljudi u najboljem slučaju čitaju novine. Novine su tako dnevna prolazna stvar, i većina ljudi misli da će im napustiti dušu jednako brzo kao što i uđu, i to gledaju kao utjehu zbog

površnosti i neistinitosti našeg novinarstva, koje zaista nadmašuje sve ostalo, kao što ćemo kasnije opisati. Ali stvar je drugačija nego što se obično vjeruje. Za većinu ljudi danas, koji također čitaju knjige, sadržaj knjige je mnogo manje urezan u njihovu dušu, čak i ako tamo ostane u sjećanju, nego sadržaj novina, unatoč činjenici da su novine samo proizvod dana. Upravo ta prolazna priroda novinskog materijala, koji se upija, a zatim odbacuje, i koji se ne zadržava u pamćenju, već se brzo zaboravlja - jer se mora brzo zaboraviti - utiskuje se beskrajno duboko u podsvijest. Već sam spomenuo koliko se brzo moraju zaboraviti neke novine. Jednom smo bili u Istri, blizu Pirana; tamo se objavljuje 'Piccolo della Sera'. To su bile novine koje su izlazile svake večeri i jednom su objavile strašno senzacionalan članak - ne sjećam se o čemu je bio - ali bio je dug tri stupca, cijela naslovnica. Ali još je bilo malo prostora na istoj stranici; tamo je isti članak demantiran, navedeno je da je temeljen na pogrešci! To se ne viđa uvijek, da se na istoj stranici ponovno demantira, zar ne? Ali tako se asimptotski, postupno, tako se sve, posebno novine velikog grada, kreće prema ovoj točki.

Važno je znati da ono što tako brzo upijamo i jednako brzo zaboravljamo, zapravo duboko utisnuto u podsvijest naše duše i djeluje kontinuirano kroz vrijeme. To nastavlja djelovati u onome što je tako općenito duh vremena, ahrimanski duh vremena; tu je na djelu. Tako da dobre knjige napisane danas imaju daleko, daleko manji učinak od novinskih članaka. Upravo ono što se pažljivo upija i utječe na 'Ja', utiskuje se u pamćenje, ima manji učinak od onoga što se prolazno upija kao vijest. Ali molim vas, nemojte iz ovoga izvlačiti zaključak da uopće ne biste trebali čitati novine, već to prihvatite kao svoju karmu. Jer, naravno, ovo ne treba tumačiti kao da bismo trebali izbjegavati pročitati neki redak u novinama. Moramo to shvatiti kao karmu vremena, mora nam biti jasno da moramo razviti upravo onaj aspekt vlastitog bića, sposoban percipirati ima li tu kakve supstance, neke duhovne borbe, ili je samo frazeologija. To je ono što bi netko mogao poželjeti: da se ponovno pojavi osjetljivost na način na koji dolazi do duhovnog postignuća. Jer smo danas u tom pogledu toliko siromašni. Nemamo pravi osjećaj za to što je dobro, a što užasno napisano. Sadržaj primamo s istom ravnodušnošću kada je dobro napisan, i kada je loše napisan. Izgubili smo tu razliku. Koliko ljudi danas može razlikovati stranicu Hermann Grimma od stranice Euckena, Köhlera ili Simmela? Mogu navesti mnoge!

Tko može razaznati da sva kultura srednje i zapadne Europe živi na način Hermann Grimma, na način na koji konstruira svoje rečenice, na način na koji formira rečenicu, i da ako se prepustimo toj rečeničnoj strukturi, dobivamo vezu s onim što je istinski duhovno aktivno u svijetu, dok s običnim znanstvenim brbljanjem ne dobivamo nikakvu vezu, osim s ekscentričnostima dotične gospode ili - danas se može reći i - dama. Sreo sam znanstvenike s kojima sam razgovarao o Hermannu Grimmu, koji su

zaista mogli usporediti Hermann Grimma s Richard M. Meyerom ili nekim poput njega, jer su rekli da se u Richard M. Meyeru - uvijek je govorio 'M.', nikad nije napisao 'M.', ne znam zašto mu je bilo neugodno - nalazi jasno, odlučno, rigorozno metodično istraživanje; učenici nisu Hermann Grimma nazivali radnikom u oblasti znanosti, već prolaznikom. Općenito, bio je običaj za njega reći da je prolaznik u oblasti znanosti, jer je imao premalo bilješki. Tko danas ima ikakav osjećaj da je u stilu Hermann Grimma - sasvim odvojeno od sadržaja - u načinu na koji predstavlja svoj rad, sadržana cjelokupna europska kultura do kraja 19. stoljeća? Upravo tome moramo težiti: osjećaju za stil, istinskom uvažavanju umjetnosti i na ovom području, jer to je velika škola istinitosti, dok je površno čitanje, koje se usredotočuje isključivo na sadržaj i traži samo informacije, škola neistinitosti, laži. I u tom smislu, samo pogledajte sadašnjost i vidjet ćete koliko se posla mora uložiti da bi se ljudima pomoglo da ponovno otkriju osjećaj za stil, osjet za stil. Svakako, danas treba čitati novine; ali treba razviti i osjećaj da nešto smeta i iritira, i da bi željeli skočiti na luster zbog stila, što jednostavno ne može biti drugačije. Do te točke se mora doći, u tome se mora sudjelovati. Ali postoje bezbrojni primjeri koliko je to izgubljeno, i koliko su ljudi, rekao bih, doista skloni istražiti temeljne probleme svojim mišljenjem - to ljudi danas jednostavno ne shvaćaju.

Zaista, da bih se osvrnuo na bilo što a što se, rekao bih, temelji na nacionalnim predrasudama ili simpatijama ili antipatijama - čovjek mora razumjeti svako gledište i biti sposoban suosjećati sa svakim gledištem - ali sasvim odvojeno od toga, želio bih spomenuti: prije nekoliko mjeseci objavljena je knjiga koja, razumljivo, nije široko dostupna u Njemačkoj. Ova se knjiga zove 'J'accuse, od Nijemca', a prevedena je na sve jezike, uključujući njemački, i distribuirana u stotinama tisuća primjeraka diljem svijeta. Sada, zaista ne želim govoriti o činjenici da je ova knjiga, 'J'accuse', optužba, koja sve prikazuje u najcrnjem mogućem svijetlu u vezi s odnosom Njemačke prema ratu, odnosom Austrije prema ovom ratu. Ne želim o tome raspravljati; svatko ima pravo na svoje mišljenje. U ovom slučaju nije poanta da se sve prikazuje u najgorem mogućem svijetlu, da se sva krivnja svaljuje isključivo na srednjoeuropske sile i da su svi ostali potpuno oslobođeni - zapravo, ne samo oslobođeni, već čak prikazani i kao čistiji od čistih. Zaista ne želim o tome govoriti. Čovjek ima pravo na to mišljenje, svatko je slobodan imati svoje mišljenje. Ali ova je knjiga pronašla široku publiku, ne samo među ljudima koji su inače iskvareni čitanjem novina i ne čitaju ništa drugo, već, i začudo, među onima koji se smatraju prosvjetljenim umovima. To se može konstatirati.

Sada, ova knjiga je najgora vrsta zakulisne literature koju je moguće zamisliti, potpuno odvojeno od nečijeg stajališta. Svatko tko jednostavno čita knjigu kakva jest, otkrit će, u smislu forme, u smislu strukture rečenica, zakulisnu literaturu - to jest, umjetnički sramotnu literaturu preko svake

mjere. Dakle, ovdje želim razmotriti umjetnički aspekt, potpuno zanemarujući gledišta, jer vrlo dobro mogu razumjeti suprotno gledište ili bilo koje gledište uopće. Ali nevjerojatno je tužno, što nitko nije shvatio da nekoga tko tako sramotno loše piše - u smislu strukture rečenica i misli, u formiranju ideja - trebaju uzeti u obzir samo oni čitatelji koji svoju literaturu ne dobivaju na glavna, već na stražnja vrata. Ne bih to danas rekao, ali stvar je prekjucher oživljena člankom koji se pojavio ovdje u 'Vossische Zeitung', u staroj 'Tante Voß'. Pa, 'Tante Voß' je potpuno napustila svoj staromodni karakter, postala je moderna novina. Članak privatnog predavača, dr. fra Oppenheimera, bavi se ovom knjigom, i prilično uspješnim odgovorom koji se pojavio, 'Anti-J'accuse', ali počinje na neobičan način, ovaj članak dr. fra Oppenheimera u 'Vossische Zeitung'. Piše da ga je na ovu knjigu upozorila osoba iz neutralne zemlje, koju je prije smatrao jednim od najboljih i uvelike podcijenjenih pisaca našeg vremena. Zatim iznosi vlastite dojmove o knjizi. Djelomično spominje koliko je loše napisana - i to je glavna stvar koju ovdje treba naglasiti - ali zapravo sam bio prilično znatiželjan hoće li jedna misao voditi drugoj, jer mi se čini da su misli i osjećaji koje je Oppenheimer imao o knjizi, trebali voditi nečim drugom: dakle, bio sam pomalo zatečen, smatrajući ga velikim čovjekom, a koji će mi poslije preporučiti tako prljavu knjigu kao nešto posebno. Ali ovog zaključka nema.

Sada, ne kažem ovo da bih sudio neki konkretni slučaj, ali želim reći: ovo je tipično, uistinu tipično. Ljudi prešućuju činjenice. Nije li dobra prilika da se zapitamo: koja je bila poanta mog suda kad sam smatrao važnim nekoga, tko mi onda ovakvu knjigu pokušava predstaviti kao važnu za mene? Nije li to nešto što nužno mora dovesti do nekakve samospoznaje? Ali izvlačenje zaključaka iz stvari koje su sada tako očite - to sigurno ne izgleda kao prioritet kod mnogih ljudi danas! Moramo tražiti temeljni karakter, osnovnu strukturu duhovnog života našeg vremena u takvim tipičnim primjerima. Moramo istinski biti sposobni osjetiti kako se temeljni nedostaci našeg vremena, očituju u takvim stvarima i ne smijemo ih jednostavno odbaciti kao da su ništa. Ove stvari su izuzetno značajne jer ilustriraju, u malom mjerilu, ono što sam pokazao u velikom mjerilu, primjerom da mnogi ljudi vjeruju da su prilično dobri kršćani, iako nisu ni Turci. Samo se sjetite kako sam vam pokazao kroz kratko čitanje iz samog Kuran-a, kako, zapravo, svaki Turčin koji poznaje svoj Kuran, više vjeruje o Isusu, nego što često moderni pastori vjeruju i zagovaraju. To je jednostavno predstavljeno na drugoj razini, na razini gdje se veličina egzistencije susreće s našim dušama. Ali s istim pogreškama, rekao bih, strukturnim pogreškama, suočeni smo danas u svakodnevnom životu u ovoj strašnoj površnosti, koja je identična neistinitosti svakodnevnog života. Moramo ići dalje od ovoga, ako sav govor o znanosti duha koji je važan, nije samo gubljenje vremena. To je ključna stvar, da to nije gubljenje vremena.

Moramo se pomiriti s činjenicom da smo, posebno u 19. stoljeću i 20. stoljeću do sada, na neki način, bili ukliješteni u razvoj znanosti duha koji je utjecao na moderno mišljenje i osjećaje s dvije strane, stvarajući dvije struje, rekao bih, lijevu i desnu, između kojih smo bili zarobljeni. I toga se moramo osloboditi. Ove zime posvetio sam znatnu pažnju skretanju pozornosti na dublje temelje koji su doveli do onoga što se danas misli i osjeća. Doista, kroz širok raspon simptoma može se pokazati što danas prevladava i što se razvija. To sam vam pokazao ukazujući na razne okultne pokrete, koji se manifestiraju u društvima. Ukazao sam na to kako veliki dio moderne misli, smjer misli, raspored misli, seže do samog početka post atlantskog perioda, kako je tada bio dominantan određen duh, živio je u onome što je Bacon postigao, što je Shakespeare postigao, što je čak i Jakob Böhme postigao. To se moralo dogoditi. Ali danas također stojimo na točki gdje se ono što je s pravom započeto i inaugurirano na početku petog post atlantskog razdoblja, mora prevladati. I to je upravo ono što sam htio predstaviti u knjizi 'O zagonetki čovjeka', koja je sada objavljena. S jedne strane, htio sam pokazati duhovne struje koje su se pojavile, posebno u Srednjoj Europi, kao peta post atlantska epoha, i kako se mora tražiti izlaz iz njih - konkretno putem znanosti duha. Ostaje za vidjeti hoće li se ono što je napisano u ovoj knjizi, koja je uistinu napisana sa strašću - ponekad zahtijevajući dva dana da se sastavi rečenica koja zauzima četvrtinu stranice, kako bi se mogla opravdati svaka riječ i svaki obrat fraze - moći pročitati, ili će se čitati jednako loše kao i prethodne knjige.

Vidite, dragi prijatelji, sva ova razmatranja koja smo iznijeli vode k zaključku da se elementi, elementi sile, moraju otkriti u našoj duši, kako bismo otajstvo Golgote primili na nov način. Ali ovo otajstvo Golgote mogu razumjeti samo oni koji ne traže razumijevanje kroz sile fizičkog tijela, već ono što je rečeno mogu razumjeti kroz ono što je neovisno o fizičkom tijelu. Sada biste mogli reći: tada bi otajstvo Golgote, istinsku životnu krv kršćanstva, mogao razumjeti samo netko tko do tog razumijevanja dođe ezoternim razvojem. Ne, to tako ne funkcionira. Do sada je ljudima bilo sasvim moguće iskusiti, bez znanosti duha, ovu slobodu svoje duše od fizičkog, što je bilo nužno za razumijevanje otajstva Golgote. Međutim, sve manje ljudi je razumjelo, a sve više i više se opiralo istinskom razumijevanju. Razmotrimo sada jedan simptom toga: u ranijim stoljećima, ljudi su također čitali četiri Evanđelja. Tražili su moć svojstvenu Evanđeljima i približili su se više s osjećajima, duševnom razumijevanju otajstva Golgote. Zatim su došli ljudi, posebno oni iz 19. stoljeća, koji su se naravno, smatrali mudrijima od svih prije njih, i otkrili su: ova četiri Evanđelja proturječe jedno drugome! - Kako razum ne bi mogao vidjeti da međusobno proturječe? Uložen je ogroman trud kako bi se pronašle sve te proturječnosti, a ogroman trud je uložen u izdvajanje ključnog elementa oko kojeg se svi slažu. Nije se mnogo toga dogodilo, ali mnogi veliki ljudi su se istaknuli kao rezultat toga tijekom

19. i 20. stoljeća. Doista, zar nisu ljudi ranijih stoljeća također trebali vidjeti da Evanđelja međusobno proturječe? Zar su svi oni doista mogli biti toliko glupi da ne primijete da Evanđelje po Mateju govori nešto drugačije od Evanđelja po Ivanu? Ili možda ljudi 19. stoljeća jednostavno nisu došli do toga, da su ljudi ranijih vremena imali drugačije shvaćanje, drugačiji način shvaćanja? Odlučite sami na temelju onoga što ste naučili iz znanosti duha!

Ali prošlo je vrijeme kada su ljudi još uvijek mogli razumjeti otajstvo Golgote i kršćanstvo bez puta kroz znanost duha. I taj broj ljudi koji mogu razumjeti kršćanstvo bez puta kroz znanost duha, postajat će sve manji. I taj put će postajati sve nužniji, da bi razumjeli otajstvo Golgote, jer se otajstvo Golgote mora razumjeti eterskim tijelom. Sve ostalo se može razumjeti fizičkim tijelom. Ali samo nas znanost duha priprema za razumijevanje onoga što se treba razumjeti eterskim tijelom. Stoga će, znanost duha ili imati sreće i prevladati, ili će kršćanstvo propustiti daljnje upoznavanje, jer će otajstvo Golgote biti neshvatljivo. U tom smislu, oni koji vjeruju da su potpuno na pravom putu, još uvijek su vrlo slabo shvaćeni.

Ovu priču moram pričati stalno iznova: prije mnogo godina, u jednom južnonjemačkom gradu održao sam predavanje o mudrosti kršćanstva. Bila su prisutna dva svećenika i nakon predavanja prišli su mi i rekli: "Zapravo smo bili prilično iznenađeni što kršćanstvo shvaćate tako pozitivno, da sve izražavate točno onako kako kršćanstvo treba biti; ali način na koji ga predstavljate razumljiv je samo ljudima s određenom razinom obrazovanja. Međutim, način na koji mi predstavljamo kršćanstvo namijenjen je svim ljudima; stoga je ono što mi predstavljamo ispravno." - Rekao sam: znate, ne smije se suditi prema onome što se komu sviđa, već je dužnost u svoj sud uključiti samo ono što odgovara stvarnosti. Svatko može sebi predstaviti, da je ono što misli ispravno. Što je netko manje utemeljen u stvarnosti, to obično više zamišlja da je ono u što vjeruje ispravno. Oni koji najmanje znaju o kršćanstvu obično zamišljaju da o njemu znaju najviše. Dakle, nije stvar u tome da mi zamišljamo što je ispravno, već moramo suditi prema stvarnosti. I zato vas pitam: idu li svi ljudi danas idu u vašu crkvu? - jer samo je to važno. Ne što mislite o kršćanstvu, već govorite li u ime svih ljudi; to određuje hoće li svi ići u vašu crkvu. - Ne, ne, rekli su, svakako, nažalost toliko ih ostaje vani! - Pa, da, rekao sam, i neki od njih koji ostaju vani bili su danas unutra sa mnom; govorim u njihovo ime; tako da je sve u redu. Ali oni koji ne idu s vama unutra, i oni traže put do otajstva Golgote.

I taj put mora biti pronađen. Prisiljeni smo dopustiti da naš sud diktira stvarnost, ono što se provlači i živi unutar stvarnosti, a ne ono što zamišljamo. Jer, naravno, svatko smatra da je njegova metoda ispravna. Ali ono što je ispravno nije ono što mislimo da je ispravno, već ono što razaznajemo iz stvarnosti. Da bismo to učinili, međutim, moramo se naviknuti uroniti u stvarnost i imati poštovanje prema stvarnosti, odanost

stvarnosti, upravo to je ono što je potrebno kako bismo stvarnosti dopustili da diktira naš sud, naše senzacije, naš osjećaj. Ali ljudi su danas to zaboravili. Moraju to ponovno naučiti kako bi razumjeli i ono najmanje i ono najveće, svakodnevni život, i ono što daje smisao cjelokupnoj evoluciji Zemlje, kako bi razumjeli otajstvo Golgote.

SEDMO PREDAVANJE

Berlin, 18. srpnja 1916.

Put prema imaginaciji

Ako stvarnost oko sebe razmotrimo stvarnost onakvu kakva izgleda čovjekovim osjetilima i čovjekovom razumu, oko sebe imamo nešto što možemo, usporedbom, metaforički - tako ćemo se danas izraziti - nazvati golemom građevinom svijeta. Formiramo koncepte, ideje i predodžbe o tome kakva je ona, kako se odvijaju njezini procesi, i dolazimo u kontakt s onim što se događa unutar te građevine, uključujući i detalje, do te mjere da razvijamo određene simpatije i antipatije prema ovome ili onome, što se zatim manifestira u životu osjećaja. Mi sami, vođeni svojim impulsima volje, činimo ovo ili ono, intervenirajući tako u funkcioniranje te građevine.

Kada se na ovaj način govori o građevini svijeta, u prvom redu se ima predodžba, ta je ta svjetska građevina izgrađena od pojedinačnih dijelova, a zatim i dijelova samih dijelova, sve dok promatrač prirode ne dođe do onoga što naziva najmanjim dijelovima, do molekule, do atoma, koje, kao što sam vam rekao, nitko zapravo nije percipirao, da su hipoteza, ali hipoteza koja je na neki način opravdana, ali samo ako se zna da je hipoteza. Ukratko, ono što se usporedbom može nazvati građevina svijeta, doista s određenim opravdanjem, smatra se sastavljenom od dijelova, elemenata, a zatim se o tim dijelovima se rade daljnje predodžbe, i to je za početak dobro. Za one ljude koji fantaziraju o atomu, koji čak govore o životu atoma ili još neobičnije fantazije o atomu, ti ljudi govore o ništavilu ništavila; jer sam atom je već hipoteza. Dakle, graditi hipotezu na hipotezu znači, naravno, graditi kulu od karata - ili bolje rečeno, ne čak ni kulu od karata, jer tu barem još uvijek imamo karte, dok s nagađanjima o atomu nemamo ništa. Iz uvida stečenog kroz znanost duha, trebalo bi priznati da čim se želi prijeći izvan ove perspektive, koja strukturu svijeta koji nas okružuje, promatra na način koji sam upravo naznačio, da se mora doći do drugačijeg načina percepcije, onoga koji se prema našem svakodnevnom načinu percepcije, koji je ujedno i način obične znanosti, odnosi na isti način na koji se ovaj obični, svakodnevni način percepcije odnosi prema životu snova. Čovjek sanja u slikama i može imati cijeli svijet u svojim slikama. Onda se budi. Zna: ne kroz teoriju - jer nijedna teorija ne može razlikovati snove od takozvane 'svakodnevne stvarnosti' - već kroz život. Sada se više ne suočava sa slikama snova, već s onim stvarnostima koje ga guraju, povlače i pritišću. On to zna kroz neposredno iskustvo. I opet, slučaj je da se možemo usporedo probuditi iz ovih iskustava svakodnevice, koja se ipak mogu nazvati 'životnim snom', i tek tada pred sobom imamo višu stvarnost, stvarnost duha. I opet, samo kroz život možemo razlikovati ovu višu duhovnu

stvarnost od stvarnosti svakodnevnog života, baš kao što se samo kroz život može razlikovati svakodnevna stvarnost od života snova i njegovih slika. Ali kada se uđe u svijet koji nam opisuje znanost duha, za koji nam znanost duha donosi koncepte, tada - može se formirati niz predodžbi koje sugeriraju, usporedbom, kako se duhovna stvarnost odnosi prema običnoj stvarnosti, ali danas želim upotrijebiti određenu sliku - tada se sve čini ovako: zamislimo da gledamo kuću izgrađenu od pojedinačnih cigli. Svakako, kada gledamo kuću, isprva vidimo da je sastavljena od pojedinačnih cigli. Ali pretpostavimo da kuća nije sastavljena od običnih cigli, već da je svaka cigla sama po sebi iznimna umjetnička građevina, i da bi, ako bi netko gledao kuću običnim okom, vidio samo cigle, ali ne bi imao pojma da je svaka cigla, takoreći, malo umjetničko djelo samo po sebi. Isto je i s građevinom svijeta. Trebamo uzeti samo jedan detalj iz ove građevine svijeta, detalj koji je u prvom redu najsloženiji, recimo čovjek. Promislimo, da smo s čovjekom, kao dijelom građevine svijeta, suočeni kao da se sastoji od dijelova: glave, udova, osjetilnih organa i tako dalje. Promislite kako smo se tijekom vremena trudili razumjeti svaki pojedinačni dio iz duhovnog svijeta. Sjetite se kako smo nedavno izjavili: ono što čovjek ima kao glavu, upućuje nas natrag na njegovu prethodnu inkarnaciju; ono što sada ima kao tijelo pripada toj zemaljskoj inkarnaciji, i u sebi nosi potencijal za glavu u sljedećoj zemaljskoj inkarnaciji. Oblik naše glave upućuje nas natrag na prethodne inkarnacije.

Sjetite se još nečega. Sjetite se da smo nedavno govorili o dvanaest osjetila i povezali tih dvanaest osjetila, koje ljudi posjeduju, s dvanaest sila koje odgovaraju dvanaest zviježđa Zodijaka. Nosimo, rekli smo, u sebi, u mikrokozmičkom smislu, makrokozmos s njegovim silama koje u prvom redu proizlaze iz dvanaest zviježđa. Svaka od tih sila je drugačija: sile Ovna su različite, sile Bika su različite, sile Blizanaca su različite i tako dalje; baš kao što je različita perceptivna sposobnost oka, različita perceptivna sposobnost uha i tako dalje. Dvanaest osjetila odgovara dvanaest zviježđa Zodijaka. Ali nije samo da im odgovaraju. Znamo da su temelji čovjekovih osjetila postavljeni na drevnom Saturnu i nastavili su se razvijati tijekom razdoblja Sunca i Mjeseca, sve do našeg vremena na Zemlji. Tek tijekom našeg vremena na Zemlji čovjek je, sa svojim osjetilima, postao samostalno biće kakvo danas vidimo. U ranijim vremenima, tijekom razdoblja Mjeseca, Sunca i Saturna, bili smo daleko otvoreniji prema golemom kozmosu. Tijekom ove tri epohe koje su prethodile vremenu Zemlje, sile dvanaest znakova Zodijaka istinski su djelovale unutar našeg bića. Kako su se naša osjetila razvijala, sile Zodijaka djelovale su na njih. Kada govorimo o tom podudaranju osjetila sa znakovima Zodijaka, to nije samo podudaranje, već potraga za onim silama koje su izgradile naša osjetila u nama. Ne govorimo površno o bilo kakvom podudaranju između 'Ja' osjećaja i Ovna, ili između drugih osjetila i ovog ili onog znaka Zodijaka, već govorimo na ovaj način jer, tijekom ranijih faza našeg planeta Zemlje, čovjekova osjetila još nisu bila

toliko razvijena da bi bila svojstvo našeg organizma i opažala vanjski svijet. Tek su ih kasnije u organizam ugradile dvanaest sila. Izgrađeni smo od makrokozmosa i stoga, proučavajući čovjekove osjetilne organe, proučavamo univerzalne sile koje djeluju u nama milijunima i milijunima godina, a čiji su rezultati tako čudesni dijelovi čovjekovog organizma kao što su oči ili uši. Doista je slučaj da dijelove proučavamo zbog njihovog duhovnog sadržaja, kao da moramo proučavati svaku ciglu u kući koju razmatramo zbog njezine umjetničke konstrukcije.

Mogao bih ponuditi još jednu sliku: pretpostavimo da pred sobom imamo neku vrstu strukture, umjetnički slojevito složene od rola papira. Sada, prvo možemo opisati što je umjetnički slojevito složeno od rola papira: neke role stoje uspravno, druge su role pod kutom, i to, umjetnički složeno, tvori neku vrstu strukture. Ali zamislite da papirnatih role nisu jednostavno složene, već da je unutar svake role naslikana prekrasna slika. Ako bi gledali smotane role sa slikama iznutra, to uopće ne bismo vidjeli. Pa ipak, one su tamo! I prije nego što se struktura mogla izgraditi, slike su na njoj morale biti naslikane. Ali pretpostavimo da je situacija takva, da mi nismo slagali zamršenu strukturu od papirnatih rola, već da se ona sama morala slagati. Naravno, ne možete zamisliti da se sama slaže, tu bi bili potpuno u pravu, nitko to ne može zamisliti; ali pretpostavimo da, budući da su na svim rolama slike, da one posjeduju moć da uzrokuju da se role same slažu: tada ovdje imate sliku naše istinske građevine svijeta! Mogu usporediti slike na svicima sa svime što se dogodilo tijekom razdoblja Saturna, Sunca i Mjeseca, svime što je tajno ugrađeno u svaki pojedini dio naše građevine svijeta. Ali to nisu beživotne slike, to su žive sile koje konstruiraju ono što bi trebalo biti na Zemlji, ono što bi trebalo postojati na našoj fizičkoj ravni, i mi iznosimo ono što je vješto skriveno unutar onoga što je, u određenom smislu, složeno pred nama i pojedinačnih svitaka kozmičke građevine, a što opisuje vanjska znanost, iznosimo ono s čime se suočavamo u vanjskom životu. Ali ako razmislite o ovoj slici do kraja - dugo sam o tome razmišljao, pokušavajući pronaći sliku koja najbolje odražava situaciju, to je slika ovih svitaka, koji sadrže žive, aktivne slike - tada ćete otkriti da nijedno ljudsko oko, gledajući slojevitost, u prvom redu ne može imati nikakvu slutnju o silama koje su unutra. Ako je struktura prilično domišljata, nastat će nešto prilično domišljato kao opis strukture, ali u opisu neće biti ništa od slika koje su unutra.

Vidite, tako je s vanjskom znanošću. Ona opisuje ovu složenu strukturu, ali potpuno zanemaruje ono što je prikazano kao slika na svakom pojedinom svitku. Ali ako analogiju slijedite do njezina zaključka, morate razmotriti nešto sasvim drugo: u svoj toj aktivnosti opisivanja umjetničkog rasporeda ovih svitaka, postoji li ikakva mogućnost da se čak i osjeti, a kamoli istinski opiše, ono što je upisano na pojedinačnim svicima, nakon što se smotaju i formiraju strukturu? Ne postoji! U tom smislu, morate shvatiti i da

konvencionalna znanost u prvom redu ne može shvatiti da ova duhovna dimenzija leži u osnovi naše građevine svijeta. Stoga se razumijevanje znanosti duha ne može pronaći u izravnom nastavku onoga što se stječe u konvencionalnoj znanosti, radije, mora se dodati nešto, nešto što u osnovi nema nikakve veze s konvencionalnom znanošću. Zamislite, pred sobom imate ove naslagane svitke. Netko ih može vrlo dobro opisati, otkrit će čudesnu ljepotu, poput činjenice da su neki svici više-manje nakrivljeni, neki zakrivljeni i tako dalje - sve će to lijepo opisati. Ali da bi se shvatilo da se unutar svake role nalazi slika, potrebno je izvaditi jednu i odmotati je. To nema nikakve veze s opisom slojevite strukture. Stoga se čovjekovoj duši mora dodati nešto posebno ako duša želi prijeći iz običnog znanstvenog svjetonazora u duhovno znanstveno razmatranje, dušu mora obuzeti nešto posebno. To je ono što je danas tako teško razumjeti za vanjsku kulturu koja živi u materijalizmu, ali se mora razumjeti onako kako se shvaćalo u raznim kulturnim razdobljima, kada je duhovni svjetonazor prožimao fizički svjetonazor. U davna vremena, uvijek je bilo jasno da se ono što netko treba znati o duhovnom sadržaju svijeta, temelji na posebnoj zaokupljenosti duše duhovnošću. Stoga se nije govorilo samo o znanstvenom znanju, već o inicijacijama i slično, i to s pravom. Mora nam biti jasno, da je ovo gledište ispravno.

Želim vam ponuditi još jednu analogiju koja, ako je promislite do kraja, stvar može učiniti savršeno jasnom. To je analogija, koja je čak preuzeta iz starih tradicija znanosti duha. Vidite, u znanosti duha, ljudi s pravom govore o 'okultnom čitanju svijeta'. Ono što obična znanost radi nije 'čitanje svijeta'. Ako uzmete ono što je napisano na stranici knjige ili dokumenta, a ne možete čitati i nikada niste ni za čitanje - pa, recimo da stranica sadrži scenu iz Goetheovog 'Fausta', onda vam, naravno, ono što se nalazi na toj stranici ostaje potpuno nepoznato; ali možete opisati rukopis, možete opisati: gore je nešto s kukom, zatim postoji ravna linija koja ide prema dolje, zatim postoji vodoravna linija. Možete opisati pojedinačna slova, možete također opisati kako su pojedinačna slova raspoređena. To će vam dati opis. Takav opis vanjske fizičke stvarnosti je, naprimjer, današnja prirodna znanost, a također i povijest kakvu poznajemo, ali svaki takav opis ne predstavlja čitanje.

Sada se možete zapitati: uči li itko danas u svijetu čitati sjedeći pred papirom, ne znajući kako čitati, a zatim pokušavajući shvatiti što je napisano gledajući oblike slova? Sigurno nitko danas ne uči čitati na taj način! Čitanje nam se usađuje tijekom djetinjstva. Ne učimo ga opisivanjem oblika slova, već prenošenjem nečeg duhovnog na nas, time što smo duhovno potaknuti na čitanje. To je oduvijek bio slučaj sa svime što se naziva nižim i višim stupnjevima inicijacije. Nije se temeljilo na podučavanju duše da opisuje ono što je izvan nje, već na čitanju onoga što je izvan nje, da dešifrira značenje svijeta. Stoga je ono što je sadržano u svijetu kao uistinu

duhovno nazvano 'riječju', jer svijet zahtijeva da se čita ako ga se želi duhovno razumjeti. A čitati se uči ne učeći oblike slova, već primajući duhovno nadahnuće.

To je u biti ono što uvijek nastojim postići kroz prezentacije koje koristimo u našim krugovima. Ako se prisjetite nekih stvari o kojima se raspravljalo na našim predavanjima, uvijek ćete vidjeti da se trudim koristiti slike koliko god je to moguće. I danas ih koristim, a u duhovno područje može se ući samo kroz slike. I čim se slike prečvrsto utisnu u koncepte koji su zapravo prikladni samo za fizičku razinu, one više ne sadrže ono što bi zapravo trebale sadržavati. Međutim, moderni čovjek upada u svojevrsnu zbunjenost, jer ne može shvatiti ono što je dano u slikama, na način da to pruža pravu stvarnost. On o samoj slici razmišlja na potpuno materijalistički način. Čim pogledamo nešto primitivnije kulture, vidimo da ljudi uopće nisu imali naše moderne koncepte, već su u potpunosti razmišljali u slikama, i svoju stvarnost izražavali kroz slike. Ako uzmete u obzir orijentalne kulture Azije, koje su donekle atavističke, ostaci prošlog doba, to ćete i danas naći posvuda: kada ljudi žele izraziti nešto posebno duboko i smisleno, govore u slikama, a te slike zasigurno posjeduju određeni stupanj stvarnosti. Uzmimo primjer gdje slika zapravo ima izravnu, moglo bi se reći čak i grubu, neposrednu stvarnost. Pa ipak, Europljaninu će biti izuzetno teško razumjeti Azijca, koji zadržava stare, atavističke predodžbe o stvarnosti; shvatit će ga previše grubo.

Prekrasna azijska novela priča sljedeću priču: nekada davno, braćni par imao je kćer. Kći je odrasla, poslana je u školu u glavnom gradu jer je pokazala posebne sposobnosti, vratila se iz škole i udala se za poznanika svog oca, trgovca. Dobila je sina i umrla je kada je dječak imao četiri godine. Dan nakon majčina sprovoda, dijete je iznenada reklo: "Moja majka se popela na gornji kat, mora biti gore". Naravno, čovjek mora pokušati razumjeti dušu istočnjaka da bi shvatio što slijedi. Jer iako prepričavam nešto, što neposredno uskače u stvarnost, Europljanin to doživljava sasvim drugačije. Pretpostavimo da četverogodišnje europsko dijete kaže da je majka, koja je jučer pokopana, otišla gore; ako bi drugi ljudi otišli gore sa svijećom i pogledali u sobu bez ikoga u njoj, naravno da tamo ne bi ništa pronašli. Naravno, sve bi se to odbacilo. Dakle, čovjek mora biti sposoban osjećati u azijskoj duši. Ljudi su se popeli gore sa svjetlom i zapravo pronašli majku kako stoji tamo, sjena, ispred komode, netremice zureći u nju. Ladice su bile zatvorene, a ljudi su rekli sebi - s pravom, na temelju vlastitog razumijevanja: u komodi mora biti nešto, što muči dušu. Ispraznili su komodu i odnijeli predmete, koji su bili unutra, u hram, da ih tamo čuvaju. Tako su ih doista uklonili iz svijeta. Vjerovali su da se duša više neće vratiti, jer su znali: to se ne bi trebalo dogoditi; takva se duša može vratiti samo ako je još uvijek vezana nečim. - Ali došla je! Svake večeri, kad bi ponovno provjerili, bila je tamo. Stoga su otišli mudrom čuvaru hrama, koji bi došao,

rekao da ga nitko ne smije uznemiravati, i izgovorio svoje sutre. I kad je došao 'Sat štakora' - tako se na Orijentu zove vrijeme od ponoći do 2 sata ujutro - žena je opet bila tamo, netremice zureći u točku na komodi. Pitao je ima li tamo išta. Pokazala mu je pokretom, da ima. Otvorio je prvu škrinju - unutra nije bilo ničega, drugu škrinju - ničeg unutra, treću škrinju, četvrtu škrinu - ničeg unutra! Tada se sjetio podići papir kojim su škrinje bile obložene. Tamo, između papira i dna škrinje, pronašao je pismo. Obećao je da nitko neće saznati za ovo pismo, da će ga spaliti u hramu. To je i učinio; ona se nikada nije vratila.

Pa, ovaj orijentalni narativ odgovara onome što je stvarno; izražava stvarnost. Kad bi se stvar pokušala predstaviti unutar europskih koncepata, bilo bi to vrlo teško. S druge strane, Europljani još uvijek imaju previše grubosti u svojim predodžbama. Misle da ako je nešto stvarno, da onda to svi moraju vidjeti. Europljani općenito razlikuju samo dvije stvari: ili svi nešto vide, u kojem slučaju je to stvarno, ili to ne vide svi, u kojem slučaju je to subjektivno, nije objektivno. Međutim, ova razlika između 'subjektivnog' i 'objektivnog' je besmislena kada se uđe u duhovni svijet, ona ima značenje samo za fizički svijet. Uopće nije slučaj, da bi se moglo reći da ono što drugi ne vide, ne mora biti objektivno.

Sada biste mogli reći, takve stvari postoje i u Europi. Da, postoje, ali Europljani su sretni kada mogu reći: to je samo fikcija i ne treba u to vjerovati. Zato je toliko lakše duhovni svijet izraziti u poeziji, jer tada ne zahtijevate da ljudi u to vjeruju. A onda su već zadovoljni, ako ne moraju vjerovati u ono što govorite. Ali prigovor da je to novela ne drži vodu, jer se zaista mora uzeti u obzir da Europljani mogu vrlo malo razumjeti Azijce kada izražavaju takve stvari. Ono što Europljani nazivaju svojim novelama, svojom umjetnošću, za Azijate je potpuno suvišna igra, njima ništa ne znači. Oni se jednostavno rugaju ideji pričanja priča o stvarima koje ne postoje. Pravi Azijat to ne razumije. U svojim takozvanim umjetničkim djelima, oni pričaju samo priče o onome što zaista postoji, iako u duhovnom svijetu. To je duboka razlika između europskog i azijskog zahvaćanja svijeta. To što mi u Europi pišemo novele u kojima pripovijedamo o stvarima koje zapravo ne postoje, u očima Orijenta, krajnje je suvišan pothvat. Zapravo, iz orijentalne perspektive, sva naša umjetnost je sasvim suvišna. A ono što imamo od azijske umjetnosti, apsolutno moramo shvatiti kao da je zamišljeno kao imaginacije duhovne stvarnosti; inače uopće nećemo razumjeti što dolazi s te strane. Mi Europljani također azijski narativ ne mjerimo azijskim standardima, već europskim, i govoreći: to je jednostavno živahna poezija, živahna fantazija; to je plodna neobuzdana orijentalna fantazija!

Dakle, često se mora govoriti u slikama, a ta vrsta prezentacije je ključna. I tako će se postupno morati shvatiti da se često mora govoriti u slikama. Svakako, ako bismo danas govorili samo u slikama, to bi bilo suprotno

europskoj kulturi, to ne možemo učiniti. Ali možemo, na neki način, dopustiti da obično mišljenje, koje je zapravo namijenjeno samo fizičkoj ravni, prijeđe u mišljenje o duhovnom svijetu, a zatim u slikovno, u ono mišljenje koje nastaje pod impulsom duhovnog svijeta. Tako treba shvatiti i kada, naprimjer, pokušavam reći: prirodoslovac crta sliku svijeta, i ako vjeruje da je ta slika konkretna, čini grešku koju bi napravio netko tko tvrdi da bi mogao naslikati sliku iz koje bi prikazana osoba izašla i hodala gore-dolje po sobi. U slučaju predstavljanja - to možete vidjeti u ovoj posljednjoj knjizi, 'O zagonetki čovjeka' - prelazim s običnog izlaganja, s logičkog izlaganja, na slikovno izlaganje. To je bitno ako se znanost duha želi istinski ukorijeniti na zapadu: stil prezentacije. I uvelike ovisi o tome da se to razumije. Filozofski traktat koji bi danas imao za cilj prenijeti istu poruku, nabrojio bi bezbroj logičkih argumenata, prizvao umjetne koncepte, ali bi ostao unutar područja onoga što sada umire, što više nije živo i što je osmišljeno da razumije tek vanjsku slojevitost svitaka, a ne ono što živi na unutarnjoj površini svakog svitka kao slika. Sve te stvari postaju smislene tek kad ih primijenimo na život, jer upravo kroz to učimo razumjeti život. Ono što se obično naziva logičkim dokazom, prvo mora i samo oživjeti ako istinski želimo razumjeti znanost duha.

Uzmimo primjer: danas postoje muzikalni ljudi i postoje nemuzikalni ljudi. Svi znaju da postoji ogromna razlika između muzikalne i nemuzikalne osobe. Iz određene perspektive, moglo bi se čak reći da je muzikalna osoba potpuno drugačije biće od nemuzikalne osobe, ako se promatra duševno. To nije zamišljeno kao kritika nemuzikalnih ljudi, već jednostavno kao opažanje određene činjenice. To je životno iskustvo s kojim se susrećemo dok prolazimo kroz život. U životu susrećemo muzikalne i nemuzikalne ljude. To je jedna stvar. Netko tko pomnije ispituje život, možda neće odmah doći do izreke Shakespearea: "Čovjek koji u sebi nema glazbe sposoban je za izdaju, ubojstvo i zlobu; ne vjerujte nikome takvom". - Kao što sam rekao, ovaj zaključak možda nije odmah očigledan, ali postoji određena razlika, također s obzirom na ukupnu konfiguraciju duše, između muzikalnih i nemuzikalnih ljudi.

Čovjek bi želio razumjeti, kako je došlo do toga, da među nama hodaju muzikalni i nemuzikalni ljudi. Ako proučavate psihologiju duše, koja oponaša prirodnu znanost, ne vjerujem da ćete pronaći mnogo toga što bi moglo osvijetliti zašto je jedna vrsta osobe muzikalna, a druga nemuzikalna. I tako i jest, jer ako bi ova psihologija duše, koja oponaša prirodnu znanost, ponudila objašnjenja zašto je jedna osoba muzikalna, a druga nemuzikalna, ako bi se udubila u takve suptilnosti, onda bi postigla nešto zaista vrijedno!

Ali sada pronalazimo još jednu razliku među ljudima. Nalazimo ljude koji, da tako kažemo, prolaze kroz život netaknuti onim što se događa oko njih, dok drugi ljudi prolaze kroz život s toliko otvorenim dušama da su duboko

dirnuti onim što se događa oko njih, doživljavajući radost u jednoj stvari, tugu u drugoj, u jednoj sreću, u trećoj bol. Te razlike također postoje. Postoje oni koji su bezosjećajni i oni koji su, na neki način, empatični prema svima. Postoje ljudi koji su u sobi s malo ljudi i, nakon kratkog vremena, uspostave vezu sa svojim bližnjima brzo osjećajući što drugi osjećaju, kroz neopisive, kažu, neprocjenjive stvari. Postoje i drugi koji dolaze u kontakt s mnogim ljudima, ali nikada ne upoznaju nijednog od njih, jer im nedostaje ovaj dar koji sam upravo spomenuo. Oni svaku osobu procjenjuju prema vlastitim standardima, a ako netko nije poput njih, onda je, po njihovom mišljenju, više-manje loša osoba. Ali postoje i drugi ljudi koji se povezuju sa svakom osobom, koji dijele iskustva druge osobe. Općenito su to ljudi koji mogu suosjećati sa svakom životinjom, svakom bubom, svakim vrapcem i koji mogu, u jednoj stvari pronaći radost, u drugoj tugu. Obratite pozornost koliko se često to događa u životu, posebno u određenoj dobi: mlada osoba se svemu raduje, ponekad oduševljena, ponekad očajavajući, dok druga kaže: budala si, na kraju je svejedno! - Ove dvije vrste ljudi postoje. Naravno, te dvije osobine su više ili manje izražene, i ne moraju čak biti ni jako očite, ali ipak mogu biti dobro primjetne.

Sada dolazi duhovni istraživač, pokušavajući iz svoje perspektive promišljati o svijetu, i dolazi do ovog zaključka: muzikalni ljudi su oni koji su u prošlom životu lako prelazili iz radosti u tugu, iz tuge u radost, koji su se mogli prilagoditi svemu. Ta se unutarnja sposobnost promijenila i tako se iznutra pojavila ta ritmička sposobnost prijelaza koja daruje glazbenu dušu. Nasuprot tome, ljudi koji su u prošlim životima pasivno prolazili pored vanjskih događaja, ne postaju muzikalni. Naravno, netko može posjedovati inače izvrsne kvalitete, čak biti svjetski reformator, imati dubok utjecaj na svjetsku povijest. Postoji jedna osoba, možda vam nije sasvim nepoznata, koja je bila u Rimu u vrijeme kada su tamo djelovali najveći slikari, u dobu iz kojeg su nastale slike Michelangela i Rafaela - osoba koja u to vrijeme u Rimu nije vidjela ništa osim da je sve nemoralno. I doista, Rim je bio nemoralan. Prolazio je pored drugih stvari koje nisu bile nemoralne, naprimjer, umjetnost Michelangela i Rafaela. Bio je vrlo važna figura koja je postigla velike stvari, reformator - svi ga poznajete. Dakle, sigurno se ne može reći da se ovo misli kao zlonamjerna kritika. Ali nedostatak muzikalnosti proizlazi iz činjenice, da netko u prethodnoj inkarnaciji nije primio žive dojmove onoga što nekim dušama može dati žive dojmove. Razmislite o tome koliko život postaje transparentan kada mu se može pristupiti s takvim uvidima, koliko ljudi mogu postati razumljiviji! I kada se prepozna da znanost duha u naše duše usađuje veću čežnju za karakterizacijom kroz slike, onda to ne ostavlja gorak okus u našim ustima.

Naravno, kada bi se sve izražavalo u konceptima i kada bi to vodilo do toga da znanost duha pristupa secirajući svaku osobu, proučavajući: kakva je ova osoba bila u prethodnoj inkarnaciji, kakva je bila? - tada bi se čovjek

trebao čuvati znanosti duha. Tada se čovjek više ne bi usudio izaći među ljude, znajući da će biti analiziran na ovaj način. Ali to bi bio slučaj samo ako bi se radilo s tako grubim konceptima. Međutim, ako se ostane unutar slike, slika obuhvaća osjećaj, i dolazi se do razumijevanja drugih ljudi, razumijevanja koje ne treba pretvarati u koncepte. Pretvara se u koncepte samo kada se izrazi kao univerzalna istina. Dobro je, kao što sam upravo rekao, govoriti o pokretljivosti duše u prethodnoj inkarnaciji, i muzikalnosti u sljedećoj inkarnaciji, ali bilo bi apsurdno kada bih pristupio osobi koja je muzikalna i zatim je opisao kakva je bila u prethodnoj inkarnaciji samo zato što je sada muzikalna. Te istine proizlaze iz pojedinca, ali poanta nije u tome da se primijene na pojedinca. To je nešto što se mora istinski razumjeti u najdubljem smislu.

Takve se istine još uvijek razumiju, ali kada stvari odu malo dalje, ono što je namijenjeno prosvjetljenju ljudi, može vrlo lako voditi do besmislica. Zamislite samo kako se to lako događa, stalno iznova: ljudi općenito govore o reinkarnaciji. Sada, jednom sam govorio o odnosu između reinkarnacije i samospoznaje u jednom od naših ogranaka. Dobro je obratiti pozornost na ovu temu, i naprimjer, u tom ogranku u to vrijeme, kada sam govorio o reinkarnaciji i samospoznaji, rekao sam: u vlastitoj samospoznaji je dobro, pokušati shvatiti određene koncepte koje čovjek može dobiti iz znanosti duha. Naprimjer, spomenuo sam koncept da kada se rodimo, naša nas karma često na početku života spaja s ljudima s kojima smo u prethodnoj inkarnaciji bili, otprilike u sredini života, u tridesetima, što znači da nismo nužno s istim ljudima s kojima smo bili u prethodnoj inkarnaciji. Sada sam naveo neka pravila - to možete pronaći na predavanjima - o tome kako primijeniti reinkarnaciju na samospoznaju. Dakle, do čega je to dovelo? Dovelu je do nečeg specifičnog. U sljedećem razdoblju određeni broj ljudi formirao je formalni 'Klub reinkarnacija'. Zapravo se radilo o tome da je skupina pojedinaca opisala što su bili u svom prethodnom životu, ili u svim svojim prethodnim životima. Naravno, svi su bili nevjerovatno važne figure u razvoju čovječanstva - to je gotovo sigurno - i također su imali veze jedni s drugima.

To je trajalo dugo. Naravno, to je strašno, užasno, jer općenito proturječi nečemu što sam već naglasio: ako netko zaista treba nešto znati o svojoj prethodnoj inkarnaciji, to nije nešto što se može shvatiti iznutra u sadašnjosti, već se toga postaje svjestan izvana kroz neki vanjski događaj ili od strane nekoga drugoga. Danas je općenito pogrešno da neko crpi iznutra i sebi diktira: ja sam ovo ili ono. Ako je nekome suđeno da nešto zna, to mu se govori izvana. Oni koji su tada osnovali taj klub reinkarnacija, mogli su dugo čekati prije nego im se to kaže. Pa ipak, svi su oni bili značajne osobe, najznačajnije u razvoju čovječanstva! A kada se stvar saznala, kako kažu, i kada su pitani: odakle je to došlo? Odgovor je bio: Pa, morali smo to učiniti! Jer je održano predavanje o njegovanju samospoznaje u smislu reinkarnacije

i od tada smo se svi bavili razmišljanjem o tome što smo bili u prošlim životima i kakve smo odnose imali jedni s drugima!

Sada se pitamo: protiv čega zapravo griješimo u takvom slučaju? - Uistinu griješimo protiv onog poštovanja koje bismo trebali imati prema velikim duhovnim istinama, onog poštovanja koje se sastoji u tome da možemo pravilno ostati 'u slici'; jer izlazak iz slike događa se samo kada je to potrebno. To je već nužno u znanosti duha, da razvijemo određeno poštovanje i da znamo da je ovo nagađanje, ovo hvatanje za koncept, uvijek štetno. Razmišljati o duhovnim stvarima na isti način na koji se razmišlja o stvarima fizičke razine, uvijek je štetno. Čim se stekne to poštovanje, doista se razvijaju određene moralne kvalitete, koje se ne mogu razviti, ako se te stvari ne nose na pravi način u svojoj duši. U tom smislu, znanost duha mora također moralnom uzdizanju moderne kulture.

Mi Europljani s pravom kažemo: budući da možemo vidjeti Krist misterij u našem duhovnom životu, imamo prednost nad svim drugim kulturama, uključujući, naprimjer, azijske i orijentalne. U svoje znanje o duhu one ne uključuju biće Krista. Japanac, Kinez, Hindus, Perzijanac - oni nemaju biće Krista u svom promišljanju o duhovnoj povezanosti svijeta, i zato s pravom ove azijske svjetonazore nazivamo atavističkim, naslijeđenim iz ranijeg vremena. Oni mogu biti, poput Vedanta filozofije, nevjerojatno sofisticirani u svom razumijevanju svijeta; međutim, njihova nemogućnost da shvate Krist misterij čini ih atavističkim koncepcijama, jer duboko prodiranje u određene veze, samo po sebi nije znak iznimne duhovne dubine. Naprimjer, poznavao sam nekoga tko je dugo bio u našim redovima - koji je, usput rečeno, također pripadao klubu 'reinkarnacija', kako sam se upravo prisjetio - i koji je iznio izvrsne teorije o određenim aspektima atlantskog života. Nastavljajući opće, široke perspektive koje sam, naprimjer, iznio u svom radu o Atlantidi, ova je osoba došla do vrlo zanimljivih i istinitih zaključaka; ipak, ta je osoba bila toliko loše upućena u naš cilj, da se jednostavno odvojila od našeg pokreta kada su vanjske okolnosti bile takve. U određenim okolnostima, potrebna je samo vrlo specifična formacija eterskog tijela, da bi se nazirala određena nadosjetilna područja. Ali ako znanost duha treba živo teći u našu kulturu, onda mora tako duboko obuhvatiti cijelog čovjeka da on sraste s najdubljim impulsima ove znanosti duha. A tada će ova znanost duha iznjedriti upravo ono što našoj kulturi, koja se razvija u materijalizam, nedostaje.

Dakle, s pravom kažemo: imamo prednost Krist misterija pred azijskom kulturom. Ali što Azijati kažu? Neću vam reći ništa izmišljeno, već ono što pronicljivi Azijati zapravo kažu. Kažu: Lijepo, imate misterij Krista pred vama; to je nešto što mi nemamo, i po vašem mišljenju, to vas stavlja na višu razinu kulture. Ali sada također kažete, naprimjer: "Po plodovima će ih prepoznati". Sada, vaša religija propisuje da se svi ljudi trebaju voljeti, ali

kada pogledamo vaše živote, to nije slučaj. Šaljete nam misionare u Aziju koji nam govore svakakve divne stvari; ali kada dođemo u Europu, ljudi uopće ne žive onako kako bi trebali, da je sve što im se govori istina! - To je ono što Azijati kažu. Razmislite jesu li potpuno u krivu! Na kongresu religija, gdje su trebali govoriti predstavnici svih religija, raspravljalo se upravo o ovom pitanju, a azijski predstavnici dali su isti odgovor koji sam upravo dao. Rekli su: šaljete nam misionare, to je svakako vrlo dobro. Ali kršćanstvo imate već dvije tisuće godina; ne možemo vidjeti da je njegov moralni razvoj toliko napredovao iznad našeg!

Ali za to postoji dobar razlog, dragi prijatelji. Vidite, Azijat puno više živi u grupnoj duši, puno manje živi kao pojedinac. Za njega je ono što čini moral, u određenom smislu, urođeno, slično grupnoj duši, a Europljanin, upravo razvijajući 'Ja', mora izaći iz grupne duše, mora biti prepušten sam sebi. Kao rezultat toga, na neki način se mora pojaviti egoizam. Egoizam je, sam po sebi, nužna posljedica individualizma i tek se postupno ljudi mogu ponovno ujediniti shvaćajući kršćanstvo u višem smislu. Ali mnogo toga je spriječilo čak i najbolje, koji su u tome razmišljali, posebno u pogledu kršćanstva, da istinski shvate posljedice otajstva Golgote. Svakako je nevjerojatno 'duboko', dragi prijatelji, kada netko kaže da Krista moramo iskusiti u sebi. Vidite, postoji, rekao bih, simbolička teozofija. Znae kako se uvijek protivim toj simboličkoj teozofiji, koja uvijek sve pokušava simbolički objasniti. Čak se i Kristovo uskrsnuće objašnjava kao čisto unutarnji proces, dok je u istini povijesni. Krist je doista uskrsnuo u svijetu, ali neki teozofi to lakše prihvaćaju kao to objašnjavaju samo kao unutarnji proces. Znae, to je bilo posebno umijeće pokojnog Franz Hartmanna, koji je na svakom predavanju, više puta prenoseći što teozofija jest, govorio: čovjek mora shvatiti sebe u sebi, shvatiti Boga u sebi - i tako dalje. Sada, ako ispravno razumijete Evanđelja, u njima nećete naći dokaze da je išta slično predstavljeno, da se Krista treba iskusiti samo iznutra. Svakako, postoje mnogi teozofski simbolisti koji reinterpreтирају razne odlomke, ali u istini je sve u Evanđeljima takvo da velika evanđeoska izreka vrijedi: "Jer gdje su dvoje u moje ime, ondje sam i ja među njima". Krist je socijalna pojava. Krist je prošao kroz misterij Golgote kao stvarnost i on postoji kao stvarnost i ne pripada pojedincu, već zajednici ljudi. Važno je ono što On čini. Takve se stvari ponekad mogu bolje razumjeti kroz slike nego apstraktnim pojmovima.

Nedavno smo bili s prijateljem koji se upravo vratio s fronta i sada je opet otišao - ispričat ću vam o jednom nedavnom događaju koji zaista zasluđuje da bude zabilježen. Taj je prijatelj bio toliko ljubazan da je po nas doveo auto taksi, i kad je stigao, rekao je: "Razgovarao sam s vozačem na putu ovamo". Bio je prilično neobičan vozač, jer je nakon što smo se vozili s njim i izašli, otvorio odjeljak i izvadio dvije brošure: 'Glasnik mira', koje nam je dao nakon što smo mu platili. Također je promovirao svoj duhovni svjetonazor! Prijatelj mi je rekao da je razgovarao s tim vozačem, koji vozi taksije otkad postoje, a

vozač mu je rekao: "Sve se svodi na to da ljudi pronađu Krista. Sve se svodi na Krista!" - Uzeo je taksi s najbližeg stajališta i odmah započeo razgovor s vozačem, koji mu je rekao: "Ako pronađeš Krista kojeg sada nemaš, svijet će krenuti naprijed." No, taksist mu je zatim nastavio pričati razne druge stvari. Rekao je: "Vidiš, s Kristom je ovako: zamisli da sam vrlo, vrlo ugledan čovjek, uzoran građanin, i imam djecu koja su sva bezvrijedna. Čini li me to manje uzornim, uglednim građaninom, samo zato što imam djecu koja su bezvrijedna? Svi me znaju, svi misle da me znaju, ali svi su bezvrijedni. Tako zamišljam Krista. On pripada svima, on je, kao takav, jedina prava figura, ali to ne znači da ga svi ostali mogu istinski razumjeti."

Zamislite kakvu je divnu sliku ovaj taksist stvorio o ovom posebnom životu Krista, ovom odvojenom životu! On je istinski shvatio da je Krist nešto što živi među nama, živi s nama, pripada svima, a ne jednoj osobi; jer je sve svoje dječake vidio kao pojedince, sve bezvrijedne, dobre ni za što, koji se prvo moraju potruditi da razumiju. Da je ovaj taksist, koji je pronašao ovu zaista izvanrednu sliku, trebao to izraziti filozofski, bilo bi uzalud; ali slika divno odgovara onome što zapravo treba razumjeti. Sada, naravno, takva apstraktna slika nije dovoljna. Pojedinaac je može imati, ali ona ne može utjecati na našu kulturu. Ali ja sam samo htio istaknuti kako čak i najjednostavniji um može doći do istinske slike i kako bi se stvari trebale istinski uklopiti u tu sliku. Upravo sam to pokušao postići stilom i načinom prezentacije u ovoj najnovijoj knjizi, koja se bavi temom izvan teozofije, tako da je knjiga po svom stilu 'teozofska', ako ćemo se tako izraziti.

Stvar je u tome: moramo, u određenom smislu, sve više i više shvaćati naša učenja između redaka, ako ih želimo ispravno shvatiti, tako da naša učenja postanu život, život svakog pojedinca. I to je ono što tako strašno opterećuje čovjekovu dušu: da je to tako teško provesti u praksi.

Vidite, svatko tko se bavi ovim stvarima, posebno ako istinski razumije što je živo u današnjoj vanjskoj racionalističkoj kulturi, mora shvatiti da ono što pulsira kroz znanost duha, mora postati život u svim pojedinačnim granama kulture. Treba utjecati na misao, treba utjecati na osjećaje, treba prožimati volju; tek tada ispunjava svoju svrhu. Ali to zahtijeva određenu unutarnju snagu, sposobnost osjećaja povezanosti sa stvarima. A teško je, jer je taj proces nevjerovatno spor, jer se ljudi ne osjećaju istinski povezanima s impulsima svojstvenim znanosti duha. Čovjek zaista stječe iskustva koja pokazuju kako ljudi, potpuno promašuju ono na što bi se trebali usredotočiti. Uzmimo konkretan slučaj: nekada smo imali člana, iznimno učenog gospodina, ali nije bio zadovoljan svojom erudicijom, bio je duboko nesretan unatoč učenosti, koja je obuhvaćala orijentalne jezike i sve što se može upiti kroz te orijentalne jezike i kulturu, bliskoistočnu kulturu. Sada takva osoba dolazi i želi savjet. Moj savjet u takvom slučaju mora biti pokazati kako, kroz zahvaćanje znanosti duha, duh ulazi u takvu disciplinu,

orijentalnu filozofiju. Stoga mu pokušavam pokazati kako bi trebao ono što je već dostupno u smislu znanstvenog materijala prožeti s onim što nudi znanost duha. Ali to dvoje je ostalo odvojena cjelina. S jedne strane, bavio se orijentalističkim studijama, kako se obično provode na sveučilištima; s druge strane, znanošću duha. Nisu se ispreplitale; nije mogao integrirati jedno u drugo. Zamislite sada koliko bi plodonosno bilo, kada bi se pojavio netko tko toliko zna - a on je zaista znao mnogo - ne bi čak ni trebao pokazivati da razmišlja teozofski, čak i ako bi ga ljudi zbog toga gledali iskosa - i uzeo tu znanost i prožeo je teozofijom. Onda bi čak mogao i predavati o tome na sveučilištu! Čovjek je lako mogao prodrijeti u kulturu rijeka Eufrat i Tigris, pa čak i dalje na zapad - posebno se osjećao kod kuće i u egiptologiji - sa znanošću duha i postići nešto izvanredno, svakako nešto plodnije od onoga što pisci trenutno proizvode kao popularizirani materijal. Nedavno se takav pisac ponovno pojavio u naširoko čitanim dnevnim novinama, pišući o ovoj regiji, spominjući figuru nalik sfinji pronađenu tijekom izgradnje Bagdadske željeznice - pa, čak i ako se zove Arthur Bonus, sigurno nije 'dobar'! To je strašno!

To je ono što lebdi kao ideal, dragi prijatelji: dopustiti da naše mišljenje bude vođeno onim što nudi znanost duha. Ali tako bi trebalo biti i u životu, u običnom životu, od osobe do osobe, u običnom životu s ovom ili onom osobom. Svugdje u to možete unijeti stvari. Da to nije bila namjera, ovaj ideal ne bi postojao, a onda znanost duha ne bi mogla postati istinski plodonosna. Ali pozivi na to su posvuda. Samo zamislite, postoje izvrsni povjesničari koji opisuju, recimo, povijest Engleske u vrijeme Jamesa I, i postoje izvrsni povjesničari koji opisuju život isusovca Suareza. Znate, kada govorim o jezuitizmu, moram se pažljivo izražavati; ne mogu reći puno dobrog - mislim, stvari koje bi se lako mogle krivo shvatiti. Istina je da većina ljudi ne zna ništa o ovom Suarezu osim da je navodno vrlo eksplicitno govorio o ubojstvu kralja u određenom poglavlju. Ali to nije istina. Često znamo što nije istina, a često manje znamo što jest. Sada, postoje izvrsne knjige o ovom Suarezu, i čovjek može čitati i razumjeti te knjige, uglavnom napisane od strane isusovaca, o Suarezu, nasljedniku Ignacija Loyole, i čovjek nikada ne mora postati isusovac, niti da je ikada bio, ne treba moći reći da je isusovac. Činjenice su tu, i ako ih se poveže, onda se time može riješiti jedno od najvećih pitanja moderne povijesti. Ove dvije figure, James I s jedne strane i Suarez, isusovački filozof, s druge strane, dvije su ogromne suprotnosti! Mogu reći da je, iako je s Jamesom I započeo novi razvoj, onaj koji je bio vrlo ahrimanski, a sa Suarezom drugi, koji je bio vrlo luciferski, njihova interakcija, a posebno njihova međusobna borba, činila velik dio onoga što je živo i tka u moderno doba. To vodi do misterioznih veza. I ne mislim to na način koji sugerira optužbe. Naprimjer, otkriva se da golemu količinu onoga što danas nazivamo povijesnim materijalizmom, marksizmom i socijaldemokratskim svjetonazorom, proizlazi izravno od Suareza. Molim

vas nemojte sada reći: rekao je da su socijaldemokrati isusovci! - Ali stvar je, u određenom smislu, vrlo dobro utemeljena, dok neki članovi suprotstavljene stranke, odnosno ljudi koji se protive socijaldemokraciji, također prate svoje podrijetlo do onoga što je uveo James I.

Ukazao sam vam na nešto što prevladava u umovima mnogih ljudi. Posebno se u okultnim zajednicama nalaze dvije glavne struje, a iz njih proizlazi ono što nije okultno. Te dvije glavne struje proizvode dvije prilično tipične, suprotstavljene figure: Jamesa I od Engleske, s zaista izvanrednom, iniciranom dušom koja živi u njemu, i Suareza. Sada pročitajte biografiju Suareza. Da, nećete je razumjeti ako niste istinski zahvatili znanost duha. Suarez je bio jedan od onih ljudi koji su u početku bili loši učenici, koji nisu ništa naučili. Prema današnjem materijalističkom sudu, takvi se ljudi smatraju potpuno beskorisnima u svijetu, iako bi se lako moglo dokazati da veliki svjetski geniji nisu naučili ništa posebno više od bilo kog školarca. Ali on je bio jedan od tih loših učenika, i čak ni na sveučilištu još nije dosegao razinu onoga što bi se moglo nazvati bistrom osobom, ali onda se to dogodilo iznenada, i svaka biografija prepričava to iznenadno buđenje. Dar genija se iznenada budi, i on piše ove knjige, koje, doduše, nisu široko poznate, ali su izvanredno značajne - knjige koje je napisao Suarez. Došao je iznenada, probuđen kroz neke stvari na koje sam aludirao na predavanju na kojem sam opisao isusovačke vježbe, koje je Suarez također primjenjivao na sebi, vježbe koje su u njemu probudile nešto što mu je omogućilo da razvije izvanredne duhovne moći. Dakle, u biografiji Suareza, baš kao i u slučaju Jakova I, može se precizno pokazati kako je on - ne može se to baš tako reći, ali je primijenjeno u pozitivnom smislu - 'puknuo', odnosno prešao iz neduhovnog u duhovno. Ta duša, koja kasnije postiže nešto izvanredno, rađa se u određenom trenutku života. To se ne razvija ravnomjerno, već naglim pomakom, ako postoji karma, ili se razvija zato što pojedinac prima utjecaj usporediv s načinom na koji se uči čitati na najosnovnije načine: ne kroz opis oblika slova, već kroz primanje impulsa koji omogućuje razumijevanje slova.

Dakle, ponovno vidite kako bi znanost duha mogla biti vodič za razumijevanje tih povijesnih veza, kako nas život oblikuje na takav način da život postane potpuno drugačiji. I na to sam mnogo puta aludirao. A kada se netko istinski bavi znanošću duha, nauči životu pristupati drugačije i dolazi do drugačijih stvari za djelovanje nego što bi inače. Teško je zamisliti da bi netko tko se istinski bavi znanošću duha, došao do neobične ideje da je, recimo, reinkarnirana Marija Magdalena. To im jednostavno ne pada na pamet; radije će svoju pažnju usmjeriti na druge aspekte svoje duše.

Kao što sam rekao, teško je gledati koliko sporo napreduje razvoj u smjeru koji sam upravo spomenuo, smjeru na koji sam aludirao. Ljudi previše teoretski shvaćaju znanost duha, previše žele uživati. Mora se promatrati na

uistinu živ način. I danas, dok se okupljamo prije nego što se na neko vrijeme moramo rastati, dok počinje ljeto i vjerojatno ćemo uskoro krenuti u Dornach, želio bih ukratko istaknuti nekoliko važnih aspekata ovoga smjera. Vjerujem da moramo razmotriti ove stvari.

Vidite, dragi prijatelji, da su se stvari odvijale onako kako su neki od nas, koji dolaze iz starih tradicija, zamišljali, prije četrnaest godina ovdje bi osnovali struju znanosti duha, i završili bismo sa sektom. Jer cijela stvar bila je usmjerena prema sektaštvu. Sve što je doneseno iz Engleske također je bilo osmišljeno da potakne sektaštvo. I ljudi su se često osjećali ugodno upravo kada su bili prilično povučeni u malim krugovima. Tada su mogli reći: svi ostali vani su budale. - Bilo je tako malo kontrole nad tim. Ali to se nije moglo nastaviti. Znanost duha morala je uzeti u obzir cjelokupnu našu kulturu. I vidjeli ste ovo: ova se kultura uvijek uzimala u obzir, javnosti se posebno naglašavalo ono što - koliko god ljudi prigovarali - može prodrijeti u europske glave. Sada, ne želim kritizirati - to bi bilo prilično apsurdno - ali bit će sve potrebnije razumjeti upravo ovo: da ovaj pokret ne smije postati sektaški pokret, a svakako ne smije nositi karakteristike sektaškog pokreta ako želi ispuniti svoju svrhu. Mnoge stvari nastaju zato što uzimamo u obzir opću kulturu. Ljudi izvana, kada uopće pišu o našem pokretu, uglavnom pišu gluposti, zar ne? Kažu da to ne čini nikakvu štetu, u dubljem smislu. Čini ogromnu štetu! I zato se moramo braniti od toga i moramo učiniti sve što možemo da to spriječimo. Sve se mora učiniti kako bi svijet, malo po malo, pisao ne samo gluposti, već i nešto bolje, naravno. Ali nešto drugo je još štetnije u duhovnom smislu. Štetno je kada se, na pogrešan način, ono što je namijenjeno razumijevanju koherentnog kruga, sada toliko širi u javnu sferu da se čitavi ciklusi mogu kupiti od antikvara. Svakako, to može biti neizbježno, ali događa se - nije baš da od antikvara možete kupiti cikluse, već nešto ekvivalentno - stalno iznova. Postoje brojni pamfleti, čak i debele knjige, koje je o našoj znanosti duha, napisao čovjek za kojeg mi je netko tko je s njim radio neko vrijeme, nedavno rekao da sam ništa ne piše, da pripada pomalo sumnjivoj kliku koja ima moć nad njim, a onda sjedne i piše. Sadrže ne samo citate iz mojih objavljenih knjiga, već i opsežne ulomke iz ciklusa. Dakle, ne samo da te stvari možete kupiti od antikvara, već svatko tko danas želi napisati besmislenу knjigu može doći do ciklusa. Naravno, nabave dva ili tri ciklusa, prepisu odlomke koji, izvučeni iz konteksta, zvuče potpuno apsurdno i od toga mogu napraviti knjigu.

To su poteškoće koje proizlaze iz činjenice da se s jedne strane suočavamo s javnošću, a s druge strane smo društvo. Ali moramo naučiti razumjeti ovu teškoću i tada će je biti lakše prevladati. Kao što sam rekao, ne želim kritizirati - to je besmisleno - već želim karakterizirati; želim pokazati gdje leže poteškoće, jednostavno treba obratiti pozornost na njih. Naravno, našoj znanosti duha, daleko više sramnih stvari će se dogoditi u bliskoj budućnosti, nego što su se već dogodile. Sve to može biti istina; ne može se

promijeniti preko noći; ali proučavanje uvjeta ovog duhovno znanstvenog pokreta je, rekao bih, sasvim potrebno, a ne zanemarivanje toga kao da je netko namjerno krenuo biti potpuno nemuzikalan u sljedećem životu, u pogledu onoga što čovjeka može usrećiti, a što razljutiti, na način na koji svijet ocjenjuje naš duhovno znanstveni pokret.

Vidite, oni koji razmišljaju samo sebično - kao što sam rekao, ovo nije zamišljeno kao kritika, samo opisujem situaciju - danas misle da znanost duha ima više za reći o određenim prirodnim vezama nego vanjska znanost, i ljudi se stalno okreću meni za medicinski savjet, iako sam više puta naglasio da želim biti samo učitelj, skrbiti o znanosti duha, a ne liječnik. Sada, sigurno se može željeti prijateljski savjet, a odbiti to bilo bi apsurdno. Ako netko dođe tražiti prijateljski savjet, zašto bi ga trebalo odbiti ako se odnosi na prirodoznanstvene stvari? Iako, nakon svega što se dogodilo, molim da me nitko ne pita ni o čemu vezanom za zdravlje ako nema liječnika. Oni koji razmišljaju samo sebično, ne uzimaju u obzir da je to već danas neprihvatljivo, da to vodi do sukoba s vanjskim svijetom i da to šteti našem duhovno znanstvenom pokretu. Moramo se truditi poboljšati stvari, moramo se svugdje zalagati za medicinu koja nije samo univerzalni pristup temeljen na čisto materijalističkim načelima. To je moguće, ali ne možemo jednostavno sebično razmišljati: što je dobro za mene? - ako to šteti onome što naš pokret mora biti. Svakako, duhovno znanstveni savjeti mogu se pojaviti, bilo bi apsurdno da se ne pojave. Bilo bi sumorno kada se nekome ne bi moglo nešto reći o jednoj ili drugoj bolesti, ali može li se, kada se dogodi sljedeće - reći ću vam još jednu činjenicu: netko je bolestan, i to u gradu u kojem sam, neposredno prije, izjavio - kako bih izbjegao takve situacije - da izričito zabranjujem ljudima da me konzultiraju u slučajevima bolesti. To je ono što je službeno rečeno. Sada, netko je bolestan, ode u sanatorij i tamo ostane neko vrijeme. Naš dugogodišnji član, koji je, rekao bih, uvijek bio potpuno uključen čak i u najintimnije stvari, piše tom sanatoriju: dotični pacijent sada može biti otpušten iz sanatorija, jer je dr. Steiner dao taj i taj savjet. - To piše liječniku, tako da liječnik zatim ode dotičnom članu i kaže: "Uvijek kažete da teozofija želi biti samo teozofija, ne želi se miješati u sve i svašta; eto opet!" Da, dragi prijatelji, to što se te stvari događaju, to je nešto što moramo proučavati. Ako na njih ne obraćamo pažnju, to nije dobro za naš pokret. To je jedan primjer, ali te se stvari događaju stalno iznova, u širokom rasponu nijansi i promjena. I tu se pojavljuje osebujan aspekt našeg pokreta - i potrebno je da ga sada raspravim - da je ono što je dobro u vezi s našim pokretom manje očito, s druge strane, novo dobro, uistinu novi aspekti pojavljuju se u našem pokretu, koji u biti prije nikada nisu postojali i koji dokazuju: naš pokret je doista nešto novo; ali to je neobična novost.

Naprimjer: pretpostavimo, dakle, da sam imao ovo ili ono u svojim tiskanim knjigama; da se ni jedan ciklus nije dao u krive ruke, tako da su ljudi vani

opovrgnuli te knjige. Možda bi to i učinili; ali bi ponudili vlastiti sud. Nikome vani u svijetu, izvan našeg društva, ne bi palo na pamet da kopira ono što je u mojim knjigama kako bi tim rečenicama dokazao kako sam loš momak. Nitko izvan našeg društva ne bi to učinio, umjesto toga formirali bi vlastiti sud. Ali u našem društvu se događa nešto potpuno novo. Naprimjer, u našem društvu netko bi mogao prihvatiti cijelo učenje od A do Ž, kako kažu, podržati sve, a opet upotrijebiti to isto učenje da me opovrgne! Dakle, možete pročitati sljedeće u jednom još neobjavljenom elaboratu.

Možda se sjećate da sam u ranijem izdanju knjige, sada pod naslovom 'Zagonetke filozofije', - prije 'Svjetonazori i pogledi na život 19. stoljeća' - objasnio kako je Le Verrier došao do lokacije Neptuna isključivo na temelju izračuna Urana, prije nego što je Neptun uopće bio opažen. Neptun je otkriven u lokalnom opservatoriju, ali njegovo postojanje bilo je poznato već ranije, na temelju jednostavnih izračuna. Rekao sam ovo kako bih pokazao kako nešto može proizaći iz izračuna. Drugim riječima, htio sam pokazati da se činjenice mogu unaprijed znati kroz mišljenje. Nedavno je netko napisao da je i on primijetio ovu prosvjetljujuću ideju, ali u drugom području: otkrio je da nešto nije u redu s našim kretanjem, da postoje poremećaji, baš kao što je Le Verrier nešto otkrio pomoću Urana. Ako se uzmu u obzir opći zakoni gravitacije i Uran se ne kreće kako je predviđeno, mora biti poremećen nečim! To bi objasnilo poremećaje u našem kretanju. - Stoga pretpostavlja da postoji nešto što uzrokuje poremećaj, nešto što sve remeti. I onda, baš kad je astronom u opservatoriju usmjerio svoj teleskop prema lokaciji, usmjerio je svoj duhovni teleskop prema meni i pronašao zlo!

To je poseban slučaj gdje se, osim moje karakterizacije, primjenjuje metoda koju sam dao, gdje osoba sama sebi proturječi. Nedavno je unutar kruga u kojem dotična osoba stoji napisano pismo - ne od nje same, već iz tog kruga - u kojem se navodi da nemam pravo spriječiti da se to dogodi, budući da sam i sam uvijek govorio da je znanost duha opće dobro i da je sasvim pogrešno misliti da znanost duha potječe od istraživača duha. Pa, kada stvari postanu toliko zbunjujuće, mogu se objasniti samo kao zbunjujuće, naravno. Ali ovo je zaista novost koja se pojavljuje u našem društvu. Tamo vani, gdje još uvijek prevladavaju stari načini, ljudi opovrgavaju druge njihovim vlastitim mislima. Ali unutar našeg kruga imamo ljude koji ne koriste vlastite misli, već ono što čitaju u ciklusima, i to koriste protiv mene. Naprimjer, citate iz 'Tajne znanosti' možete pronaći svugdje, u samom pismu o kojem sam upravo govorio. Svugdje piše: trebali biste pročitati ovo, trebali biste pročitati ono, i onda ćete otkriti kakva sam zapravo zla, loša osoba. Ali ne u smislu da tvrde da su stvari loše! Ne, jer su stvari dobre. To dokazuju upravo same te stvari! Ovo je novost koja se pojavljuje među nama, temeljena na teoriji da se neka doktrina može prihvatiti i da se upravo ta doktrina može koristiti za klevetanje osobe koja je pokušava popularizirati. To je zaista novost! Među nama se ovih dana događaju najčudnije stvari. Ovo

je samo jedan ekstremni slučaj o kojem vam govorim, zar ne; u manjoj mjeri, to se događa više-manje vrlo, vrlo često, stalno iznova. Ako se samo trznemo zbog nečega ovakvog, počinju prijetnje! Nedavno je u jednom pismu navedeno, da će se u svim izlozima trgovina i u časopisima pojaviti članci i brošure, čiji naslovi su izravne prijetnje. Kao što sam rekao, ako samo malo provirimo, to će se dogoditi! Ovo je nešto novo, nešto potpuno novo za naš pokret; to se nikada prije nije dogodilo. Bitno je da na ovo obratimo pozornost.

Sada se, međutim, javljaju poteškoće, rekao bih, iza kulisa. Jer se ponekad unaprijed zna što se mora dogoditi. Recite mi, ne bi li se doista trebalo raspravljati o takvoj stvari o kojoj sam upravo govorio, treba li se o tome uvijek šutjeti? To bi se svakako moglo učiniti. Ali budući da sami članovi ne pokušavaju pokrenuti te stvari, nikada se do njih ne bi došlo u našem krugu. Dakle, o tome se mora razgovarati. A ako se i razgovara o tome - pa, što od toga proizlazi? Uskoro ćete vjerojatno moći negdje pročitati drugo pismo - iznosim ga kao hipotezu - u kojem se navodi: razgovara s velikim brojem članova o privatnom pismu koje je primio! - A to je iz jednostavnog razloga što sasvim sigurno postoje ljudi koji će odmah, negdje, reći drugima što sam večeras rekao. To se događa stalno. Ako se o tome ne raspravlja, to je štetno; ako se o tome raspravlja, potiče se ono što se stalno radi. Unaprijed se zna što će se učiniti.

Ove stvari treba proučavati. Ne želim uopće kritizirati; samo želim istaknuti da se poteškoće neizbježno javljaju u svakom pokretu gdje je znanost duha živa, odnosno gdje su prisutne okultne stvari. Ali s njima se treba pozabaviti. Ako se ignoriraju, nastavit će eskalirati. Svakako, čovjek treba biti spreman na to da će napadi postati sve oštriji. Da smo ostali sekta, to ne bi bio slučaj. Ali stvari su trebale biti kakve jesu, i zato i jest tako. Ali neke stvari koje se događaju izvana su razumljive, iako je za neke stvari koje se događaju izvana vrlo lako dokazati da potječu od iznutra. Baš danas smo obavješteni da u Dornachu prakticiramo euritmiju, koja se sastoji od plesanja do nesvijesti, poput derviša, i nekoliko drugih stvari. I kaže se da su članovi to prijavili! Članovi su prijavili da plešemo do gubitka svijesti! Potpuno nepovezani ljudi rekli su članu, ali ti nepovezani ljudi rekli su da su to čuli od članova čija su imena također spomenuta.

To su poteškoće koje proizlaze iz spajanja znanosti duha s društvom i koje moramo proučavati. Nemoguće nam je ignorirati ta pitanja ako želimo napredovati na smislen način, ako ne želimo dovesti do raspada i uništenja društva. Doista, to ne šteti znanosti duha kao takvoj, ali šteti onome što znanost duha također mora biti kada netko dođe ovdje ili ondje - oprostite što spominjem događaj - i kaže: zanima me mnogo toga što sam pročitao, ali često sam bio za stolom s umirovljenicima, a tamo je jedna gospođa brbljala o teozofiji i svakakvim stvarima. Pa, ne mogu postati član ako se iznose

takve gluposti, ako se to smatra teozofijom! - Ovo nije izolirani incident; događa stalno iznova u ovom ili onom obliku.

Možda se krivo shvati to što sam o ovim stvarima raspravljao na kraju današnje ozbiljne rasprave. Ali apsolutno je nužno da znate ove stvari, da obratite pozornost na ove stvari, dragi moji prijatelji! Jer društvo mora biti podrška znanosti duha, pomoći joj. Ali ono se vrlo lako može razviti na takav način da djeluje protiv onoga što znanost duha treba donijeti razvoju svijeta. Naravno, u svakom pojedinačnom slučaju može se dobro razumjeti da je neka šteta neizbježna, ali možemo biti sigurni da se ona manifestira drugačije ako se na nju obrati pažnja i ako se pokuša, rekao bih, održati određenu liniju, određeni smjer unutar sebe. Ponekad je to posebno teško, ali je doista nužno da se nekad ostane čvrst u određenom smjeru. Tada će se moći pravilno procijeniti takve novosti poput onih koje sam opisao. To su zaista novosti! Obično se ne događa da netko proturječi sam sebi; jer je sama ideja toliko apsurdna, toliko glupa sama po sebi, da bi netko prihvatio tuđe učenje kako bi ga opovrgnuo. Naravno, ako netko tvrdi besmislicu, tu besmislicu može okrenuti protiv sebe; ali to nije poanta ovdje, umjesto toga, novi aspekt je upravo ovo: da netko prihvaća učenje i time ga pobija.

Ove su stvari uistinu vrlo, vrlo česte u malim razmjerima. I nedaleko od njih je još jedno zlo, o kojem također želim raspravljati na kraju: zaista je rijetkost da je nešto tako uobičajeno kao u našem pokretu, da tako često netko učini nešto što se može, štoviše, mora osuditi. Sada, ovaj ili onaj zauzima stranu. Kad netko iznese neutemeljene, možda čak i izmišljene, optužbe protiv vodećih osoba našeg društva, protiv dugogodišnjih članova ili protiv onoga što sada nažalost moramo nazvati odborom - optužbe koje jasno otkrivaju motive koji stoje iza njih: vrlo rijetko ćete naći nekoga tko pokušava razaznati kako bi ovaj nesretni odbor zapravo mogao biti u pravu, umjesto toga, zauzima se strana onoga koji nije u pravu. To je među nama čak i norma: zauzima se strana onoga tko nije u pravu, a pišu se pisma u kojima se potiču napadnuti da nešto učine kako bi održali prijateljstvo, kako bi stvari vratili na pravi put - da razviju malo ljubavi! Ako netko počini zaista neljubazan čin prema drugome, ne piše se osobi koja ga je počinila, već osobi na koju je to utjecalo: pokažite malo ljubavi; tako je neljubazno od vas da ne učinite nešto da ispravite stvari! - Jednostavno nikome ne pada na pamet da nešto zahtijeva od osobe koja je u krivu! Takve se neobične stvari doista događaju među nama.

Da ne spominjemo druge stvari; ali moguće je da će se i njima jednog dana trebati pozabaviti. Danas, budući da smo u prvom redu htjeli raspravljati o ovoj ozbiljnoj temi, jer živimo u ozbiljnim vremenima, a naši naponi moraju se pozabaviti i ozbiljnošću ovih vremena, bilo je potrebno istaknuti razne ovakve stvari. Potrebno je obratiti pozornost na ovo, jer se događaju stvari koje su toliko nevjerovatne kada se o njima čuje. Ipak, stalno se susrećemo s

takvim stvarima. Nitko ne bi trebao pogrešno shvatiti da su te stvari sada jednom samo spomenute; već bi možda malo razmišljanja o njima dobrodošlo.

Namjera je da ovogodišnja pauza ne bude tako duga kao što obično jest. Možda ćemo se ponovno vidjeti na jesen, ali najbolje je da sada, u ovom vremenu neizvjesnosti i prepreka, ne govorimo ništa određeno. I zato vas molim da ono što sam upravo pokušao oslikati pred našim dušama, da dopustite svojim dušama da s tim žive tijekom ovog ljeta, da ono o čemu smo razgovarali stalno iznova oživi u nekoj vrsti meditacije, i da razmislite o temeljnim uvjetima za integraciju našeg duhovno znanstvenog pokreta u opću kulturu.

Također bi trebao spomenuti da su drage prijateljice koje se tako predano brinu, upravljaju i brinu o našem vrtiću, pomalo zabrinute da bi on mogao, u određenom smislu, pasti u zaborav - ne bih rekao u zaborav, već nešto slično tome. Bit će to svojevrsni odmor, ali će ga trebati ponovno postaviti, i bit će potrebno ponovno imati nešto novca, a posebno će biti potrebno, pronaći drage prijateljice koje mogu pomoći - naravno, samo one koje su u mogućnosti pomoći. Ali sigurno će biti dama koje mogu pomoći u kuhanju i drugim poslovima. To je nužno. Rezultat je, prema onima koji nešto znaju o tome jer su se brinuli za djecu, zaista vrlo dobar. Djeca su nešto dobila. Nešto je od njih napravljeno. Stoga bih zamolio dame koje bi u mogućnosti bile ponovno preuzeti ovaj zadatak, da to učine kao neku vrstu dužnosti iz ljubavi, ali ako ga preuzmu, moraju se istinski posvetiti tome. Ako to ne možete preuzeti na način koji vam omogućuje da na neki način ostanete uključeni, onda jednostavno ne morate. Naprimjer, neprihvatljivo je da netko tko je obećao biti u vrtiću u pet sati, poslijepodne pošalje obavijest o otkazivanju; onda nemamo nikoga. To jednostavno nije izvedivo; moramo znati barem dan unaprijed. Stoga molim prijatelje koji mogu pomoći da kontaktiraju našu dragu gospođu Dannenberg, koja je, zajedno s drugima, toliko toga učinila za vrtić, kako bi on zapravo mogao raditi kada dođe zima.

I zato, dragi prijatelji, rastanimo se sada, svjesni da, ako svi to učinimo svojom misijom, možemo mnogo učiniti kako bismo osigurali da ono što istinski mislimo, bude u potpunosti prihvaćeno i od strane našeg vremena. Živimo u vremenu kada ljudi podnose daleko veće žrtve nego što su ikada podnesene u tako kratkom vremenu od strane toliko mnogo ljudi. Živimo u teškom, tužnom vremenu. Neka ova teškoća, ova tuga našeg vremena, bude i mali izazov: čak i ako je teško uključiti duhovnu dimenziju u razvoj čovječanstva, to se mora dogoditi, i koliko god mi kao pojedinci možemo učiniti, učinimo to! Ako pokušamo shvatiti pravi način da to učinimo, onda će to zaista donijeti ono što ne može doći samo od sebe, ono što moraju donijeti ljudska bića, čak i ako će pomoć doći iz duhovnih sfera. I zato, ostanimo ujedinjeni u takvim mislima, čak i ako smo fizički manje zajedno

neko vrijeme. Oni koji su ujedinjeni u duhu, uvijek su ujedinjeni. Nisu odvojeni prostorom, niti vremenom, a možda čak ni trenutkom ili kratkim vremenskim razdobljem. Ostanimo ujedinjeni u misli, koja je također pokušala prodrijeti, barem donekle, u ono što je nedavno odavde preneseno vašim dušama.

Moramo shvatiti istine povezane s misterijem na Golgoti što je moguće ozbiljnije. Shvatimo da moramo biti u samoći duše, i često to moramo biti, i stalno iznova moramo biti, ako želimo razumjeti ovu ili onu stvar. Ali shvatimo i da pripadamo čovječanstvu, i da je Onaj koji je prošao kroz misterij Golgote, ono što je s duhovnih visina spustio na Zemlju, spustio na Zemlju za ljude, za ljudsku suradnju, za ljudsko zajedništvo, i da je rekao: "Ako su dvoje ujedinjeni u moje ime, ja sam među njima". Možemo se pripremiti za ono što Krist treba u svijetu kroz nas, kroz ono što doživljavamo u samoći. Ali Krista imamo među sobom, samo ako pokušamo ono čemu težimo u samoći, prenijeti u svijet. Međutim, provest ćemo to tek kada shvatimo uvjete za provođenje. Pogledajmo te uvjete! Otvorimo oči i prije svega, imajmo hrabrosti priznati si: ovo ili ono je tako kako jest, i to se mora riješiti na ovaj ili onaj način.

Kad ovdje govorim o Kristu, govorim na način da znam: On pomaže jer je živo, aktivno biće. Osjetimo Ga među nama, On će pomoći! Ali moramo naučiti Njegov jezik, a Njegov jezik danas je jezik znanosti duha. Tako je to za danas. I moramo imati hrabrosti predstavljati ovu znanost duha, najbolje što možemo, i sebi i drugima.

Razmišljajmo o tome tijekom ovog ljeta, i neka to bude naša meditacija dok se ponovno ne sretnemo ovdje.

Bilješke

'Bit svijeta i jastvo' je treća serija predavanja koju je Rudolf Steiner održao članovima berlinske podružnice Antropozofskog društva tijekom ratne godine 1916. Prije svakog predavanja, uputio je riječi komemoracije za one koji su služili na frontu - kako je ovdje reproducirano na stranici 4. Ovaj boravak u Berlinu poklopio se s objavljivanjem njegove knjige 'O zagonetki čovjeka. Što je izgovoreno i neizgovoreno u mišljenju, pogledima i osjećaju brojnih njemačkih i austrijskih ličnosti' (SD20), koju više puta spominje na predavanjima.

Tekstualna osnova: ovo izdanje temelji se na stenografskim zapisima profesionalne stenografkinje Helene Finckh (1883-1960) i njenim kasnijim transkriptima.

Za ponovni tisak iz 1998. tekst su revidirale Anna Maria Balaster i Ulla Trapp. Bilješke su dopunjene i proširene, dodan je i indeks imena i detaljni sažeci.

Naslov sveska: Predavanja su prvi put tiskana kao 'rukopisno izdanje za članove' 1921. godine, za života Rudolfa Steinera. Stoga se sa sigurnošću može pretpostaviti da je on dao naslov svesku.

Naslovi pojedinačnih predavanja: Naslovi pojedinačnih predavanja također datiraju iz prvog izdanja. Više nije moguće utvrditi je li ih održao sam Rudolf Steiner ili, uz njegov pristanak, Marie Steiner.